

Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta

Mgr. Lumír Caletka

Vývoj advokacie v Československu 1918-1989

Rigorózní práce

Vedoucí rigorózní práce: prof. JUDr. Jan Kuklík, DrSc.

Právní dějiny

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 6. 12. 2016

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že předloženou rigorózní práci jsem vypracoval samostatně a že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

.....
Mgr. Lumír Caletka

Poděkování

Velmi děkuji vedoucímu rigorózní práce prof. JUDr. Janu Kuklíkovi, DrSc. za inspirující podněty, rozumné rady a cenný čas, který mi věnoval.

Obsah

Úvod.....	1
1. Teoretická východiska.....	6
1.1. Základní literatura a zdroje.....	6
1.2. Cíl práce	10
2. Vymezení základních a souvisejících pojmů.....	11
3. Současné právní předpisy týkající se advokacie.....	15
4. Vývoj advokacie do vzniku Československé republiky	18
4.1. Počátky advokacie v římském právu.....	18
4.2. Advokacie v českých zemích do roku 1918.....	20
4.2.1. Použití termínu advocatus.....	22
4.2.2. Advokacie na území českých zemí do roku 1848.....	24
4.2.3. Advokacie na území českých zemí od roku 1848 do roku 1918.....	29
5. Advokacie v době první Československé republiky.....	38
6. Advokacie v době druhé Česko-Slovenské republiky.....	51
7. Advokacie v době Protektorátu Čechy a Morava.....	55
8. Advokacie v poválečných letech 1945-1948.....	60
9. Advokacie v období komunistického režimu.....	65
9.1. Zánik advokátní stavovské samosprávy a soukromé advokacie v letech 1948 až 1951	71
9.2. Marxistická třídní advokacie.....	75
9.2.1. Úloha advokacie v politických procesech v padesátých letech.....	78
9.3. Advokacie v šedesátých letech.....	82
9.4. Advokacie v období normalizace.....	88
10. Změny v advokacii po roce 1989.....	95

11.	Advokátní komory, jejich vývoj a struktura.....	99
11.1.	Pražská advokátní komora.....	102
11.2.	Moravská advokátní komora v Brně	105
11.3.	Slezská advokátní komora v Opavě	107
11.4.	Advokátní komora na Slovensku a Podkarpatské Rusi.....	108
12.	Významní advokáti a advokátky v období let 1918-1989	110
12.1.	Alois Rašín	111
12.2.	Ivan Dérer.....	113
12.3.	Václav Bouček.....	114
12.4.	Alois Stompfe.....	115
12.5.	Hynek Bulín	116
12.6.	Dagmar Burešová.....	117
12.7.	Otakar Motejl	119
	Závěr	121
	Seznam pramenů, citované a použité literatury a dalších zdrojů.....	123

Úvod

Historia magistra vitae est.

Je obecně známo, že práva a svobody v právním státě jsou pod ochranou soudní moci.¹ Každý má právo na právní pomoc v řízení před soudy, jinými státními orgány či orgány veřejné správy, a to od počátku řízení. K ochraně těchto práv slouží mimo jiné i instituce právní ochrany, mezi které můžeme řadit výkon advokacie.

Pokud chceme sledovat vývoj advokacie od vzniku Československa do roku 1989, musíme si nejdříve vyjasnit pojem „advokacie“. Slovník českého práva pojímá advokacii jako „činnost, spočívající v udělování rad a naučení osobou práva znalou a v obhajování zájmů jiných osob před soudem či mimo soud či jako výkon povolání, jehož obsahem je poskytovat právní pomoc jiným osobám, a k němuž je nezbytná zvláštní kvalifikace a formální autorizace.“² Obdobně se ke stejné problematice vyjadřuje Emanuel Chalupný, když říká: „advokacie není úřadem, protože hájí soukromá práva, není ale též pouhou živností, je podstatným faktorem konání spravedlnosti.“³ S těmito pojetími se můžeme v zásadě ztotožnit, a to s ohledem na současnou právní úpravu advokacie dle zákona č. 85/1996 Sb., o advokacii, ve znění pozdějších předpisů, kde je výkonem advokacie myšleno poskytování právních služeb, kterým se rozumí „zastupování v řízení před soudy a jinými orgány, obhajoba v trestních věcech, udělování právních porad, sepisování listin, zpracovávání právních rozborů a další formy právní pomoci, jsou-li vykonávány soustavně a za úplatu.“⁴

Stejně tak je časté použití pojmu ve smyslu advokacie jako stavu či stavovské samosprávy a v neposlední řadě můžeme termín advokacie použít i ve smyslu historického vývoje a životních osudů konkrétních osobností tohoto právního povolání. Z různých významů pojmu advokacie budeme vycházet i v rámci této práce. Budeme se tak věnovat nejen historickému vývoji postavení institutu advokacie, ale také její stavovské samosprávy a

¹ Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, čl. 4.

² MADAR, Z. a kol. *Slovník českého práva. I. díl.* Praha: Linde, 1995, s. 68.

³ HÁCHA, E. *Slovník veřejného práva československého.* Praha: Eurolex Bohemia, 2000, s. 85.

⁴ Zákon č. 85/1996 Sb., o advokacii, ve znění pozdějších předpisů.

životních osudů významných českých advokátů, jejichž profesní kariéra byla značně ovlivněna dějinnými a společenskými událostmi své doby.

Kolébkou práva a advokacie je starověký Řím. V antickém Římě za republiky se právní pomoc stala povoláním nejdříve čestným, později placeným. „*Lex Cincia z roku 204 před n. l. zakazující brání odměn za právní pomoc byl zrušen pozdějším usnesením senátu, které povolovalo odměnu do určitého maxima.*“⁵ Zvláštní stav podrobený přísnému úřednickému dozoru začali advokáti tvořit od 3. století před n. l. Římský proces však ještě neznal nucené zastupování advokáty. Z římské říše převzalo zkušenosti se zavedením advokacie církevní soudnictví. To začalo připouštět zastupování stran ve sporech a začalo je zřizovat chudým stranám dokonce z úřední povinnosti.⁶

Stejně tak má advokacie bohatou historii v českých zemích, kde podobně jako v ostatních zemích střední a západní Evropy, existovala formální advokacie již od dob feudalismu. Po bitvě na Bílé hoře došlo k řadě hospodářských i společenských změn. Poslední tečkou těchto opatření bylo Obnovené zřízení zemské vydané 10. května 1627, po němž příštího roku následoval podobný dokument pro Moravu. V tomto zemském zákoníku byly Čechy mimo jiné prohlášeny dědičným královstvím. Stejně tak v tomto předpise byla rovněž ustanovení o advokacii.⁷ Obnovené zřízení zemské obsahovalo ustanovení, která předepisovala zastupování chudých, zakazovala podílnictví na předmětu rozepře, apod.⁸

Zákonodárství v druhé polovině 18. století zachovalo tuto organizaci advokacie a upravilo jen jednotlivé otázky. Konkrétně dvorský dekret z r. 1748 potvrzoval právo soudu suspendovat advokáta, patent z r. 1751 zakazoval vést svévolné spory a úmyslně protahovat soudní řízení a nařízení z r. 1755 a dvorský dekret z r. 1767 rozšiřovaly požadavek absolvování předepsaného právnického studia. Tendence vývoje během 18. století směřovaly k proměně svobodného povolání v „úřad“.⁹ V roce 1780 začíná samostatně vládnout Josef II. a právě do tohoto období tzv. osvícenského absolutismu můžeme datovat vznik moderního systému práva. Termínem Josefinismus také můžeme označit Josefovou neúnavnou reformní

⁵ SCHELLEOVÁ, I. *Advokacie*. Zlín: Živa, 1994, s. 6.

⁶ Tamtéž.

⁷ POHL, W.; VOCELKA, K. *Habsburkové. Historie jednoho evropského rodu*. Praha: Grafoprint-Neubert, 1996, s. 208-210.

⁸ SCHELLEOVÁ, I. *Advokacie*. Zlín: Živa, 1994, s. 8.

⁹ Tamtéž, s. 10.

činnost. U některých historiků tento pojem dokonce označuje souhrn veškerých císařových reforem.¹⁰ Za jeho vlády začaly platit, a postupem času byly zdokonaleny, mnohé právní předpisy týkající se mimo jiné i advokacie. Toto období je zaslouženě nazýváno jako etapa rozvoje moderní advokacie, neboť některé základní principy tehdejších zákonů platí dodnes.

Zásadní zlom ve vývoji nastal po roce 1848, po nástupu parlamentarismu a zásadních změnách ve správní a soudní organizaci. Advokátní řád č. 364/1849 ř. z. však měl jen dočasnou platnost. Teprve advokátní řád č. 96/1868 ř. z. umožnil volný přístup k výkonu advokacie těm, kteří splňovali zákonem stanovené podmínky. Dohled nad jejich výkonem vykonávaly výbory advokátní komory a disciplinární pravomoc vykonávala disciplinární rada advokátní komory. „*Tak se advokacie stala vedle nezávislé justice další důležitou zárukou právního státu a ochranou práv občana i výkonu jeho ústavou zaručených práv.*“¹¹

Samostatné Československo převzalo tzv. recepčním zákonem č. 11/1918 Sb. z. a n. většinu právních předpisů vztahujících se k advokacii z Rakouska-Uherska a postupně je v průběhu času novelizovalo. První republika znamenala pro advokacii založení advokátní tradice, která byla bohužel narušena druhou světovou válkou a po krátkém období svobody pak komunistickým pučem v roce 1948. Pečlivě budovaná tradice české prvorepublikové advokacie tak byla v období protektorátu a komunistického režimu na dlouhá léta přerušena. Nejdříve byla zlikvidována advokátní stavovská samospráva a následně odstraněna i nezávislá soukromá advokacie. Masové měřítko likvidace advokacie dokládá i prudký pokles počtu advokátů v letech 1938 až 1951. Po roce 1948 advokáti ztratili svou nezávislost, nepohodlní byli perzekuováni a často i vězněni a do krajských sdružení advokátů byli přijímáni pouze ti, kteří prokázali oddanost lidově demokratickému zřízení. Někteří z přijatých se pak jako advokáti zúčastnili i politických procesů. V šedesátých letech došlo k přechodnému celospolečenskému uvolnění včetně revize postojů advokacie při politických procesech v padesátých letech. Toto uvolnění však záhy vystřídala normalizace, které předcházela okupace sovětských vojsk v roce 1968. Počátkem normalizačního období probíhaly politické prověrky a represe a znovu se opakovaly změny v personálním obsazení důležitých orgánů advokacie, mnozí advokáti byli zbaveni svých oprávnění, emigrovali či odešli do ústraní.

¹⁰ POHL, W.; VOCELKA, K. *Habsburkové. Historie jednoho evropského rodu*. Praha: Grafoprint-Neubert, 1996, s. 317-321.

¹¹ MALÝ, K. a kol. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 4. přepracované vyd. Praha: Leges, 2010, s. 261.

Hlavní proměnu soudnictví a celého právního systému přinesl v důsledku zákon o zlidovění soudnictví č. 319/1948 Sb. Tímto zákonem byl mimo jiné zaveden nový institut tzv. soudců z lidu. Na tento zákon navazovaly další a jeden z předpisů se dotkl i advokátů. „*Právě činnost předúnorových obhájců byla komunistickým orgánům trnem v oku v období bezprostředně navazujícím po Únoru 1948.*“¹² Zásadní změnu v působení advokátů pak přinesl zákon o advokacii č. 322/1948 Sb., který odstranil soukromý charakter výkonu tohoto povolání, zrušil advokátní komory a zavedl členství v krajských sdruženích advokátů.¹³ Z nezávislé instituce, která sloužila spravedlnosti, se proměnila v instituci předstírající, že v komunistickém režimu má každý právo na svou obhajobu.

V roce 1963 se výkon činnosti advokáta dočkal úpravy zákonem č. 57/1963 Sb., o advokacii. Kromě toho, že advokáti měli chránit práva občanů, měli i povinnost výchovnou a působit k předcházení sporů. „*Obhajobu měli vést v souladu se zásadou materiální pravdy a v souladu se zájmy společnosti. Jejich povinnost mlčenlivosti mohla být prolomena se souhlasem klienta, avšak v důležitých věcech „státního zájmu“ i Ústředím čs. advokacie.*“¹⁴

Tak se advokacie stala okrajovým právnickým povoláním, které si však do jisté míry v rámci tehdejších možností normalizačního Československa i přes všudypřítomnou a zjevnou nesvobodu udržovalo některé tradice a zvyklosti spojené s prvorepublikovou advokací. Na ty se pak advokacie snažila navázat po roce 1989, kdy postupně došlo ke znovuoobnovení demokratického právního řádu.

V práci popíšeme historický vývoj advokacie na území Československa v letech 1918 až 1989. Pozornost soustředíme na jednotlivé právní úpravy a předpisy týkající se advokacie v uvedené historické etapě, přičemž ve zkratce se budeme věnovat i počátkům advokacie v římském právu a právu českých zemí do roku 1918, zejména období od roku 1848 do roku

¹² KUKLÍK, J. a kol. *Dějiny československého práva 1945-1989*. Praha: Auditorium, 2011, s. 275.

¹³ Tamtéž, s. 276.

¹⁴ Tamtéž, s. 276-277.

1918, které je pro advokacii první republiky zcela zásadní. Stěžejní část práce se zaměří na advokacii a její proměny v období první republiky, protektorátu a zejména komunistického režimu, který advokacii cíleně decimoval. Popíšeme osudy advokacie v padesátých letech a její účast na politických procesech, období dočasného uvolnění v letech šedesátých a vývoj advokacie v období normalizace. Pro dostatečný dějinný kontext stručně uvedeme i osud advokacie po roce 1989.

Jak už jsme zmínili, pojem advokacie neznamena pouze právní službu, nýbrž i stav, který disponuje vlastní samosprávou. I tomuto pojetí advokacie budeme věnovat pozornost a popíšeme tak vznik, vývoj a strukturu advokátních komor na území bývalého Československa, včetně jejích čelních představitelů. Samostatné kapitoly uvedou i významné advokáty a advokátky z dob první republiky a komunistického režimu.

1. Teoretická východiska

Práce popisuje historický vývoj advokacie na území Československa v letech 1918 až 1989. Z této skutečnosti vychází i odborná literatura a zdroje, z nichž bylo při tvorbě předkládaného díla čerpáno.

1.1. Základní prameny a literatura

Při zpracování práce jsme vycházeli především z pramenů, kterými jsou zejména dobové právní předpisy - zákony, vyhlášky, císařská a vládní nařízení vztahující se k výkonu advokacie. Důležitým zdrojem informací o advokacii, její právní úpravě a historickém vývoji byla i odborná právnická literatura a publikace z oblasti právní historie.

Pro uvedení do problematiky nejdříve vymezíme základní a související pojmy, jež se k tématu vztahují. Pro tyto účely použijeme informace z publikace Miloše Klanga Malá encyklopedie latiny v právu a následně knihy autorů Schelleho a Schelleové, jež se zabývají tematikou právní služby, včetně advokacie. Významným zdrojem pro pochopení základních pojmů bude nejen Ottův slovník naučný či Madarův Slovník českého práva, ale i kniha od Petra Bělovskeho, která pojednává o advokacii a jurisprudenci ve starověkém Římě.

Při popisu současného stavu advokacie v prostředí České republiky, která je již neodmyslitelnou součástí Evropské unie, budeme citovat právní předpisy, které výkon advokacie upravují. Jedná se tedy zejména o zákon č. 85/1996 Sb., o advokacii a jeho četné novely. Souvisejícími předpisy, které se týkají současné právní úpravy advokacie, jsou i Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod, ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb., Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992 Sb., o sjednání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Protokolů na tuto Úmluvu navazujících, zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník či zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů. Odměnami advokátů se zabývá tzv. advokátní tarif v podobě vyhlášky Ministerstva spravedlnosti č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb, ve znění pozdějších předpisů a další

vyhlášky týkající se např. zkušebního řádu advokátů, advokátního kárného řádu či evropské směrnice ohledně volného pohybu služeb advokátů, případně Etický kodex advokátů v EU.

Abychom pochopili vývoj advokacie v letech 1918 až 1989, je třeba uvést i základní informace o advokacii v předchozích historických obdobích. Jelikož kolébkou práva byl starověký Řím, zaměříme pozornost i na počátky advokacie v římském právu, které je dodnes vzorem pro moderní právní vědu. Literaturou nám budou publikace Petra Bělovského¹⁵, Jaromíra Kincla, Valentina Urfuse a Michala Skřejpka.¹⁶

Dále se budeme zabývat i použitím termínu *advocatus* a jeho různých významů v dobách středověku. Zde budeme čerpat z knih Evžena Tarabrina (Nástin vývoje advokacie v zemích koruny české), Stanislava Balíka (Minulost, přítomnost a perspektivy advokacie, Dějiny advokacie v Čechách, na Moravě a ve Slezsku) a příspěvku Marie Bláhové („*Advocatus*“ v přemyslovských Čechách), který byl uveden ve sborníku příspěvků z 1. konference o dějinách advokacie konané dne 11. 11. 2004 v Praze pod názvem *Z minulosti advokacie*. Při historickém exkurzu do roku 1848 použijeme již zmíněnou literaturu Evžena Tarabrina a Stanislava Balíka. Zmíněny budou rovněž jednotlivé příspěvky Vladimíra Kindla z publikace *Dějiny právního stavu a právnických profesí*.¹⁷

Velmi důležitou etapou, jež často bývá nazývána zlatou érou české advokacie, bylo období od revolučního roku 1848 do roku vzniku samostatného Československa 1918. Tomuto časovému úseku budeme věnovat hodně prostoru, neboť první republika mnoho právních předpisů z dob pozdní monarchie převzala a až po několika letech částečně novelizovala. Zdroji nám budou zejména zákony z doby Rakouska-Uherska, jako byl prozatímní advokátní řád č. 364/1849 ř. z. či advokátský řád z roku 1868 (zákon č. 96 ř. z., ze dne 6. července 1868, jímž se uvádí řád advokátský) a jiné zákony či nařízení. Dále použijeme knihy od Schelleové a Schelleho *Právní úprava advokacie: (historie a současnost)* a Schelleho a Tauchena *Historie advokacie v dokumentech*.

¹⁵ BĚLOVSKÝ, P. *Advokacie a jurisprudence ve starověkém Římě*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2005.

¹⁶ KINCL, J.; URFUS, V.; SKŘEJPEK, M. *Římské právo*. 2. doplněné a přepracované vyd. Praha: C. H. Beck, 1995.

¹⁷ KINDL, V. *Právníci a jejich profese v Čechách a na Moravě v letech 1848-1918. Příležitost k získání a uplatnění právního vzdělání a právních vědomostí v Čechách do počátku dvacátých let 15. století (studenti a učitelé práv, úředníci, písaři a notáři). K problematice uplatnění právních poznatků v Čechách a na Moravě*. In MALÝ, K. a kol. *Dějiny právního stavu a právnických profesí*. 2. rozšířené vyd. Praha: Univerzita Karlova - Právnická fakulta, 1999.

Etapa první republiky představovala klidné období, kdy byla zachována kontinuita rakouského práva a uherského práva na Slovensku a byly realizovány přípravy advokátního řádu, který byl vydán až s odstupem necelých dvaceti let v roce 1936. Mezi právní předpisy, které budeme v této kapitole citovat, patří např. zákon č. 11/1918 Sb., o zřízení samostatného státu československého, dále zákon č. 83/1920 Sb., o prozatímní úpravě advokacie nebo zákon č. 40/1922 Sb., kterým se mění a doplňují některá ustanovení o advokátech. Údaje k tomuto období a tvorbě advokátního řádu první republiky budeme čerpat i z příspěvku Stanislava Balíka s názvem Pokus o unifikaci advokátního řádu v prvé československé republice. Důležité zdroje, které budou provázet tvorbu celé práce, představují bezesporu již zmíněné knihy Stanislava Balíka *Minulost, přítomnost a perspektivy advokacie* a *Dějiny advokacie v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*.

Tragické osudy Československa v dobách druhé Česko-Slovenské republiky a Protektorátu Čechy a Morava nám pomohou odhalit zejména ve své době vydané právní předpisy, mezi které lze zahrnout Opatření stálého výboru č. 284 Sb. ze dne 16. listopadu 1938, o prozatímní úpravě některých otázek týkajících se advokacie, vládní nařízení 249/1938 Sb. z. a n., kterým se mění obvod advokátní komory v Brně, nařízení 265/1938 Sb. z. a n., o dočasných omezeních v živnostenském a jiném výdělečném podnikání, dekret státního prezidenta č. 83/1940 Sb., o slibu členů vlády, veřejných zaměstnanců a jiných orgánů veřejné správy. Mimo jiné bude rovněž poukázáno na neblaze proslulé vládní nařízení č. 136/1940 Sb. z. a n., o právním postavení židů ve veřejném životě, tak jak se o něm zmiňuje Helena Petrův¹⁸ a dále vládní nařízení č. 174/1940 Sb. z. a n., kterým se mění a doplňují ustanovení o působnosti orgánů advokátních komor a vládní nařízení č. 354/1942 Sb. z. a n., o kárných opatřeních proti politicky nespolehlivým advokátům a kandidátům advokacie. Dobový kontext nám poskytnou nejen údaje z knih Stanislava Balíka, ale také jeho vzpomínky na věhlasný příspěvek k sociologii a advokátního stavu Emanuela Chalupného.¹⁹

Při popisu krátkého poválečného období v letech 1945 až 1948 použijeme jako zdroj informací zejména dokumenty jako zákon č. 201/1946 Sb. z. a n., o úpravě některých otázek týkajících se advokacie, vládní nařízení č. 25/1947 Sb. z. a n., o započtení vojenské služby do

¹⁸ PETRŮV, H. *Zákonné bezpráví. Židé v Protektorátu Čechy a Morava*. Praha: Auditorium, 2011.

¹⁹ Pozn. Karel Květ - je pseudonym připisovaný právě českému sociologovi a právníkovi Emanuelu Chalupnému. V práci bude použita kniha: KVĚT, K. *Advokacie - Příspěvek k sociologickému advokátnímu stavu*. 2. vyd. Praha: PTK, 1996.

právní služby kandidátů advokacie, vládní nařízení č. 216/1946 Sb. z. a n. provádějící některá ustanovení dekretu prezidenta republiky č. 104/1945 Sb., o závodních a podnikových radách a v neposlední řadě vyhlášky Nejvyššího cenového úřadu - č. 29/1945 ú. l. a č. 337/1947 ú. l., které mimo jiné upravovaly i aktuální advokátní tarif.

Hlavní zdroj informací o vývoji advokacie v období komunistického režimu v letech 1948 až 1989 nám poskytnou postupně vydané zákony o advokacii - zákon č. 322/1948 Sb., zákon č. 114/1951 Sb., zákon č. 57/1963 Sb. a zákon č. 118/1975 Sb. Historický a právní kontext totalitního režimu ilustrují předpisy jako zákon č. 231/1948 Sb., na ochranu lidově demokratické republiky, zákon č. 100/1960 Sb., Ústavní zákon, Ústava Československé socialistické republiky, ale i kodifikace trestního, hospodářského, pracovního a občanského práva v šedesátých letech. Komplexní pohled na právo v totalitním Československu získáme prostřednictvím příspěvků Stanislava Balíka (Advokacie) a Otakara Motejla (Obhajoba v politickém procesu), které jsou součástí obsáhlého sborníku *Komunistické právo v totalitním Československu*. Stejně tak nelze opomenout knihu československých právních dějin z let 1945 až 1989 od kolektivu vedeného Janem Kuklíkem.²⁰ Zajímavé informace nám poskytnou i historické knihy autorů Činátla (*Věčné časy: československé totalitní roky*), Drdy a Strachoty (*Naše normalizace*), dobové dokumenty, jako byl Akční program KSČ z roku 1968 či komunistickému režimu věnované webové portály např. *Ústavu pro soudobé dějiny AV ČR*, *Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných apod.*

Pro zachování celistvosti díla uvedeme i údaje po roce 1989. Zde nám pomohou zejména základní právní předpisy věnované advokacii a komerčním právníkům - zákon č. 128/1990 Sb., o advokacii, zákon č. 209/1990 Sb., o komerčních právnících a právní pomoci jimi poskytované a tzv. slučovací zákon č. 85/1996 Sb., o advokacii a jeho četné novelizace. Pro kapitolu o advokátních komorách a jejich historii budeme čerpat informace z webových stránek České advokátní komory a publikací Stanislava Balíka. Životní osudy významných advokátů v letech 1918 až 1989 nám pomohou dotvořit autoři Adamová a Mates díky Malé encyklopedii českých právníků, odborné příspěvky Stanislava Balíka v *Bulletinu advokacie*, zprávy na portálu České advokátní komory a další novinové, časopisecké a online články.

²⁰ KUKLÍK, J. a kol. *Dějiny československého práva 1945-1989*. Praha: Auditorium, 2011.

1.2. Cíl práce

Cílem práce je popis a analýza historického vývoje advokacie na území Československa v letech 1918 až 1989. V práci je kladen důraz zejména na právní úpravy a právní předpisy týkající se advokacie v rámci jednotlivých historických období - doby Rakouska-Uherska, první Československé republiky, druhé Česko-Slovenské republiky, Protektorátu Čechy a Morava, poválečného období, tuhých padesátých let proslulých politickými procesy, uvolněných let šedesátých, doby normalizace, let osmdesátých a doby porevoluční. Současně jsou zmíněny údaje o vzniku a vývoji stavovské samosprávy v českých zemích a životní osudy jejích čelních představitelů či významných advokátů.

Vzhledem ke skutečnosti, že historie je proces kontinuální, nelze uvedené období vytrhnout z kontextu širšího dějinného vývoje, aniž bychom alespoň ve stručnosti nezmínili předchozí a následující historické etapy. To byl také důvod, proč jsme do obsahu práce zahrnuli i kapitoly o advokacii v římském právu a o advokacii v českých zemích do roku 1918. Logickým vyústěním byl i popis událostí v právním a advokátním prostředí po roce 1989.

2. Vymezení základních a souvisejících pojmů

Advokacie je v evropském prostředí jedním z nejstarších právnických stavovských povolání. Slovo advokacie či advokát pochází z latiny a stejně jako jiné právní pojmy má římský původ z dob antiky. Latinské slovo *advocatus* znamená přivolaný, přizvaný.²¹ Etymologie slova vychází ze slovního spojení *ad vocare*, jež znamená přivolávat (na pomoc). Jak říká Bělovský, *advocatus* byl ve starém Římě „*pater familias, který měl přispěchat na pomoc svému příteli či klientovi v případě soudního sporu nebo jiného soudního řízení (zejména trestního)*“.²² Již za dob Římské říše poskytoval „*advocatus*“ právní rady svobodným občanům.

Je obecně známo, že hlavním posláním advokacie je poskytování právní pomoci jeho příslušníky, které označujeme jako advokáty. Ottův naučný slovník za advokáta považuje právního pomocníka, který „*vedle sporné strany věc její před soudem hájí. Liší jej pravověda od prokurátora, který na místě strany sporné ve sporu činným jest jakožto zástupce její*“.²³

Jak už jsme uvedli v úvodu práce, termín advokacie je možné vnímat z několika úhlů pohledu. Macková zmiňuje, že v české odborné literatuře se o pojmové vymezení pokusil Evžen Tarabrin. Podle něj lze advokacii charakterizovat pomocí dvou základních znaků, a to materiálního a formálního. „*Formálním znakem advokacie přitom rozumí souhrn podmínek pro výkon advokacie v právním řádu. Materiálně je pak podle Tarabrina advokacie charakterizována svou specifickou činností (poskytováním právní pomoci)*“.²⁴

K obdobnému názoru se přiklání i soudobá odborná literatura. Vždyť kromě právní instituce pojem advokacie představuje i vlastní stavovskou samosprávu ve formě advokátních komor a též historický vývoj této formy právní služby, včetně životních osudů významných advokátů. Advokacii jako právní instituci lze chápat v širším a užším slova smyslu. Ze širšího pohledu se jedná o činnost, která spočívá „*v udělování právních rad, právních naučení a*

²¹ KLANG, M. *Malá encyklopedie latiny v právu: slova, slovní obraty a úsloví z latiny pro právníky*, 5. doplněné vyd. Praha: Linde, 2006, s. 16.

²² BĚLOVSKÝ, P. *Advokacie a jurisprudence ve starověkém Římě*, 1. vyd. Praha: Karolinum, 2005, s. 48.

²³ *Ottův slovník naučný*. Praha: Lombard, 1988, s. 242.

²⁴ MACKOVÁ, A. *Právní pomoc advokátů a její dostupnost*. Praha: C. H. Beck, 2001, s. 26.

v obhajování zájmů jiných osob před soudem, případně jinými orgány.“²⁵ V tomto případě se však ještě nemusí jednat o výkon advokacie v pravém slova smyslu, neboť zmíněné právní rady mohou být podávány též jako přátelská pomoc. Nejsou zde tedy zohledněny důvody a předpoklady uvedené činnosti. V užším slova smyslu představuje advokacie „povolání, jehož obsahem je poskytování právních služeb jiným osobám.“²⁶ Toto povolání navíc vyžaduje zvláštní odbornou kvalifikaci a formální autorizaci. Pokud právní řád stanoví pro výkon advokacie zvláštní podmínky, jedná se o tzv. formální advokacii.

Je jaksi samozřejmostí, že advokát by měl vykazovat vysokou úroveň odborného vzdělání, nezávislost, náročnou duševní činnost, osobní odpovědnost, ale třeba také získat si vztah důvěry mezi poskytovatelem a příjemcem činnosti.²⁷ Jinak řečeno slovy Karla Květa: „Žádám na svém advokátu opak toho, co Cicero požaduje na svém řečníku, což jest výmluvnost na prvním místě a pak jistá znalost práva: neboť já pravím obráceně, že advokát musí být zvláště obeznaný v právu i v praxi a průměrně výmluvný, spíše dialektik než rétor, spíše muž zběhlý ve věcech a úsudku, než muž velikých a dlouhých řečí.“²⁸

V případě, že právní řád žádná zvláštní ustanovení pro výkon advokacie neobsahuje, jedná se o sociální jev a tato podléhá pouze všeobecným předpisům, které upravují jakoukoliv jinou výdělečnou činnost.

Samotnou kategorii formální advokacie můžeme také rozdělit na širší a užší pojetí. Z užšího pohledu formální advokacie zahrnuje právní poradu a právní obhajobu. Z pohledu širšího se pak k těmto činnostem přidává i zastupování před soudy a úřady a mimo ně, a to na základě plné moci, případně mandátní nebo příkazní smlouvy. V druhém případě formální advokacie zahrnuje výkon právní moci i výkon právního zastoupení.

Advokacie si prošla svým historickým vývojem. Na našem území je advokacie ve formálním smyslu zaznamenána od Obnoveného zřízení zemského z roku 1627 pro Čechy a rok na to pro Moravu.²⁹ Na území naší země od dob Rakouska-Uherska byla vždy formální

²⁵ SCHELLE K.; SCHELLEOVÁ, I. *Právní služba: advokacie, notářství, patentovní zástupci, daňoví poradci, soukromí soudní exekutoři*, 3. vyd. Praha: Eurolex Bohemia, 2006, s. 9.

²⁶ Tamtéž.

²⁷ MANDÁK, V. *K organizaci advokacie z pohledu tzv. svobodných povolání*. Bulletin advokacie, 1994, č. 10.

²⁸ KVĚT, K. *Advokacie - Příspěvek k sociologickému advokátnímu stavu*. 2. vyd. Praha: PTK, 1996, s. 90.

²⁹ MACKOVÁ, A. *Právní pomoc advokátů a její dostupnost*. Praha: C. H. Beck, 2001, s. 26.

advokacie vnímána ze širšího pohledu. V jiných zemích, např. ve Francii je advokát právním řádem označován jako orgán soudnictví, obdobně i belgický advokát „vykonává spravedlnost“.³⁰ Pro Velkou Británii je charakteristická velká prostupnost profese advokáta (resp. barristera a soudce), neboť jsou „za soudce Lordem Kancléřem povolávání právě nejuznávanější barristeri. Uchazeč o profesi solicitora se okamžikem přijetí stává úředníkem Nejvyššího soudu.“³¹ Soudci jsou tedy primárně vybíráni z řad advokátů, kteří se mohou na vypsané volné pozice přihlásit do výběrového řízení, které je organizováno Lordem Chancellorem, tedy ministrem spravedlnosti či premiérem - a to dle druhu soudu, ke kterému se hlásí. Podle dostupných informací mohou také komise zřízené za účelem výběru soudců renomované právníky samy vyzvat, aby přijali místo soudce.³²

³⁰ *Právníká povolání a soudní síně*. European justice. [online]. [cit. 16. 8. 2014]. Přístup z:

https://e-justice.europa.eu/content_legal_professions-29-cs.do

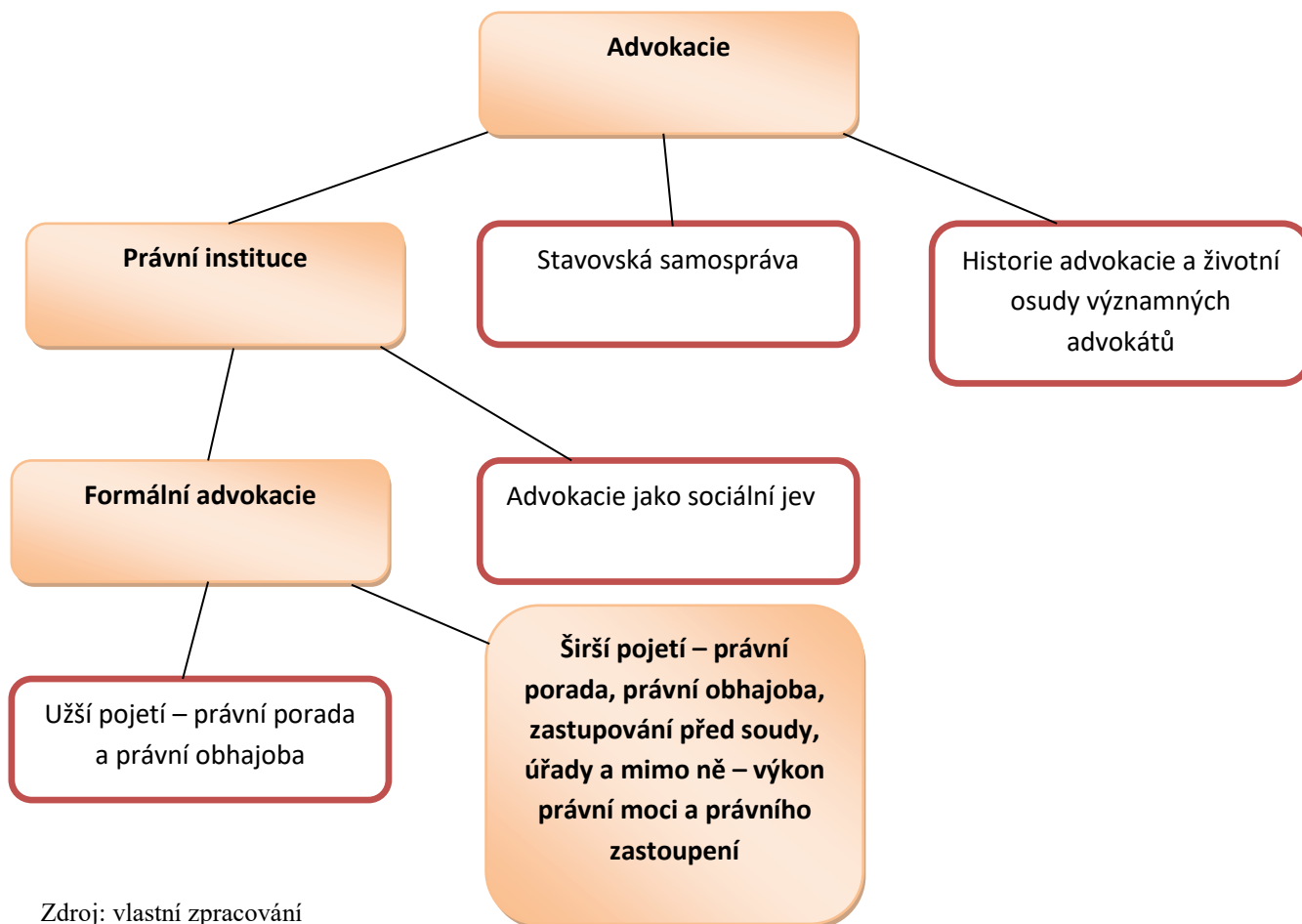
³¹ MACKOVÁ, A. *Právní pomoc advokátů a její dostupnost*. Praha: C. H. Beck, 2001, s. 37.

³² SAMKOVÁ, K. *Reforma justice nebo reforma soudců?* Lawyers.cz. [online]. [cit. 2. 12. 2016]. Přístup z:

<http://www.lawyers.cz/czech/autorske-clanky/reforma-justice-nebo-reforma-soudcu.html>

Členění pojmu advokacie a jeho popis obsahuje následující schéma.

Schéma 1: Pojem advokacie a jeho členění

Zdroj: vlastní zpracování

Mezi typické právnické profese kromě advokátů patří i soudci, státní zástupci, notáři a soudní exekutoři.

Důležitou úlohu při vykonávání profese advokáta hraje Česká advokátní komora (ČAK). Ta plní úlohu samosprávné profesní organizace advokátů v České republice, která současně „vykonává veřejnou správu na úseku advokacie a jako taková chrání a garantuje kvalitu právních služeb poskytovaných advokáty.“³³

³³ Česká advokátní komora. [online]. [cit. 5. 6. 2014]. Přístup z: <http://www.cak.cz>

3. Současné právní předpisy týkající se advokacie

V našich podmínkách je výkonem advokacie (v pojetí právní instituce) dle zákona č. 85/1996 Sb., o advokacii, ve znění pozdějších předpisů myšleno poskytování právních služeb, kterým se rozumí „zastupování v řízení před soudy a jinými orgány, obhajoba v trestních věcech, udělování právních porad, sepisování listin, zpracovávání právních rozborů a další formy právní pomoci, jsou-li vykonávány soustavně a za úplatu. Poskytováním právních služeb se rozumí rovněž činnost opatrovníka pro řízení ustanoveného podle zvláštního právního předpisu, je-li vykonávána advokátem.“³⁴

Zákon o advokacii byl od svého vydání v roce 1996 celkem dvacetkrát novelizován. V roce 1999 bylo upraveno skládání advokátních zkoušek či doplněno kárné řízení. V roce 2002 proběhla tzv. evropská novela, která do českého právního řádu implementovala evropskou směrnici o svobodném výkonu povolání advokáta v rámci Evropské unie.³⁵ Díky tomu mohou v ČR působit i jiní evropští advokáti.

Dalším důležitým dokumentem, který se advokacie týká, je Listina základních práv a svobod, v níž je stanoveno, že „každý má právo na právní pomoc v řízení před soudy, jinými státními orgány či orgány veřejné správy, a to od počátku řízení.“ Listina dále hovoří o právech obviněných a to takto: „Obviněný má právo, aby mu byl poskytnut čas a možnost k přípravě obhajoby a aby se mohl hájit sám nebo prostřednictvím obhájce. Jestliže si obhájce nezvolí, ačkoliv ho podle zákona mít musí, bude mu ustanoven soudem. Zákon stanoví, v kterých případech má obviněný právo na bezplatnou pomoc obhájce.“³⁶ Podobně hovoří i Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod a to v čl. 6 Právo na spravedlivý proces. Každý, kdo je obviněn z trestného činu, má mít přiměřený čas a možnost k přípravě své obhajoby zejména má právo „obhajovat se osobně nebo za pomoci obhájce podle vlastního výběru nebo pokud nemá prostředky na zaplacení obhájce, aby mu byl poskytnut bezplatně, jestliže to zájmy spravedlnosti vyžadují.“³⁷

³⁴ Zákon č. 85/1996 Sb., o advokacii, ve znění pozdějších předpisů.

³⁵ *Vývoj právní úpravy advokacie v ČR od r. 1990.* ČAK. [online]. [cit. 24. 8. 2014]. Přístup z: <http://www.cak.cz/assets/doporucujeme/zakony-o-advokacii---legislativni-vyvoj-1990-2015.pdf>

³⁶ Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod, ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb.

³⁷ Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992 Sb., o sjednání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Protokolů na tuto Úmluvu navazujících.

Ustanovení o právním zastoupení upravují i další právní předpisy, jako je zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník či zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád). V některých případech zákon přímo stanoví povinnost nechat se zastoupit advokátem. Tak je tomu v případě dovolání dle Občanského soudního řádu³⁸, v řízení o kasační stížnosti před Nejvyšším správním soudem a v řízeních před Ústavním soudem.

Co se týče občanského zákoníku, je zastoupení ošetřeno v ustanoveních Část I., Hlava III. Zastoupení a Část IV., Hlava II., Díl 5 Závazky ze smluv příkazního typu.³⁹

Trestní řád hovoří v § 2 Základní zásady trestního řízení takto: „*Ten, proti němuž se trestní řízení vede, musí být v každém období řízení poučen o právech umožňujících mu plné uplatnění obhajoby a o tom, že si též může zvolit obhájce; všechny orgány činné v trestním řízení jsou povinny umožnit mu uplatnění jeho práv.*“ V souvislosti s advokací jsou důležitá též ustanovení o obviněném a obhájci a jeho povinnostech a právech.⁴⁰

Advokáti poskytují své právní služby za úplatu. Odměnami advokátů, tzv. advokátním tarifem se zabývá Vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif). Vyhláška obsahuje podrobnou úpravu paušálních tarifů.⁴¹

Mezi další právní předpisy, které se vztahují k výkonu advokacie na území ČR, patří:

- Vyhláška č. 176/2010 Sb., kterou se stanoví podrobnosti o identifikačních průkazech advokátů, usazených evropských advokátů a advokátních koncipientů.
- Vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 197/1996 Sb., kterou se vydává zkušební řád pro advokátní zkoušky a uznávací zkoušky (advokátní zkušební řád), ve znění pozdějších předpisů.

³⁸ Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.

³⁹ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

⁴⁰ Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů.

⁴¹ Vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif).

- Vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 244/1996 Sb., kterou se podle zákona č. 85/1996 Sb., o advokacii, stanoví kárný řád (advokátní kárný řád), ve znění pozdějších předpisů.
- Sdělení Ministerstva spravedlnosti č. 121/2007 Sb., kterým se oznamují profesní označení podle § 2 odst. 1 písm. b) zákona o advokacii.
- Vyhláška č. 275/2006 Sb., kterou se stanoví způsob zjišťování příjmových a majetkových poměrů žadatele o určení advokáta českou advokátní komorou k poskytnutí právních služeb bezplatně nebo za sníženou odměnu.

Z evropských předpisů jmenujme např.:

- Směrnice Rady č. 77/249/EHS ze dne 22. března 1977, o usnadnění účinného výkonu volného pohybu služeb advokátů.
- Směrnice Evropského parlamentu a Rady č. 98/5/ES ze dne 16. února 1998, o usnadnění trvalého výkonu povolání advokáta v jiném členském státě než v tom, ve kterém byla získána kvalifikace.
- Doporučení Výboru ministrů členskými státy ke svobodě výkonu profese advokáta. Dop.(2000)21. Rada Evropy. Výbor ministrů.
- Etický kodex advokátů v Evropské unii.

Profese advokáta je také regulována stavovskými předpisy, které mají formu usnesení představenstva či sněmu České advokátní komory.

4. Vývoj advokacie do vzniku Československé republiky

4.1. Počátky advokacie v římském právu

Římské právo představuje nejstarší vyspělý právní řád světa, který je dodnes vzorem pro moderní právní vědu. Mnoho dnešních právních principů, termínů a postupů má svůj původ právě v římském právu, kterého bylo použito jako výchozího vzoru pro vznik tzv. velkých kodifikací soukromého práva v 19. století ve Francii, Rakousku či Německu. Moderní zákoníky evropských zemí převzaly velké množství římských právních institutů. Znalost římského práva ulehčuje pochopení moderní právní vědy, ale i dalších oborů, jako je církevní právo či právní historie. Dle Jaromíra Kincla představuje instituce římského práva jakousi prolegomenu (úvodní stať do problematiky) ke studiu a poznávání práva platného.⁴²

Vznik římského práva souvisí s počátkem římské republiky na konci 6. století př. n. l. Základy práva byly však položeny již v dobách dřívějších a vycházejí z tehdejšího práva obyčejového. Římské právo mělo dlouhý kontinuální vývoj přesahující tisíc let a z velké míry bylo nezávislé na tehdejších politických událostech, což se týká zejména soukromoprávních institutů. Významnými sbírkami římského práva jsou Zákon 12 desek (449 př. n. l.) a velká kodifikace císaře Justiniána - Corpus Iuris Civilis (soubor občanského práva, 529 n. l.).

Osoby, které se v římské říši zabývaly právem, byly nazývány iurisconsulti. Tato funkce z dnešního pohledu představovala jen část práce dnešních advokátů, která spočívala v právním poradenství. Právníky z období starého Říma můžeme rozdělit do dvou základních skupin. Ta první zahrnuje všechny osoby, které vystupovaly v roli právních zástupců. Ti mohli, ale také nemuseli mít právní erudici. Často se jednalo o řečníky či filosofy, kteří občany zastupovali u soudu. Druhou, užší skupinu představovaly osoby vzdělané v právní vědě, tedy činitele tzv. jurisprudence (dnes překládané jako právní věda, dříve ve významu právní moudrosti či znalosti práva).

⁴² KINCL, J.; URFUS, V.; SKŘEJPEK, M. *Římské právo*. 2. doplněné a přepracované vyd. Praha: C. H. Beck, 1995, s. 22.

Marcus Tullius Cicero vymežil činnost právníků latinskými slovy respondere, agere a cavere.⁴³ Respondere, jež znamená odpovídat, odkazuje na právní poradenství, které se vztahovalo ke sporným právním otázkám. Právní porady využívali soudci, úředníci ale i běžní občané. Respondere představovalo hlavní činnost tehdejších právníků.

Agere (jednat, žalovat) představovalo v nejstarší době pontifikálního monopolu udílení rad, které se týkaly procesně formálních náležitostí. V těch se nejlépe vyznali právníci - kněží - pontifikové, kteří jsou označováni za první římské právníky. Postupně se však znalost práva rozšířila mezi širokou veřejností a právnícký stav se přesunul od pontifikálního stavu do okruhu senátorského stavu a nobility a později i do nižších společenských vrstev. Agere se tak postupně přibližuje dnešnímu významu advokacie, což znamená, že právníci již nejen poskytovali právní rady, ale též obhajovali v rámci soudních přelíčení. V oblasti obhajoby se pak stále častěji uplatňovali řečníci s menšími či většími znalostmi práva.

Cavere (vyvarovat se) spočívalo v předcházení právním sporům, kdy právníci radili, jaká pravidla je nutné dodržet a jaké náležitosti vyžadují určité právní úkony. Cavere se v některých obdobích prolínalo s agere.

Dlouhou dobu poskytovali římscí právníci své rady bezplatně, fungovali jako jistá morální autorita a požívali velké společenské vážnosti. V této souvislosti Ulpianus připomíná, že „*znalost práva je věc nejsvětější, něco co by nemělo být vyjadřováno či znevažováno v penězích.*“⁴⁴ Právní pomoc tak byla chápána jako čestná povinnost, kterou vykonávali zejména politici, kteří si touto činností zajišťovali podporu občanů. Ve 2. st. př. n. l. byl přijat zákon lex Cincia de donis et muneribus, který zakazoval odměnu za obhajobu (advokacii), přičemž ale připouštěl dary do určitého limitu. V praxi si majetnější vrstvy za kvalitní a dobře odvedenou obhajobu rády připlatily, což dokládaly i výroky Cicera z 1. st. př. n. l. V době císařství se právnícký stav profesionalizoval a byla stanovena maximální hranice odměny pro advokáta. Advokátova odměna byla nazývána honorarium či palmarium a souvisela s úspěchem v daném sporu. Od 3. st. př. n. l. se římscí advokáti začali sdružovat ve zvláštních stavech, které byly podrobeny úřednímu doзору.

⁴³ BĚLOVSKÝ, P. *Advokacie a jurisprudence ve starověkém Římě*, 1. vyd. Praha: Karolinum, 2005, s. 12-14.

⁴⁴ Tamtéž, s. 36.

Za dob římské říše se používalo mnoho výrazů, které se vztahovaly k právnímu zastupování. Zejména se jednalo o *advocatus* (právní pomoc na základě právních či jiných znalostí), *causidicus* (přednesení podstaty sporu před soudem), *orator* (rhetor, řečník) či *patronus* (obhajoba z pozice společenské autority, často bez hlubších znalostí práva). Dalšími antickými soudními obhájci byli: *cognitor*, *procurator*, *defensor*, *actor* a *syndicus*. Předchůdcem advokátní profese byl právě patronátní vztah, kdy patron nemusel mít (a často ani neměl právnícké vzdělání). Za advokáty byly v Římě označovány osoby, které se „*jakýmkoliv způsobem účastnily soudního řízení ve prospěch jedné z procesních stran.*“⁴⁵ Termín *advocatus* byl velmi široký a označoval v podstatě všechny funkce, které s procesním zastoupením v nějaké formě souvisely. Až do 3. st. n. l. neměl pojem *advocatus* zcela ustálený význam a postupně se posouval okruh osob, jež byly za advokáty označovány. Pro výkon advokacie nebyla podmínkou znalost práva a řečnické umění advokátů bylo často silnější zbraní než právní povědomí.

4.2. Advokacie v českých zemích do roku 1918

Advokacie se na území českých zemí, obdobně jako v jiných evropských státech, vyvíjela v rámci dvou základních fází. Nejdříve se jednalo o materiální advokacii, kterou později vystřídala advokacie formální. Materiální advokacii charakterizuje Tarabrin jako udílení právních porad a právního ponaučení a obhajobu zájmu třetích osob před soudem. Materiální advokacie může být vykonávána kýmkoliv bez ohledu na odměnu či výdělek anebo příslušníky zvláštní skupiny osob, které se zabývají advokací a dostávají za to odměnu (sociální jev). Formální advokacie vznikla v momentě, kdy právní řád stanovuje pro výkon tohoto povolání zvláštní podmínky (právní normou).⁴⁶

Do vzniku samostatné Československé republiky v roce 1918 v české historii rozlišujeme pět základních období vývoje advokacie, jak uvádí Stanislav Balík:⁴⁷

⁴⁵ BĚLOVSKÝ, P. *Advokacie a jurisprudence ve starověkém Římě*, 1. vyd. Praha: Karolinum, 2005, s. 50.

⁴⁶ TARABRIN, E. *Nástin vývoje advokacie v zemích koruny české: (XIII.-XVIII. stol.)*. Praha: Jednota advokátů československých, 1936, s. 8.

⁴⁷ BALÍK, S. a kol. *Dějiny advokacie v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Praha: ČAK ve spolupráci s Národní galerií, 2009.

- a) Do počátku 14. století, kdy sehrál významnou roli středověký stát - jak na poli politickém, tak na poli kulturním. Výrazně se rozvíjí tvorba a aplikace práva.
- b) Od počátku 14. století do roku 1627, kdy zásadním mezníkem je založení právnické fakulty v roce 1348 jako součást Univerzity Karlovy. Fakulta se zaměřovala především na právo kanonické a římské. Recepce obou druhů práva je významným mezníkem pro romanizaci právního systému. Na právnické fakultě působili významní čeští a zahraniční právníci (například Gozzius z Orvieta, Antonio Marini z Grenoblu atd.). V právních památkách české země se tak setkáváme s předchůdci advokátů - řečníky. První zmínka o organizaci advokacie je datována k r. 1615 a je vázána ke sněmovnímu usnesení.
- c) Od roku 1627 do roku 1781. Pro právo je stěžejní pobělohorská porážka a vydání Obnoveného zřízení zemského v roce 1627, kdy došlo ke sjednocení práva ve všech habsburských zemích. Zrušením ústního procesu pozbylo řečnictví na významu a výkon advokacie přešel na prokurátory a advokáty. Od 17. století je tedy dáno povinné zastoupení advokátem, stanoveny podmínky přístupu k povolání a je zakotvena disciplinární pravomoc soudů nad advokáty. Povolání advokáta bylo neslučitelné s jiným povoláním. Od roku 1767 museli mít všichni advokáti vysokoškolské právnické vzdělání bez ohledu na to, u jakého soudu působili.
- d) Od roku 1781 do roku 1848. Tendence vytvořit z advokacie svobodné povolání pokračovala i na konci 18. století. Jak uvádí Balík *„tato tendence nenabyla však v českých zemích takové intensity, aby vedla k celkové a systematické úpravě advokátního povolání, jak tomu bylo v zemích rakouských, nýbrž projevuje se v sporadické a kasuistické úpravě jednotlivých otázek toho kterého času vzniklých.“*⁴⁸
- e) Od roku 1848 do roku 1918. Milníkem v dějinách české advokacie se stal rok 1848, který přinesl nejen budování moderního státu. Důležitým je vydání císařského nařízení č. 364/1849 ř. z., kterým byl schválen prozatímní advokátní řád, který komplexně upravil výkon advokacie. Byl přijat advokátní řád, který se stal základním kamenem moderní advokacie. Advokacie byla dle Balíka upravena jako *„svobodné a nezávislé povolání, které funguje na principu stavovské samosprávy bez podmínky jmenování*

⁴⁸ BALÍK, S. a kol. *Dějiny advokacie v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Praha: ČAK ve spolupráci s Národní galerií, 2009, s. 72.

ministrem spravedlnosti. Rovněž byl zrušen omezený počet advokátů, díky němuž počet advokátů výrazně vzrostl.“⁴⁹ Pod vlivem národního obrození došlo k dvěma zásadním mezníkům, a to roku 1861, kdy vyšlo první vydání časopisu Právník, a roku 1882, kdy došlo k rozdělení Karlo-Ferdinandovy university na českou a německou část, a především ke vzniku české právnické fakulty. Vedle německy praktikujících advokátů se tak začali uplatňovat jejich čeští kolegové. Koncem století vytvořila česká generace Spolek českých advokátů a začala vydávat ryze český advokátní časopis „Časopis českých advokátů“, později přejmenovaný na Právníké rozhledy. Do začátku 1. světové války se česká advokacie stabilizovala. K významným advokátům patřili Josef Tragy, pražští primátoři Antonín Strobach, Tomáš Černý, Jan Podlipský, spisovatel Svatopluk Čech a řada dalších. Dle slov Balíka se čeští advokáti výrazně podíleli na vzniku samostatného Československého státu. Z advokátů a politiků se jednalo o prvního ministra financí Aloise Rašína, ministra spravedlnosti Ivana Dérera, poradce T. G. Masaryka - Václava Boučka a řadu dalších.⁵⁰ Kromě politiků uváděných dr. Balíkem, bych vyzvedl i sociálního demokrata, Muže 28. října a ministra spravedlnosti Františka Soukupa, tvůrce prozatímní ústavy a pozdějšího ministra spravedlnosti Alfréda Meissnera či dalšího jeho předchůdce Františka Veselého. O některých se také podrobněji zmíníme v samostatné kapitole.

Po první světové válce navázala advokacie v Československu na osvědčenou právní úpravu z dob rakousko-uherské monarchie, avšak v podobě novelizací. Uvedenému se budeme věnovat níže.

4.2.1. Použití termínu advocatus

Po zániku západořímské říše se funkce advokátů udržela pouze na územích, kde přetrvávalo římské právo. Ve střední Evropě došlo k částečné recepci římského práva, včetně funkce advokáta, až v pozdním středověku a raném novověku.⁵¹

⁴⁹ BALÍK, S. a kol. *Dějiny advokacie v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Praha: ČAK ve spolupráci s Národní galerií, 2009, s. 72.

⁵⁰ Tamtéž, s. 120.

⁵¹ KINCL, J.; URFUS, V.; SKŘEJPEK, M. *Římské právo*. 2. doplněné a přepracované vyd., doplněné a přepracované. Praha: C. H. Beck, 1995, s. 318.

Do středověku pronikl pojem advocatus nejdříve do církevního práva. Advocatus ecclesiae byl např. římsko-německý král či císař, který chránil říšskou církev proti zásahům kurie a nunciatur, či církevní fojt, jenž ochraňoval církevní osoby či instituce, na něž se vztahovala církevní imunita, reprezentoval je ve světských záležitostech a obhajoval jejich zájmy před světskými soudy.⁵² Termín advocatus se tedy v raném středověku již vyskytoval, ovšem v jiném významu.

Na českém území byli jako advocati označováni úředníci se soudní a správní funkcí v církevním i laickém prostředí. V prostředí církevním se jednalo o zakladatele, případně potomka zakladatele, ochránce a dobrodince církevní instituce. Kromě toho byli termínem advocatus označováni panovníci, jež založili kláštery či biskupství.⁵³

Jedno z prvních použití pojmu advocatus pochází z listiny z roku 1144, v níž římský král Konrád III. potvrzuje olomouckému biskupovi Jindřichovi II. (Zdíkovci) vrácení hradu Podivín a dovoluje mu razit tam mince. Text obsahuje zmínku o svědkovi jména Fridericus advocatus Ratisponensis (tehdejší řezenský fojt Fridrich). Stejný termín byl také použit roku 1178 milevským opatem a letopiscem Jarlochem, když takto nejspíše označil patrona kláštera a ochránce jeho statků.⁵⁴ Ve Zlaté bule sicilské z roku 1212 je pak jmenován Rodolfus advocatus. Důležitá zmínka o advokacii je i v dokumentu Cinfirmacio diplomatis de civitate Nova villa (Unišov) condita z roku 1223, kde je zmíněn Theodorico advocato, a to již ve významu doprovodné osoby u soudu.⁵⁵ Je tedy zřejmé, že byl tento termín během 13. století hojně používán v souvislosti s hájením (zájmovým i fyzickým) církevního majetku nebo s výkonem správy.

Je nesporné, že v nejstarší době se právnícká praxe nejvýrazněji projevuje v soudcovské praxi. Můžeme ji úzce spojit s procesním právem. Vedle soudce a stran sporu tak vystupuje

⁵² BALÍK, S. a kol. *Dějiny advokacie v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Praha: ČAK ve spolupráci s Národní galerií, 2009, s. 23.

⁵³ BLÁHOVÁ, M. „Advocatus“ v přemyslovských Čechách. In *Z minulosti advokacie: sborník příspěvků z 1. konference o dějinách advokacie konané dne 11. 11. 2004 v Praze*. Praha: Linde, 2005, s. 31.

⁵⁴ KINDL, V. Úvod do problematiky. In KINDL, V.; SKŘEJPEK, M. a kol. In *Právnícký stav a právnícké profese v minulosti (upravené a rozšířené vydání)*. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2016, s. 127.

⁵⁵ SCHELLEOVÁ, I. *Organizace a činnost advokacie. I. část*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1993. Právnícké sešity; č. 12, s. 5.

tzv. sok (zoch), který mohl vést spor za poškozeného. Ubrmanství pak bylo cestou mimosoudního vyřizování sporu a bylo službou poskytovanou za úplatu.⁵⁶

Termín *advocatus* byl používán také pro soudní a správní úředníky ve městech (*advocatus civitatis*), na přilehlém venkově (*advocatus provincie*), na vesnicích (*advocatus villarum*), či správce lesů (*advocatus silve*), kdy se jednalo o fojty či rychtáře s různou pravomocí. Od poloviny 13. století je pojem *advocatus* používán ve smyslu přizvaného nebo pověřeného řečníka u soudu, který vede spor ve jménu jedné ze stran. V tomto smyslu se také někdy jako synonymum objevoval termín *prolokutor*. V právních kodifikacích se *advocatus* objevuje ve smyslu pověřeného řečníka na soudu, jenž jedná jménem jedné ze stran, od 14. a 15. století.⁵⁷

Předchůdci dnešních advokátů byli ve středověku řečníci, v latinských pramenech nazývaní *advocatus*, *prolocutor*, poručník či *procurator*. Postavení a funkce těchto osob se v průběhu doby měnily. Ve většině případů však řečník působil jako právní poradce a mluvčí jedné strany a poručník fungoval jako plnomocný zástupce (ovšem pouze ve vybraných záležitostech). Funkce advokátů a prokurátorů byly odlišné v církevním a laickém prostředí.

4.2.2. Advokacie na území českých zemí do roku 1848

Období do počátku 14. století je charakteristické tzv. právním partikularismem, tedy neexistencí jednotného právního řádu, přičemž kanonické právo (církevní právo) mělo vyšší úroveň. Advokacie vzniká až od 14. století v důsledku praktické potřeby a pronikání zásad římsko-kanonického procesu.⁵⁸ Advokacie existovala pouze v materiální podobě a v rámci práva zemského bylo možné využít služeb řečníka či přímlovčího (*advocatus prolokutor*). Právo městské, které mělo z velké části cizí původ a přinesli ho saští či švábští kolonisté,⁵⁹ využívalo institut řečníka od svého vzniku. Povolání advokáta tak zmiňuje již Horní zákoník

⁵⁶ KINDL, V. Příležitost k získání a uplatnění právního vzdělání a právních vědomostí v Čechách do počátku dvacátých let 15. století (studenti a učitelé práv, úředníci, písaři a notáři). In MALÝ, K. a kol. *Dějiny právního stavu a právnických profesí*. 2. rozš. vyd. Praha: Univerzita Karlova - Právnická fakulta, 1999, s. 92.

⁵⁷ BLÁHOVÁ, M. „*Advocatus*“ v přemyslovských Čechách. In *Z minulosti advokacie: sborník příspěvků z 1. konference o dějinách advokacie konané dne 11. 11. 2004 v Praze*. Praha: Linde, 2005, s. 32.

⁵⁸ BALÍK, S. *Minulost, přítomnost a perspektivy advokacie*. 1. vyd. Plzeň: Vydavatelství Západočeské univerzity, 1998, s. 17-18.

⁵⁹ TARABRIN, E. *Nástin vývoje advokacie v zemích koruny české: (XIII.-XVIII. stol.)*. Praha: Jednota advokátů československých, 1936, s. 11.

Václava II. *Ius regale montanorum* (Constitutione iuris metallici) z let 1300-1305, jehož autorem byl italský právník Gozzius z Orvieta. O zákoníku se blíže rozepisuje Karel Malý: „Zákoník sestával ze čtyř knih, z nichž první pojednávala o osobách, druhá a třetí o horách a čtvrtá o soudním řádu.“⁶⁰

Vyvíjející se proces na šlechtických soudech dospěl v 15. a 16. století do své typické podoby. Jak uvádí Vladimír Kindl „i když zemské právo počítalo zejména s osobní účastí sporných stran při všech procesních úkonech, přece jen formální komplikovanost a zdoluhavost řízení přispěly k utvoření skupiny lidí, která v soudním řízení sporným stranám pomáhala nebo některé úkony činila za ně.“⁶¹ Jedná se o dobovou formu právní pomoci, která se posléze stala pomocí úplatnou a profesní. V českém obžalovacím procesu se tak jednalo o poručníky a řečníky. Jeden či dva poručníci vystupovali v řízení na místě žalobce v případě, že se nemohl k soudu dostavit a vést při sám. Poručník vystupoval jménem žalujícího a účinky jeho úkonů směřovaly na účet žalujícího. Při mohl vysoudit i prosoudit. V případě, kdy poručník spor prohrál, nemohlo být exekučováno jeho jmění. Poručníka mohl mít ve sporu jak pohánějící, tak pohnaný. Tedy obě strany sporu.

Moravské právo však uvedené nedovolovalo. Poručníka mohl mít pouze pohánějící a pohnaný se musel u soudu zpovídat sám. Teprve zemské zřízení z roku 1535 přineslo změnu.⁶² Přípuštění poručníka na straně žalované tak povoloval jen soud na výslovnou žádost. V případě násilných činů nebyl poručník umožněn ani jedné straně. Pokud se některá strana sporu k soudu nedostavila, hrozil jí dle zemského práva přísný, na straně žalovaného dokonce hrdelní trest. Poručenství je v této době chápáno jako náhradnictví.

Řečník (prolocutor, advocatus) byl v řízení obhájcem původu i pohnaného. Řečníci před soudem nemohli vystupovat bez svého klienta. Obhajovaný musel projevy řečníka schválit, byť konkludentním způsobem. Strana mohla konstatovat, že to co řečník uvedl, není „jeho slovo“, a řečník musel svou chybu napravit. Nejdříve řečníky ustavoval zemský soud ze svých řad přísedících. Řečníkem však nemohl být úředník zemský. „V r. 1278 se již u moravského

⁶⁰ MALÝ, K. a kol. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 4. přepracované vyd. Praha: Leges, 2010, s. 111.

⁶¹ KINDL, V. K problematice uplatnění právních poznatků v Čechách a na Moravě v 15. a 16. století (vybrané okruhy). In MALÝ, K. a kol. *Dějiny právního stavu a právnických profesí*. 2. rozšířené vyd. Praha: Univerzita Karlova - Právnická fakulta, 1999, s. 101.

⁶² Tamtéž.

*zemského soudu odehrává spor, kde obě strany používají advokátů - řečníků.*⁶³ Úlohou řečníka bylo zejména přednesení a přečtení žaloby, avšak od 15. století byl k tomuto úkonu zřízen řečník zemský (*proclamator publicus proc regni*). Po polovině 14. století se objevují první zmínky o nájemném provozování řečnictví, avšak provozování řečníků nebylo právně upraveno. Hlavní podmínkou bylo to, že řečnictví mohli provozovat pouze šlechtici, alespoň zemané. V případě, že si strana sporu nemohla řečníka dovolit, byl mu přidělen soudem.

Po polovině 15. století došlo ke vzniku úřadu královského prokurátora. Prvním byl jmenován králem Ladislavem Pohrobkem 18. listopadu roku 1453 Jan Starší z Rabštejna.⁶⁴ Úřad zajišťoval zastupování majetkových a dalších zájmů panovníka, ale také státní pokladnu, která byla oddělena od majetku panovníka. Agenda se postupně rozrůstala, až představovala účinný nástroj moci krále proti vlivům stavů.⁶⁵

V období krátce před bitvou na Bílé hoře se vyskytovaly snahy o formalizaci advokacie. Navíc se sblížovaly i právní úpravy právní pomoci a zastupování v městském a zemském právu.⁶⁶ První úpravou formální advokacie v českých zemích je pak usnesení generálního sněmu z roku 1615. Balík s odkazem na Tarabrina výslovně uvádí, že „*v českých zemích je prvním pokusem „vytvořiti z řečnictví jako pouhého zjevu právní instituci“ („Snešení“ generálního sněmu z roku 1615).*⁶⁷ To vymezilo pravidla odměňování, přijímání uchazečů o právnické povolání, stanovovalo tresty za neoprávněný výkon povolání a určovalo stavovské povinnosti.

I další **období let 1627 až 1781** postupně směřovalo k vytváření formální advokacie. Ustanovení o advokacii obsahovalo Obnovené zřízení zemské⁶⁸ z roku 1627, které se prakticky vracelo ke stavu před usnesením generálního sněmu z roku 1615. Obnovené zřízení

⁶³ KINDL, V. Úvod do problematiky. In KINDL, V.; SKŘEJPEK, M. a kol. *Právnický stav a právnické profese v minulosti (upravené a rozšířené vydání)*. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2016, s. 127.

⁶⁴ STARÝ, M. Vývoj královské prokuratury v Čechách do počátku 17. století. In KINDL, V.; SKŘEJPEK, M. a kol. *Právnický stav a právnické profese v minulosti (upravené a rozšířené vydání)*. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2016, s. 166.

⁶⁵ KINDL, V. K problematice uplatnění právních poznatků v Čechách a na Moravě v 15. a 16. století (vybrané okruhy). In MALÝ, K. a kol. *Dějiny právnického stavu a právnických profesí*. 2. rozšířené vyd. Praha: Univerzita Karlova - Právnická fakulta. 1999, s. 100-103.

⁶⁶ *Kniha starého zemského, městského a jiného práva království českého*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010, s. 100.

⁶⁷ BALÍK, S. *Advokacie včera a dnes*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2000, s. 26.

⁶⁸ Pozn. Obnovené zřízení zemské (pro Čechy z roku 1627, pro Moravu z roku 1628) znamenalo právní zakotvení absolutismu a přineslo řadu obsahových změn oproti původnímu zemskému právu z období stavovské monarchie.

zemské uvedlo v platnost písemný proces a prakticky zrušilo řečníky.⁶⁹ Jak bylo nastíněno v úvodu práce, Obnovené zřízení zemské nahradilo původní právní instituty. Konkrétně v řízení před soudy zavedla zemská zřízení místo překonaného soudního procesu římsko-kanonický proces, který se vyznačoval svou propracovaností.⁷⁰ Oproti původnímu procesu ústnímu, byl zaveden proces písemný. Řečníka vystřídal tzv. prokurátor a nově zde vystupuje advokát s povinností sepisovat spisy pro prokurátora. V mnohých případech vykonávala jedna a táž osoba obě funkce.⁷¹ Univerzita v Praze se po roce 1622 vrátila rozhodnutím Ferdinanda II. k podobě čtyřfakultní univerzity, tedy včetně samostatné právnické fakulty. Unijním dekretem z roku 1654 došlo ke spojení univerzity s jezuitskou akademií v Klementinu a vysoké učení dostalo nový název Karlo-Ferdinandova univerzita. Název si udržela až do vzniku Československa.⁷² Mezi nejvýznamnější představitele univerzity řadíme Kryštofa Kyblína z Waffenburku, Jana Kryštofa Schambogena aj.⁷³

Další upřesnění výkonu obou funkcí pak přinesly Deklaratoria a Novely, které např. zavedly povinné zastoupení, nutnost vysokoškolského vzdělání advokátů apod. Deklaratoria uváděla, že pouze osoba jmenovaná panovníkem a navíc graduovaná může být advokátem.⁷⁴ V polovině 17. století byl tak zaveden princip numerus clausus. Jak např. zmiňuje Malý, podle Novell a Deklaratorií z roku 1640 byl přesně stanoven počet prokurátorů, tak i advokátů.⁷⁵ Podle Dvorského dekretu z r. 1652 bylo stanoveno, že při české dvorské kanceláři (rozhodování o revizi rozhodnutí zemského soudu) bude působit 12 advokátů a 6 prokurátorů. Při pražských soudech mohlo působit 12 advokátů a 18 prokurátorů a na Moravě celkem 12 zemských advokátů. Právo jmenovat je náleželo panovníkovi na základě vykonané odborné zkoušky před zvláštní zkušební komisí.⁷⁶ Osvícenští panovníci výrazným způsobem

⁶⁹ BALÍK, S. a kol. *Dějiny advokacie v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Praha: ČAK ve spolupráci s Národní galerií, 2009, s. 60.

⁷⁰ VOJÁČEK, L.; SCHELLE, K. *Repetitorium českých právních dějin do roku 1945*. Ostrava: Key Publishing, 2008, s. 95.

⁷¹ SCHELLEOVÁ, I. *Organizace notářství, soudnictví a advokacie*. Praha: Linde, 1997, s. 354.

⁷² KUKLÍK, J. Byrokratizace státního aparátu v pobělohorské době do vlády Josefa II. In MALÝ, K. a kol. *Dějiny právnického stavu a právnických profesí*. 2. vyd. Praha: Univerzita Karlova, 1999, s. 111.

⁷³ Tamtéž, s. 112.

⁷⁴ SCHELLEOVÁ, I. *Organizace notářství, soudnictví a advokacie*. Praha: Linde, 1997, s. 354.

⁷⁵ MALÝ, K. a kol. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 4. přepracované vyd. Praha: Leges, 2010, s. 187.

⁷⁶ Tamtéž, s. 187-188.

zasahovali do chodu právnické fakulty a iniciovali změnu jeho studijního řádu tak, aby odpovídal jejich reformním snahám.⁷⁷

V rámci tereziánských reforem byla uzákoněna i neslučitelnost advokacie s jiným úřadem, bylo zavedeno právo soudu suspendovat advokáta (1748) a odejmout mu oprávnění k výkonu povolání a od roku 1767 museli mít všichni advokáti doktorát z práv.⁷⁸

Tarabrin charakterizuje 17. a 18. století z hlediska advokacie jako tendenci zákonodárců „vytvořit ze svobodného povolání úřad.“⁷⁹ Jako logickým završením této skutečnosti bylo vydání Josefinského soudního řádu v roce 1781. Ten nejenže zpřísnil podmínky pro výkon advokacie, ale také zrušil princip numerus clausus.⁸⁰ Bylo stanoveno, že pouze ten, kdo má vysokoškolské vzdělání a příslušnou praxi, může vykonat zkoušky před apelačním soudem.⁸¹

V letech 1781 až 1848 byla také diskutována existence principu numerus clausus, který byl zaveden znovu v roce 1821 a zájemci tak mohli opětovně skládat advokátní zkoušky. Advokáti té doby představovali střední vrstvu státního úřednictva⁸² a patřili mezi bohatší vrstvy, které si často pořizovaly nemovitosti. Jednou z významných osobností advokátského stavu byl Jan Nepomuk Kaňka, v jehož domě na Národní třídě v Praze sídlí Česká advokátní komora.⁸³

Výsledkem vývoje české advokacie do roku 1848 byl přechod od materiální k formální advokacii a založení řady institutů advokátního práva, jejichž principy v právu advokacie či stavovských předpisech platí v podstatě dodnes.

⁷⁷ KUKLÍK, J. Byrokratizace státního aparátu v pobělohorské době do vlády Josefa II. In MALÝ, K. *Dějiny právnického stavu a právnických profesí*. 2. vyd. Praha: Univerzita Karlova, 1999. s. 112.

⁷⁸ BALÍK, S. *Minulost, přítomnost a perspektivy advokacie*. 1. vyd. Plzeň: Vydavatelství Západočeské univerzity, 1998, s. 22-23.

⁷⁹ TARABRIN, E. *Nástin vývoje advokacie v zemích koruny české: (XIII.-XVIII. stol.)*. Praha: Jednota advokátů československých, 1936, s. 46.

⁸⁰ Pozn. tento princip byl zrušen pouze krátce, neboť r. 1802 došlo k přerušení advokátních zkoušek s cílem zastavit příliv advokátů.

⁸¹ BALÍK, S. *Minulost, přítomnost a perspektivy advokacie*. 1. vyd. Plzeň: Vydavatelství Západočeské univerzity, 1998, s. 21-23.

⁸² TARABRIN, E. *Nástin vývoje advokacie v zemích koruny české: (XIII.-XVIII. stol.)*. Praha: Jednota advokátů československých, 1936, s. 46.

⁸³ *Advokáti hledají podobiznu Jana Nepomuka Kaňky*. ČAK. [online]. [3. 2. 2016] Přístup z: <http://www.cak.cz/scripts/detail.php?id=6289>

4.2.3. Advokacie na území českých zemí od roku 1848 do roku 1918

Jak uvádí Vladimír Kindl, především právníci představovali od let 1848-1849 národní reprezentaci uvědomělých Čechů. Toto jejich dominantní postavení bylo udrženo těsně do předválečného období.⁸⁴ Ve skladbě povolání českých poslanců českého a moravského zemského sněmu představovali právníci vždy nejpočetnější skupinu. Uvedené období je typické tím, že od roku 1848 byl pootevřen prostor k výuce na univerzitě i v českém jazyce, ale soukromé přednášky byly potlačovány, až byly postupně vyloučeny zcela. Jednoznačná orientace právnické fakulty přitahovala rostoucí skupinu českých posluchačů, která vyústila v rozmnožený počet příležitostí pro výkon právnických profesí. Nové možnosti uplatnění posluchačů právnické fakulty byly nejen v advokacii, notariátu, soudcovské službě, ale rovněž v okresní správě.⁸⁵

Povaha advokacie zůstávala ještě celé dvacetiletí po událostech r. 1848 ovlivněna principy, které byly poznamenány obdobím absolutismu. V roce 1849 byl vydán provizorní advokátní řád č. 364/1849 ř. z., který zrušil numerus clausus advokátů působících u určitého soudu, ale rozhodnutí o tom, kdo bude advokátem, stále zůstávala v rukou státu. Vydání definitivního advokátního řádu z roku 1868 (č. 96/1868 ř. z.) přineslo zakotvení liberálních zásad, jako byl volný přístup k advokacii v případě, že uchazeč splní zákonem stanovené podmínky. Rovněž byla zakotvena advokátní nezávislost na stavovské samosprávě.

Zákonnou podmínkou pro výkon advokacie bylo především domovské právo v obci země zastoupené na říšské radě, svéprávnost, ukončené právnické studium, dosažení doktorátu, sedmiletá praxe, úspěšné složení advokátní zkoušky. Uchazeči o advokacii byli zapisováni do kandidátských listin, které vedly výbory advokátních komor. Po splnění všech podmínek složil uchazeč přísahu u vrchního zemského soudu. Zákon rovněž umožňoval do advokacie přijmout omezenou privilegovanou skupinu uchazečů z řad soudců, aniž by po nich požadoval doktorát, praxi a advokátní zkoušky.⁸⁶

Advokát měl právo zastupovat strany ve všech věcech soudních i mimosoudních, veřejných i soukromých před všemi soudy a úřady. Advokát nesměl zastávat státní úřad,

⁸⁴ KINDL, V. Právníci a jejich profese v Čechách a na Moravě v letech 1848-1918. In MALÝ, K. a kol. *Dějiny právnického stavu a právních profesí*. 2. vyd. Praha: Univerzita Karlova, 1999, s. 114.

⁸⁵ Tamtéž, s. 115.

⁸⁶ Tamtéž, s. 121-123.

notářství a takové zaměstnání, které by bylo v rozporu s vážností jeho stavu, s výjimkou učitelství.⁸⁷ O tom, že nařízení ministerstva práv č. 264/1854 ř. z., o zákonné zkoušce praktické a o praxi spolu s nařízením ministerstva práv č. 114/1857 ř. z., o nakládání s pokoutníky, nebyla vydávána jako provizorní, svědčí skutečnost, že platila s mírnými úpravami necelé století až do roku 1948.⁸⁸

Na tomto místě je třeba upozornit na skutečnost, že odborná literatura zastoupena K. Schellem, L. Vojáčkem či I. Schelleovou považuje advokátní řád č. 364/1849 ř. z. za zrušení principu numerus clausus. Na rozdíl od nich se S. Balík vyjadřuje následovně: „Zklamáním pak v roce 1849 bylo jistě i potvrzení principu numerus clausus, dovršené nařízením proti pokoutníkům v roce 1857.“⁸⁹ Zde považuji za nutné se nad tímto rozporem pozastavit. Na základě provedené analýzy předmětného císařského nařízení, které bylo publikováno I. Schellovou a K. Schellem⁹⁰ a které také upravovalo jmenovací pravomoci ministra spravedlnosti týkající se advokátů, jsem usoudil, že ze znění těchto ustanovení plyne zrušení omezeného počtu advokátů, protože se zde neuvádí, že by byl ministr spravedlnosti přímo vázán doposud existujícím stanovením daného počtu advokátů, ale je zde uvedena jeho pravomoc rozhodnout o zvýšení či snížení počtu advokátních míst dle svého vlastního uvážení u každého případu po tom, co vyslechne dobrozdání apelačního soudu a také příslušné komory advokátní. Z tohoto dle mého názoru vyplývá zrušení principu numerus clausus advokátním řádem č. 364/1849 ř. z., nikoliv až advokátním řádem z č. 96/1868 ř. z.

K prozatímnímu advokátnímu řádu a jeho nahrazení dále můžeme blíže uvést, že císařské nařízení č. 364/1849 ř. z. vstoupilo v platnost 16. srpna 1848 a bylo přijato právě jako prozatímní advokátní řád. Tento se vyznačoval poměrně krátkou úpravou, měl pouze 21 paragrafů. Neobsahoval tzv. derogační klauzuli, tj. klauzuli, která je „*výslovným derogačním (zrušujícím) ustanovením. Okamžik derogace znamená, že od tohoto okamžiku právní norma již nevyvolává následky směrem do budoucna.*“⁹¹ Zpravidla je umístěna na konci nového

⁸⁷ KINDL, V. Právníci a jejich profese v Čechách a na Moravě v letech 1848-1918. In MALÝ, K. a kol. *Dějiny právního stavu a právních profesí*. 2. vyd. Praha: Univerzita Karlova, 1999, s. 121-123.

⁸⁸ BALÍK, S. *Dějiny advokacie v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Praha: ČAK ve spolupráci s Národní galerií, 2009, s. 94.

⁸⁹ BALÍK, S. *Dějiny advokacie v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Praha: ČAK ve spolupráci s Národní galerií, 2009, s. 95.

⁹⁰ SCHELLEOVÁ, I.; SCHELLE K. *Právní úprava advokacie (historie a současnost)*. Brno: Masarykova univerzita, 1995, s. 3.

⁹¹ ŠKOP, M.; MACHÁČ, P. *Základy právní nauky*. Praha: Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2011, s. 84-85.

legislativního dokumentu. Přestože byl považován za prozatímní právní dokument, jeho platnost trvala 19 let. Během nich byl několikrát upravován, přičemž tyto úpravy platily ještě několik let poté, co bylo toto císařské nařízení zrušeno. Po dlouhém období se tehdy jednalo o advokátní řád, který skutečně komplexně vymezil výkon advokacie. Potvrdil zřízení advokátních komor v Praze, v Brně a v Opavě. V této souvislosti uvedli zajímavou poznámku S. Balík a P. Poledník. Když v roce 1999 slavily advokátní komory v Rakousku a v Čechách 150. výročí vzniku, rakouská advokátní komora mohla vydat kvalitní publikaci věnovanou vlastní historii. V české advokacii toto nebylo možné, protože „*Písemnosti vzešlé z činnosti advokátních komor v Praze, Brně či Opavě byly vesměs zlikvidovány, a tak informací přibývá od 50. let 19. století postupně spíše z dobových novin či časopisecké produkce než z archivních fondů.*“⁹²

Co se týče důvodů nahrazení advokátního řádu z roku 1849, tak prvním důvodem byla postupná změna státoprávního a politického uspořádání. V prosinci 1851 vstoupily v platnost tři patenty, jeden se dotýkal základních občanských práv. Byly položeny nové základy územní organizace státní správy, tj. místodržitelství, zemská prezidia, kraje, obce, později nové soudní a politické okresy. Rakouské císařství se v roce 1867 přeměnilo ústavněprávním aktem na Rakousko-Uhersko. Rakousko-uherské vyrovnání bylo aktem, které se do dějin zapsalo datem 27. 2. 1867. Druhým důvodem bylo zrušení principu numerus clausus advokátů, kteří působili u určitého soudu. Kolem této problematiky se vedla poměrně bohatá diskuse tehdejších advokátů, kterou do svých děl zahrnulo několik předních právníků, jak již bylo nastíněno výše. Podrobně je analyzoval Stanislav Balík. Konstatoval, že princip numerus clausus nebyl příliš vhodný z hlediska vztahů mezi advokáty, kteří již svou praxi prováděli a čekajícími na uvedení do advokátského stavu. Nejistota čekajících vyvolávala pnutí a nervozitu.⁹³ Naopak, na adresu principu numerus clausus napsali I. Schelleová a K. Schelle, že tento princip není vázán stanovením určitého počtu, který v advokacii dosud existuje, ale jeho úkolem je rozhodovat o tom, zda se bude zvyšovat nebo snižovat stávající počet advokátských míst, když zatím žádná nejsou specifikována anebo se budou situace řešit

⁹² BALÍK, S; POLEDNÍK, P. *Moravská advokátní komora a její prezidenti v letech 1868-1948*. Bulletin advokacie, 2006, č. 6, s. 7.

⁹³ BALÍK, S. a kol. *Dějiny advokacie v Čechách, na Moravě a Slezsku*. Praha: ČAK ve spolupráci s Národní galerií, 2009, s. 95-103.

případ od případu.⁹⁴ Třetím důvodem bylo, že dosavadní jmenování Nejvyšším soudem přešlo na ministra spravedlnosti. Rozhodnutí o tom, kdo se může stát advokátem, zůstalo nadále na rozhodnutí státu.⁹⁵ Ministr tak nebyl v praxi vázán na zmíněný princip, navíc stát neměl zájem, aby se počet advokátů stále zvyšoval. Proč k této situaci došlo, objasnil J. Kober: „*Rakousko-uherské vládě nevyhovovalo vystoupení advokátů, kteří v politických procesech i před porotami neváhali kritizovat metody nerespektující práva občanů vybojovaná revolucí roku 1848. Otálela proto se jmenováním nových advokátů a přecházela dlouholeté koncipienty, kteří jí politicky nevyhovovali. Po pádu bachovského absolutismu roku 1859 se politické poměry mírně uvolnily.*“⁹⁶

Postupem času začalo proti jmenovacímu právu ministra spravedlnosti vystupovat čím dál více občanů, nejen z řad advokátů, ale i jiných právníků a politiků. Důvodem pro uvolnění advokátního stavu byl i nedostatek advokátů. V letech 1849 až 1868 byly počty advokátů velmi nízké a zdaleka nemohly pokrýt tehdejší poptávku po právní pomoci. Ještě v roce 1868 bylo v Čechách a na Moravě pouze 308 advokátů (216 advokátů v Čechách, z nichž 66 působilo v Praze, a 92 advokátů na Moravě, z nichž 25 mělo advokátní praxi v Brně).⁹⁷

K předpisům, které doplňovaly provizorní advokátní řád, můžeme doplnit, že to byly vyhláška ministerstva justice č. 264/1854 ř. z., upravující advokátní zkoušky. Tou byla zrušena podmínka účasti dvou advokátů - zkušebních komisařů. Pokud kandidát zkoušku nesložil, byl mu určen nový termín zkoušky. Bylo potvrzeno, že zkouška bude opět dvoudílná, a to ústní a písemná. Zadání písemné zkoušky muselo být provedeno tak, aby bylo možno ji vypracovat za jeden den. Tato právní úprava byla platná od roku 1854 až do roku 1948. Byla zrušena zákonem č. 323/1948 Sb., kterým se zavádí odborná justiční zkouška a doplňují předpisy o přípravné službě soudcovské. Průběh advokátní zkoušky v podrobnějším rozpracování upravovalo nařízení č. 328/1850 ř. z., které doplňovalo prozatímní advokátní řád. Kromě zkoušek z advokacie se týkalo soudcovských a notářských zkoušek. Advokátní zkouška byla platná na území korunních zemí, ve kterých nabyl účinnosti všeobecný

⁹⁴ SCHELLEOVÁ, I.; SCHELLE K. *Právní úprava advokacie (historie a současnost)*. Brno: Masarykova univerzita, 1995, s. 3.

⁹⁵ KINDL, V. Právníci a jejich profese v Čechách a na Moravě v letech 1848-1918. In MALÝ, K. a kol. *Dějiny právního stavu a právních profesí*. 2. vyd. Praha: Univerzita Karlova, 1999, s. 121-122.

⁹⁶ KOBER, J. *Advokacie v českých zemích v letech 1848-1994*, Praha: ČAK, 1994, s. 15.

⁹⁷ BALÍK, S. *Minulost, přítomnost a perspektivy advokacie*. Plzeň: Vydavatelství Západočeské univerzity, 1998, s. 31.

občanský zákoník (německy *Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch für die gesamten Deutschen Erbländer der Österreichischen Monarchie*, zkratka ABGB) a trestní zákon z roku 1803, významně novelizovaný novým trestním zákonem č. 117/1852 ř. z. Císařský patent 164/1849 ř. z., upravující řízení o tiskových přestupcích měl pouze nepřímý vliv na výkon advokacie. Tento patent zavedl zásadu ústnosti a veřejnosti. Nově se řízení mohli účastnit advokáti jako obhájci.

V roce 1861 bylo zahájeno vydávání českého časopisu Právník a v roce 1864 byla založena Jednota právnická v Praze. Statisticky je doložitelné, že v období let 1882-1918 převažují v Jednotě právnické členové z řad advokacie a justice. V roce 1905 tak např. advokáti a kandidáti advokacie tvořili 43,2 % členů, soudní úředníci 26,4 % zatímco universitní profesori pouhých 3,5 % členů.⁹⁸

Od šedesátých let probíhala živá diskuse o nutnosti reformy advokacie, která byla završena přijetím Advokátního řádu v roce 1868. Ten svým vznikem započal tzv. zlatou éru dějin české advokacie, jež přinesla advokacii liberalizaci a svobodu, zrušení principu numerus clausus jasný právní rámec výkonu advokátského povolání, ustavení orgánů nezávislé stavovské samosprávy (advokátní komora měla valnou hromadu, výbor, prezidenta s náměstkem a disciplinární radu - dle disciplinárního statutu z roku 1872) a její postupné stabilní fungování.

Definitivní advokátní řád byl účinný od 1. ledna 1869. Byla uplatněna řada liberálních zásad, např. po splnění zákonných podmínek volný přístup k advokacii, advokáti měli privilegium v udělení domovského práva v obci země, která byla zastoupena v říšské radě. Státem jim byla zaručena jejich nezávislost. Kladem byla jejich stavovská samospráva. Také uchazeči o advokacii, kterým byla prodloužena délka praxe na sedm let (z toho šest let praxe u advokáta, případně museli být alespoň pět let hlasujícím radou u sborového soudu), měli svá zaručená práva. V případě, že nebyli připuštěni ke zkoušce nebo přísaze, kterou skládali u příslušného vrchního soudu zemského, mohli si stěžovat u Nejvyššího soudu. Totéž platilo v případě, že byli odmítnuti při zápisu do listiny advokátů.⁹⁹

⁹⁸ BALÍK, S. a kol. *Historie jednoty českých právníků*. [online]. [10. 2. 2016] Přístup z: <http://www.jednotaceskychpravniku.cz/>

⁹⁹ KINDL, V. Právníci a jejich profese v Čechách a na Moravě v letech 1848-1918. In MALÝ, K. a kol. *Dějiny právnického stavu a právnických profesí*. Praha: Univerzita Karlova, 1999, s. 114-123.

Tento předpis však nezabránil tomu, aby v průběhu času nebylo nutné řešit některé organizační problémy. V novém advokátním řádu zůstala zachována možnost vstupu do advokacie vybrané skupině soudců, která se tak stala privilegovanou skupinou. Nemuseli mít splněnu podmínku doktorátu, praxe a advokátní zkoušky. Tento neodůvodněný stav se stal cílem kritiky advokátů, kteří poukazovali na to, že je zde možnost potenciálního provozování advokacie subjekty, které nemají legislativně předepsanou praxi. Nebyla také vyjasněna situace, zda advokacie je úřad anebo klasická živnost. Paradoxní bylo, že advokátní řád ve svých dokumentech uváděl, že advokáti jsou příslušníci nezávislého stavu v kontextu se soudy i správními úřady, garantoval ale pouze vztah k soudům. Také ministr spravedlnosti svým přístupem zasahoval do organizace advokacie např. schvalováním jejího jednacího řádu a také právem nejvyššího dohledu nad advokácií.¹⁰⁰

Advokátní řád z roku 1868 podrobně upravoval i povinnosti a práva advokátů. „*Advokát jest povinen, zastoupení, které na sebe vezme, dle zákona vésti a právo své strany proti každému pilně, věrně a svědomitě hájiti. On má právo, vše, co dle zákona k zastoupení své strany má za příhodné, bez okolků přednésti a všech prostředků jejich k odporu a obhájení užítí, pokud to není jeho plnomocenství, svědomí a zákonům na odpor. Advokát jest povinen, zachovati tajnost o věcech jemu svěřených.*“¹⁰¹ Mezi další povinnosti advokátů patřila i povinnost převzít zastoupení chudé strany, pokud byl k tomu advokát určen výborem advokátní komory a povinnost archivovat spisy po dobu pěti let od skončení zastoupení. Kromě povinností, které vycházely z advokátského povolání, existovaly ještě povinnosti stavovské: „*Advokát vůbec povinen jest, bezelstností a poctivostí ve svém chování čest a vážnost stavu svého zachovávat.*“¹⁰² Mezi práva advokátů patřilo právo zastupovat stranu u všech věcí soudních i mimosoudních, veřejných i soukromých a u všech soudů a úřadů „*v království a zemích radě říšské zastoupených.*“ Dále měli advokáti právo na odměnu za zastoupení, odmítnout zastoupení, aniž by uvedl důvod „*neřekna proč*“, a dát straně výpověď, přičemž má povinnost ji ještě 14 dnů zastupovat, aby ji „*uhájil právních následků.*“¹⁰³

¹⁰⁰ KINDL, V. Právníci a jejich profese v Čechách a na Moravě v letech 1848-1918. In MALÝ, K. a kol. *Dějiny právního stavu a právnických profesí*. Praha: Univerzita Karlova, 1999, s. 114-123.

¹⁰¹ Zákon č. 96, ř. z., ze dne 6. července 1868, jímž se uvádí řád advokátský.

¹⁰² Tamtéž.

¹⁰³ Tamtéž.

Pokud advokát své povinnosti porušil, hrozily mu sankce, které formuloval Disciplinární statut známý pod č. 40/1872 ř. z., který byl účinný od 1. dubna 1872. Disciplinárnímu řízení se velmi podrobně věnuje např. Stanislav Balík.¹⁰⁴ V jeho práci se dočteme, že disciplinární řízení mělo dvě instance. První stupeň vykonávala disciplinární rada, druhý nejvyšší soud. Jako trest hrozila advokátům písemná důtka, pokuta, pozastavení advokátsví a v nejhorším případě vymazání ze seznamu advokátů. Advokát nesměl zároveň k advokacii vykonávat státní placený úřad (kromě učitelství), nesměl být zároveň notářem a neměl vykonávat povolání, které se neslučovalo s vážností advokátského stavu. Mezi disciplinární tresty patřila písemná důtka, peněžitá pokuta, zastavení výkonu advokátní praxe na dobu určitou či odejmutí práva k výkonu advokacie vyškrtnutím ze seznamu advokátů. Nad výkonem advokacie měl nejvyšší dohled i nadále ministr spravedlnosti, ale disciplinární tresty ukládat nemohl.¹⁰⁵

Advokáti české národnosti posilovali svůj vliv a významně se prosazoval i český jazyk. Povolání advokáta získalo na prestiži. Advokátní řád z roku 1868 byl právní předpis s nejdelší životností v moderních dějinách české advokacie. S drobnými modifikacemi totiž platil až do roku 1948 a svým zněním ovlivnil i právní předpisy vznikající po roce 1990. V Rakousku pak jeho stěžejní část existuje jako dosud platný právní předpis. Advokátní řád z roku 1868 v době svého vzniku sjednotil celou advokacii v dnešním Rakousku, Slovinsku a Předlitavsku a advokáti mohli působit na celém zmíněném území.

Řešení nového advokátního tarifu a jeho platnosti bylo záležitostí delšího časového úseku. Diskutovalo se o něm již v roce 1867, ale teprve až po 23 letech, nařízením ministerstva práv č. 129/1890 ř. z. z 25. června 1890 byl vydán na základě zmocňovacího zákona č. 58/1890 ř. z. tarif pro výkony advokátů a jejich kanceláří v tomto zákoně jmenované. Advokáti se snažili několik let předložit návrhy ceníků, ale pokusy vždy skončily neúspěšně. Mezi první pokusy lze zařadit krok advokátní komory ve Stanislavi v roce 1873. Marrně několik let usilovala o to, napsáno současnou terminologií, potlačit nekalé praktiky konkurence, která se snažila podhodnocenými cenami nabídnout své advokátní služby. Zdůvodnění, proč tento krok advokátní komora učinila, bylo zřejmé z jeho textu. Požadovali advokátní ceník, aby si

¹⁰⁴ BALÍK, S. a kol. *Dějiny advokacie v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Praha: ČAK ve spolupráci s Národní galerií, 2009, s. 118.

¹⁰⁵ MALÝ, K. a kol. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 4. přepracované vyd. Praha: Leges, 2010, s. 262.

advokáti „*okrsku svého i s tím doložením, by práce své necenili levněji, než je tam uvedeno, by jinak proti nim zakročeno bylo dle zákona ze dne 1. dubna 1872 č. 40 ř. z. jakožto takovým, kteří nezachovávají čest stavu svého.*“¹⁰⁶ Další pokus byl učiněn advokáty v roce 1877. Návrh byl opět výboru komory vrácen s odůvodněním vrchního soudu zemského, že „*vrchní soud neshledává čeho naříditi o tomto předloženém tarifu.*“¹⁰⁷ V době mezi vydáním advokátního řádu a advokátního tarifu byla odměna advokátů smluvní se subsidiárním použitím ustanovení smlouvy o mzdě. Smluvním ujednáním bylo možno určit konkrétní částku, nebylo naopak možné určit odměnu jako zlomek vysouzené, předem neznámé částky. Soudní praxe rovněž zakázala úmluvy, které slibovaly odměnu pouze v případě vyhraného sporu. Zákaz byl často porušován ujednáními o tom, že v případě úspěchu bude odměna např. zdvojnásobena. Advokátní tarif byl nejdříve používán jako podpůrný předpis a přednost mělo smluvní ujednání s klientem, spojené s právem soudce dohlížet na potřebu a účelnost jednotlivých úkonů. Tarif byl vyměřován s ohledem na dvě kritéria, a to aprobaci osoby, která úkon vykonala, a místo provedení úkonu. Advokátní tarif počítal s třemi tzv. advokátními třídami, v roce 1897 byla krátce zavedena i třída čtvrtá, brzo ale byla zrušena. V první třídě byla advokátům přiznána nejvyšší tarifní odměna za jejich služby, patřila sem Vídeň a oblast vídeňského policejního okresu. V druhé třídě byla Praha, Brno, Karlovy Vary a Mariánské Lázně, ostatní místa patřila do třídy třetí.¹⁰⁸ Podle aprobace přiznával tarif různé odměny podle toho, zda úkon vykonal advokát, kandidát nebo zřízenec a to pouze v případě určitých odměn, např. při náhradě cestovních výdajů. Mimo cestovní výdaje se hradily ještě pracovní honorář a poplatky za vzdělání.

Kromě advokátního řádu (zákona č. 96/1868 ř. z., jímžto se uvádí řád advokátský, účinný od 1. ledna 1869) tedy patřily v tomto období mezi další významné právní předpisy týkající se advokacie:

- Zákon č. 40/1872 ř. z., o vykonávání moci disciplinární nad advokáty a kandidáty advokátskými ve znění zákona 233/1906 ř. z., jímž se mění a doplňují některá

¹⁰⁶ PRAŽÁK, J.; HANĚL, A. *Ceník pro práce advokátské*. Právník. č. 9, 1873, s. 359-360.

¹⁰⁷ PRAŽÁK, J.; STRUPECKÝ J. *Tarif pro práce advokátské*. Právník. č. 14, 1877, s. 858.

¹⁰⁸ KINDL, V. Právníci a jejich profese v Čechách a na Moravě v letech 1848-1918. In MALÝ, K. a kol. *Dějiny právního stavu a právnických profesí*. Praha: Univerzita Karlova, 1999, s. 123.

ustanovení kárného statutu pro advokáty a kandidáty advokátní ze dne 1. dubna 1872 ř. z. č. 40 a advokátního řádu ze dne 6. července 1868 ř. z. č. 96.¹⁰⁹

- Zákon č. 58/1890 ř. z., jímž ministr práv se zmocňuje, aby vydal nařizovacím způsobem tarif pro takové výkony advokátů a jejich kanceláří v soudním řízení, které pro svoji jednoduchost a své opětování dopouštějí průměrného ocenění.¹¹⁰
- Nařízení Ministeria práv, jímž se vydává tarif pro výkony advokátů a jejich kanceláří č. 129/1890 ř. z. (do roku 1914 bylo vydáno dvanáct takových nařízení).
- Nařízení Ministeria práv, jímž dovoluje se advokátům, kandidátům advokacie a obhájcům nositi roucho úřední č. 59/1904 ř. z.

¹⁰⁹ SCHELLEOVÁ, I.; SCHELLE, K. *Právní úprava advokacie: (historie a současnost)*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1995, s. 12-13.

¹¹⁰ SCHELLE, K.; TAUCHEN, J. *Historie advokacie v dokumentech*, 1. vyd. Ostrava: Key Publishing, 2012, s. 106.

5. Advokacie v době první Československé republiky

První Československá republika z pohledu advokacie plynule navázala na vývoj z období Rakouska-Uherska. Řečeno slovy Balíka: „*Prvorepublikové období dějin advokacie bylo etapou velmi poklidnou.*“¹¹¹ Tehdejší advokátní právo se vyznačovalo nejen tím, že převzalo kontinuitu rakouského práva v českých zemích a uherského na Slovensku a v Podkarpatské Rusi (zakotvená v tzv. recepční normě č. 11/1918 Sb., tedy v zákonu č. 11/1918 Sb., o zřízení samostatného státu Československého), ale rovněž snahou o unifikaci advokátních řádů. Výše uvedený zákon hovořil o recepci práva takto: „*veškeré dosavadní zemské a říšské zákony a nařízení zůstávají prozatím v platnosti.*“¹¹² To znamenalo, že v českých zemích nadále platil advokátní řád z roku 1868, disciplinární statut z roku 1872 a advokátní tarif z roku 1890 se všemi následujícími nařízeními. Stejně tak zůstalo v platnosti nařízení ministerstva práv o rouchu úředním, nařízení z roku 1857 o nakládání s pokoutníky a nařízení z roku 1854, které upravovalo advokátní zkoušku. Na Slovensku a v Podkarpatské Rusi byl zaveden advokátní řád uherský v roce 1874 (zák. čl. XXXIV/1874) a později dvakrát novelizován (čl. VII/1912 a LIII/1913). Převzetí rakouských a uherských právních norem však nebylo zcela bezproblémové a kontinuální na celém území republiky. V českých zemích došlo sice pouze k personálním změnám v orgánech advokátních komor, ale na Slovensku a v Podkarpatské Rusi se advokátní organizace rozpadla.¹¹³

Z hlediska tématu práce je zajímavé, že významnou roli zde sehrál Dr. Alois Rašín, vynikající advokát, politik a novinář a to zejména tím, že byl autorem původního textu významného zákona o vzniku samostatného československého státu. Jak již bylo uvedeno výše a jak uvádí Jan Kuklík: „*Zákonu, jehož autorem byl Alois Rašín, se také říká recepční zákon (6. listopadu 1918 publikován v poněkud pozměněném znění pod číslem 11/1918 Sb. z. a n.), neboť na jeho základě byl přejet do československého práva (recipován) dosavadní*

¹¹¹ BALÍK, S. *Minulost, přítomnost a perspektivy advokacie*. 1. vyd. Plzeň: Západočeská univerzita, 1998, s. 39.

¹¹² Zákon č. 11/1918 Sb. Zákon Národního výboru československého ze dne 28. října 1918, o zřízení samostatného státu československého.

¹¹³ BALÍK, S. Pokus o unifikaci advokátního řádu v první československé republice. Ústavní soud ČR; Fakulta právnická ZČU, Česká republika. [online]. [cit. 5. 6. 2014]. Přístup z: <http://www.law.muni.cz/sborniky/dp08/files/pdf/historie/balik.pdf>

*rakousko-uherský právní řád (říšské a zemské předpisy platné na území, ze kterého vznikl československý stát) a více méně i dosavadní správní organizace.*¹¹⁴

Advokátní řád byl pak novelizován a to zákonem č. 83/1920 Sb. z. a n., o prozatímní úpravě advokacie, zákonem č. 40/1922 Sb. z. a n., kterým se mění a doplňují některá ustanovení o advokátech a zákonem č. 144/1936 Sb. z. a n., kterým se mění a doplňují ustanovení o advokátech.¹¹⁵ Další významnou politickou osobou advokátního stavu této doby byl sociální demokrat JUDr. František Soukup, který se podílel na vyhlášení československého státu a byl jeho prvním ministrem spravedlnosti. Jak jsem již uvedl výše, advokáty byli i další ministři spravedlnosti - F. Veselý, A. Meissner či I. Dérer.

Roli advokátů v politice můžeme vystihnout slovy Emanuela Chalupného ze sociologické studie Advokát a advokacie jako zřízení právní a sociální: „*Mezi českými poslanci a politiky vůbec bylo sice dosti advokátů, ale na rozdíl od Anglie a Francie a jiných států, žádný z nich se nestal vůdce národa v tom významu jako Palacký, Rieger nebo Masaryk*“... „*Obětování vlastních zájmů, úmorná činnost ve prospěch jiného - a jako odměna nenávisť. To s čím se advokát setkává skoro denně, toho musil se dočkat dr. Rašín jako advocatus populi.*“¹¹⁶

Je zřejmé, že počátek první republiky je obdobím velmi významným, a to nejen z hlediska právního, politického, ale i z pohledu obyčejného života. Výsledkem událostí v roce 1918 bylo, že v různých částech republiky platilo odlišné právo. „*Platil nejprve právní trialismus. Kromě rozdělení mezi právními předpisy platnými v českých zemích a na Slovensku (a Podkarpatské Rusi) totiž ve smyslu ustanovení zákona č. 76/1920 Sb. z. a n., kterým bylo k Československé republice inkorporované Hlučínsko, zůstaly na jeho území tehdejší německé právní normy, pokud se to dalo sloučit s československou svrchovaností.*“¹¹⁷ Rozdílly se měly odstranit vládními nařízeními. Zákon č. 76/1920 Sb. z. a n. v tomto smyslu zmocňoval vládu, aby učinila potřebná opatření. Velkým problémem byla také skutečnost, že právní pořádek a velká část práva platného na Slovensku a Podkarpatské Rusi byla k dispozici jen v maďarštině. Proto bylo nutné zřídit Ministerstvo pro sjednocení zákonů a organizace

¹¹⁴ KUKLÍK, J. Podíl českých právníků na vzniku samostatného československého státu. In MALÝ, K.; SOUKUP, L. *Československé právo a právní věda v meziválečném období (1918-1938) a jejich místo ve střední Evropě. Svazek I.* Praha: Karolinum, 2010, s. 322-323.

¹¹⁵ TARABRIN, E. *Přehled osnovy advokátního řádu.* Česká advokacie. 1936, s. 52.

¹¹⁶ CHALUPNÝ, E. *Sociologie a filosofie práva a mravnosti.* Tábor, 1929, s. 35.

¹¹⁷ VOJÁČEK, L.; KOLÁRIK, J.; GÁBRIŠ, T. *Československé právní dějiny (1918-1992): text a pramene.* Bratislava: Paneurópska vysoká škola, 2011, s. 31.

správy, zkráceně Ministerstvo unifikace. Pomáhala také další ministerstva, protože unifikace se týkala prakticky všech odvětví. Česká ministerstva si poradila mnohem lépe, protože měla k dispozici dostačující počet finančních prostředků, takže si mohla dovolit přibrat odborníky. Na Slovensku ministr unifikace I. Dérer zřídil sedm odborných komisí pro jednotlivá odvětví.¹¹⁸

Jak jsme již uvedli výše, po vzniku Československé republiky nebyla akutní potřeba měnit rakouské předpisy týkající se advokacie. Pozměněn byl pouze text advokátského slibu. Až dva roky po vzniku Československé republiky byl vydán zákon č. 83/1920 o prozatímní úpravě advokacie, jenž umožňoval pohyb a přesídlení advokátů z českých zemí na Slovensko a opačně. Jednalo se o advokáty, kteří měli domovské právo v obci na území státu československého a vykonávali zde praxi k 28. 10. 1918, případně později vykonali advokátní zkoušku v Československu. Advokáti, kteří měli sídlo mimo Československo, potřebovali před zápisem do seznamu advokátů některé z právnických komor souhlas ministerstva spravedlnosti. Jak uvádí Navrátil: *„ustanovení § 1 stanovilo, že advokáti, kteří mají domovské právo v obci na území státu československého a vykonávali advokátní praxi dne 28. října 1918 na území nynějšího státu československého, nebo byli sice zapsáni do seznamu advokátů později, avšak zkoušku advokátní vykonali před komisí na území státu československého, mohou přesídliti z té části území, ve které platí řád advokátní ze dne 6. července 1868, č. 96, ř. z., do území československého státu, v němž platí advokátní řád uherský, nebo naopak.“*¹¹⁹

Významnou novelizaci advokátního řádu z roku 1868 představoval zákon č. 40/1922 Sb. z. a n., kterým se mění a doplňují některá ustanovení o advokátech. Dle tohoto zákona mohl být zapsán do seznamu advokátů československý státní občan, který je svéprávný a vykonal studia právnická a dosáhl hodnosti doktora práv na československé univerzitě nebo do studijního roku 1918-1919 na univerzitě bývalého rakouského mocnářství. Nutností též byla šestiletá praxe, z níž pět let muselo být absolvováno u advokáta. Délka praxe byla v období první republiky opakovaně upravována. Do roku 1922 se jednalo o sedm let (z toho šest let u advokáta), od roku 1922 již zmíněných šest let, od roku 1924 pět let a od roku 1936 znovu šest let. Poslední podmínkou pro zapsání do seznamu advokátů bylo úspěšné složení praktické zkoušky *„předepsané pro advokáty před komisí na území republiky Československé nebo*

¹¹⁸ VOJÁČEK, L.; KOLÁRIK, J.; GÁBRIŠ, T. *Československé právní dějiny (1918-1992): text a pramene*. Bratislava: Paneurópska vysoká škola, 2011, s. 32.

¹¹⁹ NAVRÁTIL, M. *Almanach československých právníků*. Praha: Knih Tisk J. Slovák v Kroměříži, 1930, s. 25.

*před 28. říjnem 1918 na území bývalého mocnářství rakousko-uherského. Kdo vykonal advokátní zkoušku po 28. říjnu 1919 mimo území republiky Československé, může býti zapsán do seznamu advokátů se svolením ministra spravedlnosti, když v době zkoušky nebylo ji lze vykonati na území, ve kterém se o zápis žádá.*¹²⁰ K advokátní zkoušce mohli být připuštěni pouze ti, kteří byli tři roky zaměstnáni v právní službě u advokáta a dosáhli hodnosti doktora práv.

Advokát se mohl u soudu dát zastupovat svým advokátním koncipientem, pokud měl alespoň dva roky praxe a titul doktora práv.¹²¹ Advokacii nemohl provozovat ten, kdo byl trestním soudem odsouzen pro čin, pro který nastává ztráta volebního práva do obcí a to po dobu této ztráty, a dále ten, kdo byl podle disciplinárního nálezu ze seznamu advokátů vymazán a to po dobu výmazu. Advokáti také nesměli vykonávat státní placený úřad s výjimkou úřadu učitelského a úřadu ministra, neměli být notáři a nemohli vykonávat „*důvěry nehodné*“ zaměstnání. Advokátem se také nemohl stát ten, kdo upadl v konkurz, pokud řízení stále trvalo, či ten, na jehož žádost bylo prováděno řízení vyrovnávací. Právo vykonávat advokacii pak zanikalo úmrtím advokáta, rezignací, zánikem svéprávnosti, ztrátou československého občanství, pokud se vzdálí ze svého sídla a na veřejnou výzvu příslušné advokátní komory se do roka nevrátí, pokud přijme úřad, který je s advokací neslučitelný, právoplatným odsouzením pro čin, pro který ztratil volební právo do obcí, disciplinárním nálezem advokátní komory a výmazem ze seznamu advokátů a prohlášením konkurzu nebo zahájením vyrovnávacího řízení. Pokud výše uvedené důvody pominuly, mohl advokát podat žádost o opětovné zapsání do seznamu advokátů. Předtím než byl advokát zapsán do seznamu advokátů, musel vykonat slib (při podání ruky předsedovi advokátní komory nebo jeho náměstkovi), že „*bude republice Československé věren, že bude u výkonu svého povolání veškeré zákony a platná nařízení zachovávat i své povinnosti plniti svědomitě.*“ Slib museli vlastnoručně napsat a podepsat do tří měsíců od účinnosti zákona i již zapsaní advokáti. Pokud tak neučinili, byli ze seznamu advokátů vymazáni. V Podkarpatské Rusi vede seznam advokátů předseda sedrie, kterou určil ministr spravedlnosti. Disciplinární pravomoc nad advokáty a kandidáty advokacie vykonával v Podkarpatské Rusi senát advokátní komory

¹²⁰ Zákon č. 40/1922 Sb., kterým se mění a doplňují některá ustanovení o advokátech.

¹²¹ KUKLÍK, K. Právnícké povolání v období první Československé republiky. In MALÝ, K. a kol. *Dějiny právníckého stavu a právníckých profesí*. 2. vyd. Praha: Univerzita Karlova, 1999, s. 126.

v Turčianském Sv. Martině.¹²² Toto období je typické pro vytváření renomovaných advokátních kanceláří.¹²³

Tento zákon také přinesl velké změny, neboť umožnil přístup žen k výkonu advokacie. Přitom představa některých advokátů - mužů, že by žena měla vykonávat stejnou profesi jako oni, byla pro některé z nich nepřijatelná. V přeneseném slova smyslu boj o možnosti žen studovat na právnické fakultě trval dlouhou dobu. Na záporném stanovisku trval několik let prof. Emil Ott, který uvedl, že „připuštění žen za řádné posluchačky a ke skládání zkoušek je pouze otázka „dočasných nálad“. Dále také zdůraznil, že jde o „bezúčelnou otázku“,¹²⁴ neboť není důvod, proč by ženy měly právo studovat, když stejně nemohou žádné právnické povolání nebo funkci vykonávat.

Zákon č. 40/1922 Sb. však výslovně nezmiňoval možnost žen vykonávat advokacii, ale tato skutečnost vyplynula z ustanovení 2 § 3, které hovoří takto: „*Pozbude-li žena, vykonávající advokacii, československého státního občanství sňatkem uzavřeným s cizincem, může k její žádosti ministerstvo spravedlnosti po slyšení advokátu komory povolit, aby advokacii dále vykonávala.*“¹²⁵ Novela byla především reakcí na rozhodnutí profesorského sboru Právnické fakulty Univerzity Karlovy, na základě níž byly přijímány ženy jako řádné studentky na tuto fakultu. Dne 8. listopadu 1918 se totiž na návrh profesora Josefa Vančury profesorský sbor usnesl, že počínaje zimním semestrem akademického roku 1918/1919 mohou být ke studiu na fakultě zapsány jako „řádne posluchačky“ i ženy, a to za stejných podmínek jako muži. Byl to výsledek dlouholetého úsilí, jak již bylo uvedeno, které dle archivních materiálů sahalo až k roku 1900, kdy profesorský sbor právnické fakulty vyzval ministerstvo kultu a vyučování k vyslovení stanoviska k otázce žen jako řádných studentek.¹²⁶ Následně tak učinily i ostatní právnické fakulty v Čechách (Masarykova univerzita, Komenského univerzita a Německá univerzita). Přitom nutno podotknout, že Vídeňská univerzita připustila ženy ke studiu již právě v r. 1900, když profesor státního a správního práva Bernatzik, přiměl představitele vídeňské právnické fakulty, aby k ministerstvu

¹²² Zákon č. 40/1922 Sb. kterým se mění a doplňují některá ustanovení o advokátech.

¹²³ KUKLÍK, K. Právnické povolání v období první Československé republiky. In MALÝ, K. a kol. *Dějiny právnického stavu a právnických profesí*. 2. vyd. Praha: Univerzita Karlova, 1999. s. 126.

¹²⁴ AUK. PF, prof. sbor, 26. 6. 1900, příloha k protokolu č. j. 1571.

¹²⁵ Zákon č. 40/1922 Sb., kterým se mění a doplňují některá ustanovení o advokátech.

¹²⁶ AUK, PF, prof. sbor, výzva c. k. ministerstvu kultu a vyučování, 29. 3. 1900, čj. 1571.

vyučování podali žádost o přípuštění žen ke studiu, k výkonu státních zkoušek a rigoróznímu řízení.¹²⁷ Dne 29. března 1900 vyzval také profesorský sbor české právnické fakulty Karlo-Ferdinandovy Univerzity ministerstvo kultu a vyučování ve Vídni, aby se vyjádřilo k možnosti studia žen na fakultě, jako řádných posluchaček (povolena totiž byla účast na studiu jen tzv. hospitantkám), a to i v návaznosti na umožnění studia žen na filozofické a poté i lékařské fakultě.¹²⁸

První možnost zapsat se ke studiu fakulta úřední vyhláškou svého děkana oznámila 14. listopadu 1918 a na jejím základě se přihlásilo 80 studentek.¹²⁹ Z archivních materiálů lze vyčíst, že v zimním semestru roku 1923 bylo na Právnické fakultě Univerzity Karlovy zapsáno již 45 žen, což je 7,42 % z celkového počtu posluchačů fakulty,¹³⁰ což svědčí o velkém zájmu žen o studia.

Problémem však bylo uplatnění žen v praxi. Jak bylo zmíněno výše, novela advokátního řádu v roce 1922 umožnila ženám zápis do seznamu uchazečů advokátů a seznamu advokátů po složení zkoušek. Ve většině případů se jednalo o ženy z dobře situovaných rodin, většinou z rodin právnických.¹³¹ Balík také zmiňuje, že v roce 1931 bylo v Československu pouze 7 žen advokátek a 58 kandidátek advokacie.¹³² Ženy se většinou spíše věnovaly sepisování odborných publikací a článků, než právě výkonu advokacie.¹³³ Dne 19. prosince 1922 byla promována Anděla Kozáková první ženou - doktorkou práv. Do konce roku 1927 promovalo

¹²⁷ AUK, PF Vídeňské univerzity, prof. sbor, 3. 2. 1900.

¹²⁸ K tomu viz blíže Valentová, V.: Počátky řádného studia posluchaček Právnické fakulty Univerzity Karlovy, PHS, sv. 43 (2013), s. 312-314.

¹²⁹ Tamtéž, s. 321.

¹³⁰ Národní archiv (NA), fond Ministerstva školství a národní osvěty, karton 342.

¹³¹ BALÍK, S. a kol. *Dějiny advokacie v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Praha: ČAK ve spolupráci s Národní galerií, 2009, s. 150.

¹³² BALÍK, S. *Minulost, přítomnost a perspektivy advokacie*. 1. vyd. Plzeň: Západočeská univerzita, 1998, s. 41.

¹³³ BALÍK, S. a kol. *Dějiny advokacie v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Praha: ČAK ve spolupráci s Národní galerií, 2009, s. 150.

na UK celkem 70 žen v oboru právo.¹³⁴ Anděla Kozáková se stala první československou notářkou a její kolegyně Matylda Wíchová-Mocová první advokátkou.¹³⁵

Co se týče stavovské samosprávy, fungovaly za první republiky v Čechách a na Moravě nadále tři advokátní komory - Advokátní komora v Čechách v Praze, Moravská advokátní komora v Brně a Slezská advokátní komora v Opavě. Prezident pražské advokátní komory vykonával zároveň i funkci předsedy Stálé delegace advokátních komor. Dění v Advokátní komoře v Praze bylo na počátku existence samostatného Československa určováno snahou o zrušení jednacího řádu komory, který byl založen na rovnovážném zastoupení českých a německých advokátů v orgánech komory. V Moravské advokátní komoře zůstalo střídání prezidentů komory dle národnosti zachováno až do počátku třicátých let. Ve Slezské advokátní komoře měli naopak převahu advokáti němečtí. Na Slovensku se po vzniku samostatného Československa původní stavovská organizace zcela rozpadla. Chaotická situace byla vyřešena až v roce 1920, kdy byla zřízena pouze jedna advokátní komora pro celé Slovensko, a to v Turčianském Sv. Martine. Podkarpatská Rus se za dobu existence první republiky vlastní advokátní komory nedočkala.

Po celou dobu existence první Československé republiky probíhala snaha o unifikaci právního řádu, včetně unifikace řádu advokátního. Součástí této snahy bylo i rozšíření pole působnosti všech československých advokátů na celé území republiky. Hojně byla diskutována reforma advokacie, která měla vyřešit problémy jako nárůst počtu advokátů a související nedostatek práce, pokoutnictví, nutnost řešit tzv. chudinskou agendu a sociální zabezpečení příslušníků advokátského stavu, tedy zabezpečení v nemoci, invaliditě a stáří. Mnozí advokáti aktivně volali pro znovuzavedení principu numerus clausus, žádali přísnější postihy pro pokoutnictví a chtěli řešit své sociální pojištění. V roce 1935 tak žádali zákonodárné sbory o projednání.

Tyto snahy vyvrcholily sněmem v roce 1935, kdy dobové prameny zmiňují následující: *„Důrazně vytykáme, že provisorně suspendovaná naše stavovská autonomie dosud nenabyla ke škodě našeho stavu obnovena, ačkoliv mimořádné popřevratové poměry dávno*

¹³⁴ LUJCOVÁ, D. *Reflexe názorů na právnické vzdělávání žen a jejich zapojení do praxe v letech 1918-1928 ve vybraných titulech dobového tisku a v poslanecké sněmovně*. Všehrd. [online]. [cit. 2. 12. 2016]. Přístup z:

<http://casopis.vsehrd.cz/2015/03/reflexe-nazoru-na-pravnicke-vzdelavani-zen-a-jejich-zapojeni-do-praxe-v-letech-1918-%e2%80%93-1928-ve-vybranych-titulech-doboveho-tisku-a-v-poslanecke-snemovne/>

¹³⁵ Tamtéž.

minuly...*Žádáme, aby bez dalších odkladů byla osnova nového advokátského řádu předložena zákonodárnému sboru k projednání...*“¹³⁶ Historie české společnosti již od středověku může předložit řadu konkrétních příkladů, kdy různí řemeslníci si zakládali tzv. cechy, protože velmi dobře věděli, že mezi sebe budou přijímat jen schopné a hlavně poctivé řemeslníky, takové, na které bude spolehnouti, kteří budou poctiví ve vztahu k zákazníkům, protože dobře vědí, že to je jedna z cest, jak si zákazníky udržet. Proto bylo oprávněné stanovisko, aby stát, bez ohledu na to, jaké je zřízení, kdo stojí v čele státu, vždy měl na paměti, že všechny subjekty, které ve společnosti působí, chtějí mít vlastní řád, vlastní pravidla a stanovy, které budou zárukou kvality odváděné práce ve prospěch občanů, kteří se na ně budou obracet.

Na zmíněném sjezdu byly přítomni ministři, a to ministr spravedlnosti Ivan Dérer, ministr unifikací Jan Šrámek, ministr vnitra Jan Černý a ministr sociální péče Alfréd Meissner. Ministr spravedlnosti uvedl, že „*připravuje se osnova nového advokátního řádu, o níž se pojednává v meziministerském řízení, jež bude v nejbližší době skončeno...*“.¹³⁷ Mělo se jednat o reformní a unifikační právní předpis, který měl mimo jiné zřizovat vrchní advokátní komoru, jež měla nahradit do té doby fungující ovšem do jisté míry ilegální organizaci Stálé delegace advokátních komor. Ta dle tajemníka tehdejší Advokátní komory v Čechách Evžena Tarabrina trpěla mnohými nedostatky samočinné organizace.¹³⁸ Orgány Vrchní komory měly být předsednictvo, valný sbor a odbory. Valný sbor měli tvořit prezidenti a viceprezidenti jednotlivých komor a vybraní členové jejich valných hromad. Pro pasivní volební právo bylo třeba alespoň deset let výkonu advokacie. Valný sbor Vrchní komory by dle osnovy měl právo podávat ministerstvům návrhy zákonů a posudků o návrzích zákonů a nařízení. Sbor by měl také pravomoc navrhopvat opatření na odstranění závad ve správě a soudnictví. Úkolem Valného sboru měla být i volba předsednictva sboru - prezidenta a dvou viceprezidentů.

Přípravná praxe advokátů měla být stanovena na šest let a zavedeno mělo být i povinné vzdělávání kandidátů advokacie. Soudcům vyšší instance mělo být zachováno tzv. soudcovské privilegium, kdy mohli přestoupit do advokacie i bez splnění některých podmínek. Advokacii by ovšem nemohli po pět let vykonávat v obvodu krajského soudu, kde předtím působili. V mnoha ohledech navrhovaná osnova advokátního řádu nevyhověla

¹³⁶ HERMAN, K. *Obrana proti katastrofální záplavě české advokacie*. Česká advokacie, 1934, s. 108-110.

¹³⁷ Tamtéž.

¹³⁸ BALÍK, S. Pokus o unifikaci advokátního řádu v první československé republice. Ústavní soud ČR; Fakulta právnická ZČU, Česká republika. [online]. [cit. 5. 6. 2014]. Přístup z: <http://www.law.muni.cz/sborniky/dp08/files/pdf/historie/balik.pdf>

požadavkům Jednoty kandidátů advokacie, např. nezakazovala volontariát, tedy práci advokátních koncipientů bez nároků na odměnu. Osnova však obsahovala záměr stanovit směrnice pro nejnižší služební plat. Pokoutnictví mělo být řešeno v rámci samostatného zákona.¹³⁹

Z uvedeného výčtu vyplývá, že zástupci advokátů se své problematice organizačního uspořádání věnovali skutečně pečlivě. Měli promyšlenou celou organizační strukturu, jednotlivé orgány, stanoveno, kdo co bude zajišťovat a za co zodpovídat. Není snadné z dobových dokumentů hodnotit, zda postup každé strany byl správný nebo ne. Vždy je možné položit si otázku, zda dotyčná osoba, která zprávu a v ní stanoviska se závěry formulovala, viděla skutečně správně ze svého pohledu. Zda jiný subjekt neměl jiný názor. Na tehdejší dokumenty se může dívat a posuzovat jinak historik a na druhé straně právník, který historii advokacie ovládá. Lze namítnout, že oběma jde o to, aby jejich pohled, který je subjektivní, byl správný. Lze však také namítnout, že jinak budou hodnotit tehdejší dokumenty dnešní studenti práv anebo i laici, kteří se o právo (advokacii) zajímají. Určitě lze potvrdit, že čím mladší dokumenty jsou, tím je jejich obsah přesnější.

Otázka zní: jak tedy posuzovat všechny dokumenty bez ohledu na to, zda jsou z 19., 20. nebo dokonce již z 21. století, a přitom řeší stejnou problematiku? Jakou optikou se na ně dívat? Určitě lze souhlasit se S. Balíkem, který uvedl, že advokacii nastavil zrcadlo a zjistil, že nejlepší je stát se advokátem, což se také stalo. Studoval advokacii a její fungování v různých režimech, totalitních i netotalitních, snažil se myslet tak, jak správně má advokát myslet.¹⁴⁰

V roce 1936 byl tedy schválen zákon č. 144/1936 Sb., kterým se mění a doplňují některá ustanovení o advokátech. Byla zavedena nutnost šestileté koncipientenské praxe a částečně byla řešena i otázka sociálního pojištění advokátů. Komory také měly právo řešit zaopatření advokátů a kandidátů advokacie v invaliditě a ve stáří a za souhlasu ministerstva spravedlnosti zřídit způsobem donucovacím invalidní a starobní zaopatření prostřednictvím zřízení vlastního ústavu jedné nebo více advokátních komor nebo ústavu pojišťovacího. Financování

¹³⁹ BALÍK, S. Pokus o unifikaci advokátního řádu v první československé republice. Ústavní soud ČR; Fakulta právnická ZČU, Česká republika. [online]. [cit. 5. 6. 2014]. Přístup z: <http://www.law.muni.cz/sborniky/dp08/files/pdf/historie/balik.pdf>

¹⁴⁰ BALÍK, S. Advokacie. In BOBEK, M.; MOLEK, P.; ŠIMÍČEK, V. (eds.). *Komunistické právo v Československu: kapitoly z dějin bezpráví*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2009, s. 892-911. [online]. [cit. 15. 8. 2016]. Přístup z: <http://www.komunistickepravo.cz>

zaopatřovacího ústavu mělo být realizováno z odměn advokátů v případech, kde figurovali jako správci konkurzní podstaty nebo jako vyrovnávací správci, a to ve výši 5 % z těchto částek.

Co se týče moci disciplinární, byla v sídle každé advokátní komory zřízena zvláštní disciplinární rada. Počet členů disciplinární rady závisel na počtu advokátů a pohyboval se v rozmezí od 10 členů a 4 náhradníků (do 200 advokátů v dané komoře) až do 32 členů a 10 náhradníků (u více jak 2000 advokátů).

Zákon z roku 1936 zřídil i advokátní komory pro Slovensko a Podkarpatskou Rus se sídly v Bratislavě a Košicích, přičemž měla být ukončena činnost advokátní komory v Turčianském sv. Martině.¹⁴¹ Jak zmiňuje Kerecman: „*Tento zákon sa dotkol aj advokátov – správcov konkurzných podstát a vyrovnávacích správcov - ktorým uložil povinnosť z čiastky, ktorá im za túto činnosť bude zaplatená, odviest' 5 % v prospech tej advokátskej komory, ktorej je advokát - správca, členom. Komora bola potom povinná použiť tieto prostriedky v prospech príslušného zaopatrovacieho ústavu advokátov a kandidátov advokácie. Tento zákon splnomocnil vládu, aby nariadením upravila započítanie vojenskej prezenčnej služby do praxe kandidátov advokácie.*“¹⁴²

Po vydání výše uvedené novely neustávala snaha advokátních komor o uzákonění advokátního řádu. Např. pro slovenskou advokacii by to znamenalo tolik žádanou autonomii slovenského advokátního stavu. Podkarpatská Rus pak požadovala zřízení samostatné advokátní komory v Užhorodě. Uzákonění advokátního řádu se mělo uskutečnit ještě v roce 1937, případně počátkem roku 1938. Diskuse nad jeho výslednou podobou však nebraly konce, spornými oblastmi bylo soudcovské privilegium či oprávnění správních úředníků být v roli zkoušejících u advokátních zkoušek. Ministerstvo vnitra také bránilo zřízení vrchní advokátní komory (tzv. Stálé delegace). Všechny tyto spory měly za následek, že osnova unifikovaného advokátního řádu nebyla do konce první Československé republiky přijata. Advokátní právo bylo bohužel unifikováno až po únoru roku 1948 a to advokátním řádem č. 322/1948 Sb.

¹⁴¹ Vládní nařízení č. 186/1936 Sb., kterým se určuje den zahájení činnosti advokátní komory v Bratislavě a upravuje obvod působnosti advokátní komory v Turčianském sv. Martině.

¹⁴² KEREKMAN, P. *Kapitoly z dejín advokacie na Slovensku*. Košice: Agentúra Penelopa, 2005. [online]. [cit. 4. 2. 2016]. Přístup z: http://www.nasaadvokacia.sk/kniha_csr.html

Kromě již zmíněných zákonů (recepční normy č. 11/1918 Sb., zákona č. 83/1920 Sb., o prozatímní úpravě advokacie, zákona č. 40/1922 Sb., kterým se mění a doplňují některá ustanovení o advokátech a zákona č. 144/1936 Sb., kterým se mění a doplňují některá ustanovení o advokátech) vznikly na počátku trvání první republiky četné právní předpisy, které se týkaly advokátního tarifu. Advokátní tarif upravovalo nařízení vlády č. 498/1920 Sb. z. a n., o nové sazbě advokátní. Zákonem 78/1921 Sb. z. a n. (má pouze šest paragrafů) se vláda zmocnila, aby vydala sazby pro výkony advokátů a jejich kancelář. V ustanovení § 2 konstatuje, že „Sazbami nebude dotčeno právo účastníků smluviti se o výši odměny, ani právo soudu zkoumati, zdali jednotlivé úkony byly nutné a účelné.“¹⁴³ Podle ustanovení § 4 „Pro obvody jednotlivých sborových soudů druhé stolice mohou být vydány sazby zvláštní, přičemž přihlížeti jest ke zvláštním poměrům dotyčných území.“¹⁴⁴ Dalšími dokumenty byly nařízení vlády č. 142/1921 Sb. z. a n., kterým se ustanovují sazby pro výkony advokátů a jejich kancelářů v obvodech vrchních zemských soudů v Praze a Brně a nakonec vládní nařízení č. 95/1923 Sb., kterým se ustanovují sazby pro výkon advokátů a jejich kancelářů. Až v třicátých letech proběhla další, i když pouze dílčí úprava odměn advokátů. Jednalo se o vládní nařízení č. 170/1932 Sb. z. a n., kterým se upravuje sazba odměn za zastupování advokáty v řízení před pracovními soudy a v řízení opravném. Z ostatních právních předpisů, které alespoň okrajově ovlivňovaly advokacii, lze zmínit zákon č. 13/1920 Sb. z. a n., kterým se mění ustanovení o služební přísaze právních praktikantů, auskultantů, soudních notářů, soudců a advokátů, nařízení vlády č. 34/1920 Sb. z. a n., jímž provádí se zákon ze dne 2. prosince 1919, č. 13 Sb. z. a n. z roku 1920 o služební přísaze právních praktikantů, auskultantů, soudních notářů, soudců a advokátů a zákon č. 130/1936 Sb. z. a n., jímž se mění a doplňuje zákon na ochranu republiky.

Výše uvedený výčet předpisů týkající se fungování advokacie je početný. Již z uvedeného výčtu lze odvodit, že advokáti a jejich zastupující a zastřešující organizace nezahlály. Četnost právních předpisů a jejich, ve srovnání s jinými předpisy, velká četnost změn, dává právo uvést, že si advokacie nemůže stěžovat na to, že by nebyla v centru pozornosti státu, byť musela se občas hlasitěji ozvat. Většina předpisů se týkala advokátních odměn, které se průběžně řešily prakticky několik desítek let. Zásadním problémem bylo, že se jednalo vždy o

¹⁴³ Zákon č. 78/1921 Sb. z. a n., kterým se vláda zmocňuje, aby vydala sazby pro výkony advokátů a jejich kancelář.

¹⁴⁴ Tamtéž.

dílčí úpravy, které reagovaly na aktuální stav. Nejednalo se o řešení, které by bylo dlouhodobé.

Advokacie se v období první Československé republiky potýkala s početní předimenzovaností a silnou konkurencí mezi jednotlivými advokáty. Stanislav Balík např. uvádí, že v dobách monarchie fungovalo přibližně 18 advokátů na sto tisíc obyvatel, v třicátých letech to bylo již 27 advokátů, počítáno i s advokátními koncipienty dokonce 40.¹⁴⁵ Přesto se stále jednalo o velmi žádaný obor a počty advokátních kanceláří stouply. Ne všichni advokáti však prosperovali a mnozí se potýkali s nouzí o klienty, případně i finančními problémy. Nadále pokračovala i nevraživost mezi advokáty a notáři. Řada advokátů se specializovala např. na oblast obchodu, peněžnictví a podnikání, z důvodu nutnosti povinného zastoupení advokátem před Nejvyšším soudem také na veřejné právo. Většina agendy prvorepublikových advokátů však stále zahrnovala civilní a trestní právo.

Jak vzpomíná Balík, tak v roce 1938 advokát a sociolog Emanuel Chalupný (známý pod pseudonymem Karel Květ) ve spise Advokacie - příspěvek k sociologii advokátního stavu zmiňuje, že: *„advokacie se zkomercializovala, ale obchod podléhá hospodářským zákonům nabídky a poptávky, a pokud se týče poptávky, ta neměla nikdy své kořeny jen v lidských potřebách etických, za to vždy se řídila vlastní způsobilostí ke vzájemnému plnění, vlastní platební schopností. Lze se proto diviti, že se v oboru právní ochrany nevytvořily poměry jiné, nežli analogické těm, které v hospodářském životě vůbec jsou výsledkem možnosti, aby nabídka resp. způsobilost k ní soustřeďovala svoji pozornost na hodnoty těžkého průmyslu, zatím co poptávka často musí upíratí nesmělé své oči k úřadovněm Červeného kříže? A lze se diviti, že každá větší stagnace v odbytu znamená pro advokáty existenční otřes, takže celý jejich život vyplněn jest obchodní kalkulací, jak otřesu tomu se vyhnouti?“*¹⁴⁶

Období první republiky bylo typické tím, že se mnozí advokáti aktivně zapojovali do politiky a veřejného dění. Např. mnoho ministrů, poslanců či senátorů pocházelo z advokátského stavu. Za příklad můžeme uvést právníky Antonína Kloudu (1871-1961), Oskara Becka (1872-1945), Jana Krčmáře (1877-1950), Františka Weyera (1879-1951) či

¹⁴⁵ BALÍK, S. a kol. *Dějiny advokacie v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Praha: ČAK ve spolupráci s Národní galerií, 2009, s. 158.

¹⁴⁶ BALÍK, S. *O starých psech a nových kouscích*. EPRAVO CZ DIGITAL. [online]. [2. 2. 2016] Přístup z: <http://www.epravo.cz/top/efocus/epravocz-digital-stanislav-balik-o-starych-psech-a-novych-kouscich-95203.html>

Emila Dominika Josefa Háchu (1872-1945). Ve vládě, parlamentu a dalších sférách společenského života působila řada dalších osobností. Jak uvádí dále Jan Kuklík, snad nejvíce právníků bylo mezi ministry a poslanci právě profese advokátů. Jednalo se například o JUDr. Františka Soukupa, JUDr. Alfréda Meissnera, JUDr. Josefa Dolanského, JUDr. Františka Veselého, JUDr. Augusta Popelku, JUDr. Josefa Černého a mnoho dalších.¹⁴⁷ Jejich konkrétní jména a životní osudy popíšeme v samostatné kapitole věnované významným advokátům z let 1918 až 1989.

¹⁴⁷ KUKLÍK, K. Právnícké povolání v období první Československé republiky. In MALÝ, K. a kol. *Dějiny právního stavu a právníků profesí*. 2. vyd. Praha: Univerzita Karlova, 1999, s. 126-127.

6. Advokacie v době druhé Česko-Slovenské republiky

Po Mnichovské dohodě, ve které 30. září 1938 Německo, Británie, Francie a Itálie rozhodly o podstoupení pohraničního území Sudet Německu, byla zahájena krátká etapa druhé Česko-slovenské republiky, jejíž existence trvala o něco málo více než pět měsíců a byla politickým ztělesněním krize, která zasáhla všechny oblasti společenského života.

Ve Sbírce zákonů a nařízení republiky Česko-Slovenské vyšly 2. února 1939 vládní nařízení ze dne 27. ledna, kterými se doplňovaly předpisy o pobytu cizinců, pokud jsou emigranty a vyhlášovala se povinnost přezkoumat čs. státní občanství, která se zejména dotýkala německých emigrantů a Židů.¹⁴⁸ Není se čemu divit, že čeští a slovenští obyvatelé prožívali silné zklamání z nečekaného a brzkého krachu Masarykovy ideje samostatného Československa a hořkost ze zrady spojenců. „Z dostupných pramenů je zřejmé, že od podzimu 1938 do 15. 3. 1939 emigrovalo téměř tři tisíce Židů a v období do zřízení Ústředny pro židovské vystěhovalectví koncem července 1939 opustilo protektorát dalších více než devět tisíc Židů.“¹⁴⁹ Pod stupňujícím se tlakem nacistického Německa se většina obyvatel smířila s tímto vývojem. Jak uvádí Vladimír Kindl, začátkem roku 1939 sílily náznaky o budoucí slovenské státní samostatnosti, které bedlivě sledovalo a podporovalo Německo. Pražská vláda se pokusila stupňování těchto snah na Slovensku zabrzdit v březnu 1939 vyhlášením výjimečného stavu. Prezident zároveň odvolal Tisovu krajinskou vládu a jmenoval nový kabinet. Snaha o zabránění rozpadu republiky však vyvolala opačné tendence. Dne 14. března 1939 bylo svoláno zasedání krajinského sněmu v Bratislavě a jejím výsledkem bylo Vyhlášení slovenské státní samostatnosti.¹⁵⁰ Této situace pochopitelně využilo Německo. Po rozpadu druhé republiky v polovině března 1939 byl vyhlášen formálně samostatný slovenský stát a zřízen Protektorát Čechy a Morava. Po vzniku protektorátu byl německý právní řád v Čechách a na Moravě nadřazen předpisům protektorátním. Nastolení autonomie Slovenska završily volby do slovenského zemského sněmu.

Prezidentem Česko-slovenské republiky byl zvolen Emil Hácha, jenž v letech 1896-1897 působil jako kandidát advokacie a později se stal prezidentem prvorepublikového Nejvyššího

¹⁴⁸ GEBHART, J.; KUKLÍK, J. *Druhá republika 1938-1939. Svár demokracie a totality v politickém, společenském a kulturním životě*. Litomyšl: Paseka, 2004, s. 148.

¹⁴⁹ Tamtéž, s. 169.

¹⁵⁰ KINDL, V. Slovenský stát. In MALÝ, K. a kol. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 4. přepracované vyd. Praha: Leges, 2010, s. 472-473.

správního soudu. Na obsazených územích začal platit právní řád německé říše, který se samozřejmě týkal i advokacie. Advokáti židovského, českého ale často i německého původu přesídlovali z pohraničí do vnitrozemí, což mělo za následek ještě větší konkurenční napětí v advokátském stavu. Mnoho advokátů tak volalo po regulaci přílivu svých kolegů ze strany Advokátních komor. Na to reagovala pozdější vládní nařízení a opatření stálého výboru, které sloužily jako počátek regulace početního stavu v advokacii.

V období Česko-Slovenské republiky byly vydány pouze novelizace starších právních předpisů o advokacii, které fungovaly jako prozatímní úprava. Mezi tyto právní předpisy patřilo vládní nařízení 249/1938 Sb. z. a n., kterým se mění obvod advokátní komory v Brně, vládní nařízení 265/1938 Sb. z. a n., o dočasných omezeních v živnostenském a jiném výdělečném podnikání, opatření stálého výboru 284/1938 Sb. z. a n., o prozatímní úpravě některých otázek týkajících se advokacie a vyhláška předsedy vlády 320/1938 Sb., o opatřeních Stálého výboru podle § 54 ústavní listiny s prozatímní platností zákona.

Opatření stálého výboru 284/1938 Sb. z. a n., o prozatímní úpravě některých otázek týkajících se advokacie (prozatímní opatření z roku 1938) zavedlo povolení k zápisu do seznamu advokátů ze strany advokátní komory, i když byly splněny všechny podmínky předepsané advokátním řádem, pouze za předpokladu, že nebyl dotčen veřejný zájem. Jinými slovy tak byl znovu zaveden princip numerus clausus. Stejně omezení platilo i pro přesídlování advokátů. Veřejný zájem byl v opatření formulován takto: „*Veřejný zájem ve smyslu tohoto opatření je zejména dotčen, jestliže povolením zápisu nebo přesídlením by počet advokátů (kandidátů advokacie) buď v obvodu advokátní komory, nebo na určitém místě byl rozmnožen takovým způsobem, že by to ohrožovalo dosud zapsané advokáty (kandidáty advokacie) na jich slušné výživě a potřebném zaopatření.*“¹⁵¹ Byla také stanovena horní věková hranice 65 let, do kdy mohl advokát vykonávat advokacii. Toto právo mu zaniklo na konci roku, v němž 65 let dosáhl. Jen v případě nutkavého veřejného zájmu či nutnosti zabezpečit výživu sebe a své rodiny mohla být advokátovi udělena výjimka. Věková hranice měla do jisté míry svůj účel. Starší advokáti totiž byli ti, kteří se aktivně podíleli na budování první Československé republiky a zároveň představovali první absolventy Právnické fakulty Karlo-Ferdinandovy univerzity. Mnoho z těchto osobností bylo nejen násilně zbaveno svého povolání, ale též politicky perzekuováno a pronásledováno. Tato situace se

¹⁵¹ Opatření stálého výboru č. 284 Sb. ze dne 16. listopadu 1938, o prozatímní úpravě některých otázek týkajících se advokacie.

pochopitelně nedotýkala jen židovských advokátů, ale rovněž českého lékařského stavu neárijského původu.¹⁵² Židé nesměli být také zaměstnaní ve veřejné správě, soudnictví, školství, ve vědeckých institucích, zvěrolékaři, lékárníci, redaktoři, atd.¹⁵³

Dle ustanovení § 1 opatření č. 284/1938 Sbírký zákonů a nařízení bylo tedy zakotveno, že i když jsou splněny všechny podmínky, předepsané advokátním řádem, povolí výbor advokátní komory zápis do seznamu advokátů jen, není-li dotčen veřejný zájem.¹⁵⁴

Vládní nařízení č. 249/1938 z. a n., kterým se mění obvod advokátní komory v Brně řešilo přechod malé části územního obvodu Slezské advokátní komory pod působnost Moravské (v tomto období Moravskoslezské) advokátní komory. Velká část územního obvodu Slezské advokátní komory připadla Velkoněmecké říši. V obvodech jednotlivých advokátních komor se v důsledku odtržení Sudet snížil počet advokátů, což mělo za následek i snížení počtu členů výborů komor. Kromě redukce počtu advokátů se již řešila i židovská otázka. Na schůzi v listopadu roku 1938 se výbor Jednoty advokátů česko-slovenských usnesl, že je třeba určit maximální proporcionalní počet židovských členů. Vzhledem k neznalosti přesných statistik o počtu židovských advokátů, však toto bylo zatím odloženo. Debata o nutnosti omezení počtu židů v advokacii však pokračovala dále. V lednu 1939 na schůzi Jednoty advokátů česko-slovenských pražský advokát František Březina uvedl, že „*ve stavu advokátním a lékařském jest neúměrný počet židů a že tento křiklavý nepoměr musí býti vyrovnán.*“¹⁵⁵ V dalších debatách bylo uváděno, že ačkoliv je poměr židovského obyvatelstva v Čechách pouze 1 %, poměr pražských židovských advokátů činí 42 %. Objevovaly se návrhy, že němečtí židovští advokáti by měli být zbaveni advokátského oprávnění a ostatní advokáti, co se hlásí k židovské národnosti, by mohli poskytovat své služby pouze židovským obyvatelům. Poslední skupina advokátů - Židů, kteří se od roku 1910 trvale hlásili k českému jazyku, by mohla fungovat pouze v počtu, který odpovídá poměru židovského obyvatelstva. Ani advokátský stav se tak nevyhnul dobovému fanatismu a antisemitismu, který byl posilován existenční nejistotou a obavou z budoucnosti. Přesto, že výše uvedené protižidovské návrhy byly přijímány vesměs pozitivně, objevila se i nemalá skupina advokátů, která s postupem

¹⁵² PETRŮV, H. *Zákonné bezpráví. Židé v Protektorátu Čechy a Morava*. Praha: Auditorium, 2011, s. 83-85.

¹⁵³ Tamtéž, s. 67.

¹⁵⁴ BALÍK, S. a kol. *Dějiny advokacie v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Praha: ČAK ve spolupráci s Národní galerií, 2009, s. 175.

¹⁵⁵ Tamtéž, s. 178.

proti židům nesouhlasila, a označovala je jako protiprávní. Opatření na omezení počtu židovských advokátů se do vstupu německých vojsk v březnu 1939 nestihlo schválit.

Po okupaci začaly s vylučováním Židů z veřejného života protektorátní orgány. Jedním z prvních takovýchto opatření bylo usnesení advokátní komory v Praze ze dne 15. března 1939, jímž byli židovští advokáti vyloučeni ze zastupování stran před soudy. Obdobná opatření následovaly i ostatní advokátní komory. 20. března téhož roku výbor advokátní komory v Praze vydal oběžník, ve kterém bylo členům této komory, kteří byli substituti neárijských advokátů, sděleno, že „*v chystané zákonné normě bude co nejdříve vymezeno, jaký bude rozsah případných oprávnění neárijských advokátů a v jakém rozsahu budou kanceláře neárijských advokátů likvidovány.*“¹⁵⁶ „*S odstraňováním Židů ze soudnictví se začalo na základě protektorátního vládního nařízení ze dne 21. dubna 1939 o vyloučení některých osob z výkonu veřejných funkcí v soudnictví.*“¹⁵⁷ Nařízení vyšlo v době, kdy se již objevovaly zmínky o osnově budoucího vládního nařízení o právním postavení Židů ve veřejném životě. To umožnilo odlišení Židů od ostatního obyvatelstva. K těmto svérázným a v podstatě zločinným předpisům, které se snažily vydělit do značné míry asimilovanou menšinu z ostatního obyvatelstva podle náboženské příslušnosti prarodičů, bychom v českém prostředí nenašli analogii. „*V průběhu měsíců se pak proporcionalita mění v selekci, v roce 1940 ubylo, výmazem následkem neárijského původu, jen v Praze 411 advokátů, počet advokátů v Čechách poklesl z 1883 na 1329.*“¹⁵⁸

¹⁵⁶ PETRŮV, H. *Zákonné bezprávi. Židé v Protektorátu Čechy a Morava*. Praha: Auditorium, 2011, s. 83.

¹⁵⁷ Tamtéž, s. 138.

¹⁵⁸ HOLLANDER, P. *Đábel v nás*. In PETRŮV, H. *Zákonné bezprávi. Židé v Protektorátu Čechy a Morava*. Praha: Auditorium, 2011, s. 9.

7. Advokacie v době Protektorátu Čechy a Morava

Advokacie byla v době tzv. Protektorátu Čechy a Morava silně poznamenána totalitním režimem, nesvobodou, všeobecným útlakem českého národa a také perzekucí židovského obyvatelstva. S tím souviselo i uzavření českých vysokých škol. Atmosféru na některých školách ovlivňovali čeští fašisté, šířily se na nich antisemitské nálady, a to zejména na medicíně a právnické fakultě. Lékařské a právnické kruhy se již v říjnu 1939 v memorandu, které adresovaly vládě, dožadovaly, „*aby v budoucnu vůbec nebylo přístupno v zájmu nejdůležitějších statků národa, aby povolání lékařská, právnická a technická byla vykonávána židy.*”¹⁵⁹ Z vysokých škol odcházeli profesori a docenti židovského původu a byli předčasně penzionováni. Při těchto zásazích bylo uvolněno na Karlově universitě 77 vysokoškolských učitelů.¹⁶⁰

V Čechách a na Moravě fungovaly německé správní orgány a soudy, paralelně se soudy a správními orgány protektorátu. Po dvojkolejnosti správních orgánů došlo také ke zřízení Říšské komory advokátů v Protektorátu Čechy a Morava. To sebou přineslo rozdělení na advokáty říšskoněmecké a protektorátní. Označení „*Rechtsanwalt*“¹⁶¹ užívali jen ti advokáti, kteří směli fungovat před Říšskými soudy. Ostatní advokáti byli označeni pouhým pojmem „*Advokat*“. V praxi docházelo k tomu, že někteří mohli působit v obou komorách. V případě, že byli zapsáni do obou komor, podléhali dozoru prezidenta Říšské advokátní komory.

Dne 14. července 1939 byl výnosem Říšského ministra spravedlnosti Franzem Gürtnerem jmenován prezidentem Říšské advokátní komory v protektorátu Wilhelm Künzel, jež byl německý pražský advokát.¹⁶²

¹⁵⁹ KÁRNÝ, M. *Politické a ekonomické aspekty "židovské otázky" v pomnichovském Československu*. Sborník historický 1989, č. 36, s. 177.

¹⁶⁰ GEBHART, J.; KUKLÍK, J. *Druhá republika 1938-1939. Svár demokracie a totality v politickém, společenském a kulturním životě*. Litomyšl: Paseka, 2004, s. 206-207.

¹⁶¹ BALÍK, S. a kol. *Dějiny advokacie v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Praha: ČAK ve spolupráci s Národní galerií, 2009, s. 180.

¹⁶² MARŠÁLEK, P. *Pod ochranou hákového kříže. Nacistický okupační režim v českých zemích 1939-1945*. Praha: Auditorium. 2012. s. 132-133.

Advokacie se v protektorátu týkaly tyto právní předpisy:

- Vládní nařízení č. 136/1940 Sb. z. a n., o právním postavení židů ve veřejném životě.
- Vládní nařízení č. 174/1940 Sb. z. a n., kterým se mění a doplňují ustanovení o působnosti orgánů advokátních komor.
- Vládní nařízení č. 354/1942 Sb. z. a n., o kárných opatřeních proti politicky nespolehlivým advokátům a kandidátům advokacie.

Vládní nařízení č. 136/1940 Sb. z. a n., o právním postavení židů ve veřejném životě definovalo, kdo je židem a kromě jiných povolání zakazovalo židům vykonávat advokacii či být kandidáty advokacie a být obhájci ve věcech trestních. Výbory advokátních komor musely nařídít výmaz advokátů židů a výmaz kandidátů advokacie židů ze seznamů kandidátů advokacie. Všichni advokáti či kandidáti advokacie zapsaní v seznamech museli písemně sdělit skutečnosti rozhodné pro posouzení, zda jsou židé či nikoliv. V § 1 je přesně definováno, kdo jest židem a dále stanoví zákazy a to v § 4, který stanoví v 1. odstavci, že: *„Židé nemohou, pokud dále není ustanoveno něco jiného, vykonávat funkci v soudnictví ani ve veřejné správě, s výjimkou funkcí náboženské organizace židovské. Zejména nemohou býti:*

8) soudci laiky, přisedícími soudu patentního, přisedícími soudů pracovních nebo členy soudů rozhodčích, porotci, přisedícími soudů kmetských nebo soudů mládeže,

9) notáři (kandidáty notářství), přísedícími tlumočníky, soudními nebo úředními znalci, veřejnými poručníky, správci konkursní podstaty, vyrovnávacími nebo vnučenými správci ani poručníky nebo opatrovníky, nejde-li o poručnictví nebo opatrovnictví týkající se židů nebo organizací a zařízení, které sledují výhradně nebo převážně zájmy židů.

Odstavec 2: Židé nemohou, pokud dále není dále ustanoveno něco jiného býti:

1) advokáty (kandidáty advokacie), obhájci ve věcech trestních, ani patentními zástupci.“¹⁶³

V roce 1940 byl 8. března vydán Dekret státního prezidenta č. 83/1940 Sb., o slibu členů vlády, veřejných zaměstnanců a jiných orgánů veřejné správy, dle kterého museli advokáti vykonávající praxi v době protektorátu povinně složit následující slib: *„Slibuji, že budu Vůdce*

¹⁶³ BALÍK, S.; KELLER, R. *Tradice advokacie v českých zemích: (vybrané právní předpisy o advokacii z let 1868-1948)*. Praha: ČAK, 1995, s. 106.

*Velkoněmecké říše Adolfa Hitlera jako ochránce Protektorátu Čechy a Morava poslušen, že se zdržím všeho jednání, jež by mohlo býti ke škodě Velkoněmecké říše, že budu nařízení hlavy Protektorátu Čechy a Morava plnit, zákony zachovávat a své úřední povinnosti svědomitě zastávat.*¹⁶⁴

Advokáti, kteří byli vzhledem ke svému židovskému původu vymazáni ze seznamu advokátů či kandidátů advokacie, nesměli obstarávat cizí právní záležitosti, zastupovat před soudem i mimo soud a udílet právní rady. Jak zmiňuje Helena Petrův, v den okupace se sešel výbor advokátní komory a jeho členům neárijského původu uložil zastavit výkon advokacie a navrhnout za sebe substituty árijského původu. V usnesení č. A 2602/38 se stanovilo, že pokud nebyli substituti navrženi do 24 hodin, ustanovil výbor advokátní komory substituta z moci úřední.¹⁶⁵

Vyškrtnutí židovští advokáti či kandidáti advokacie mohli fungovat pouze jako židovští právní zástupci či mohli být připuštěni k přípravné praxi židovského právního zastupitelství a to pouze v počtu 2 % advokátů či kandidátů advokacie zapsaných v seznamech advokátních komor v Brně a v Praze. Židovští právní zástupci směli obstarávat pouze právní věci židů, podléhali doзору prezidenta krajského soudu a prezidenta vrchního soudu svého působitě a ministerstva spravedlnosti a museli používat názvu Židovský právní zástupce.¹⁶⁶

Osudy židovských advokátů se během protektorátního zřízení vyvíjely velmi tragicky a řada z nich byla popravena či skončila v koncentračních táborech, kde zahynula. Jen nepatrné množství z nich přežilo¹⁶⁷ a vrátilo se ke svému původnímu povolání. O této skutečnosti svědčí fakt, že na první poválečnou valnou hromadu České advokátní komory se přihlásilo pouhých 21 advokátů ze zhruba původních šesti set.¹⁶⁸ Přitom je více než zarážející, že až po

¹⁶⁴ Dekret státního prezidenta č. 83/1940 Sb., o slibu členů vlády, veřejných zaměstnanců a jiných orgánů veřejné správy.

¹⁶⁵ PETRŮV, H. *Zákonné bezpráví. Židé v Protektorátu Čechy a Morava*. Praha: Auditorium, 2011, s. 82-83.

¹⁶⁶ Vládní nařízení č. 136/1940 Sb. z. a n., o právním postavení židů ve veřejném životě.

¹⁶⁷ Mezi vrativšími se židovskými advokáty byla např. Gertruda Sekaninová-Čakrová, roz. Stiassna, která byla pro svůj židovský původ vězněna v mnoha nacistických koncentračních táborech. Mimo jiné byla známa svými levicovými postoji a následně v letech 1949 až 1957 vykonávala funkci náměstkyně ministra zahraniční ČSR, v letech šedesátých minulého století se stala poslankyní Národního shromáždění. Později se angažovala v Pražském jaru a z těchto důvodů musela odejít z politiky. Byla jednou z prvních signatářů Charty 77 a stala se zakladatelkou Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných. Blíže k tomu PERNES, J. *Komunistky s fanatismem v srdci*. Praha: Brána, 2006. ISBN 80-7243-284-2.

¹⁶⁸ *Advokáti se po 70 letech omluvili za perzekuci Židů*. ČAK. [online]. [8. 2. 2016] Přístup z: <http://www.cak.cz/scripts/detail.php?id=2769>

uplynutí téměř sedmdesáti let k této skutečnosti zaujala postoj Česká advokátní komora. Teprve na jaře roku 2009 její představenstvo projevilo politování nad postupem dobové stavovské samosprávy či některých advokátů v letech 1939 až 1945 k židovským advokátům. Česká advokátní komora naopak zároveň ocenila čestnost a statečnost těch, kteří se k této kampani nepřipojili.¹⁶⁹ Během protektorátu měly advokátní komory v Brně a v Praze formálně samosprávný charakter. Prezidentem Advokátní komory v Praze byl Theodor Kopecký, Advokátní komory v Brně pak do 1943 Pavel Krippner a poté Jaromír Appel.

Pro zajímavost můžeme doplnit, že ani ostatní organizace stavovské nezůstaly v řešení židovské otázky pozadu. Od roku 1938 se v aktivitě diskriminace Židů také značným způsobem podílely lékařské komory, na což poukazuje zejména dokument nazvaný *Postoj lékařských komor v českých zemích v letech 1938-1945*, ve kterém se uvádí, že „*Většina současníků diskriminaci židů na našem území mylně spojuje výhradně s nacistickou okupací. Avšak nikoli protektorátní, nýbrž naší vládou bylo již 9. října 1938 vydáno nařízení č. 219, o dočasných omezeních v živnostenském a jiném výdělečném podnikání, jehož účelem bylo zabránit nežádoucímu přílivu německého a židovského vlivu z okupovaného území.*“¹⁷⁰ Svě požadavky na řešení židovské otázky přednesla týden po okupaci i komora inženýrská.¹⁷¹

Po atentátu na zastupujícího říšského protektora Reinharda Heydricha se poměry v Protektorátu Čechy a Morava značně zostřily a zabsolutizovaly jednotu říšské politiky v protektorátu.¹⁷² To se samozřejmě dotklo i advokacie, jejíž oficiální reprezentace vydala prohlášení, v němž atentát odsuzovala. To však nemělo velký vliv na represe, které se týkaly i advokacie. Bylo vydáno vládní nařízení č. 354/1942 Sb. z. a n., o kárných opatřeních proti politicky nespolehlivým advokátům a kandidátům advokacie, které v § 1 hovořilo následovně: „*Proti advokátům a kandidátům advokacie, kteří osvědčili skutkem své nepřátelské smýšlení vůči Říši nebo podle dosavadní politické činnosti nebo způsobu výkonu svého povolání nedávají záruky, že kdykoliv a bez výhrad všecko nasadí pro nové politické uspořádání,*

¹⁶⁹ HOLLANDER, P. Dábel v nás. In PETRŮV, H. *Zákonné bezpráví. Židé v Protektorátu Čechy a Morava*. Praha: Auditorium, 2011, s. 10.

¹⁷⁰ PETRŮV, H. *Zákonné bezpráví. Židé v Protektorátu Čechy a Morava*. Praha: Auditorium, 2011, s. 84.

¹⁷¹ Tamtéž, s. 85.

¹⁷² MARŠÁLEK, P. *Pod ochranou hákového kříže. Nacistický okupační režim v českých zemích 1939-1945*. Praha: Auditorium, 2012, s. 52.

mohou být bez disciplinárních řízení a bez jinak stanovených zákonných předpokladů učiněna správním cestou tato kárná opatření:

a) *Trvalý nebo dočasný výmaz advokáta ze seznamu advokátů,*

b) *Trvalý nebo dočasný výmaz kandidáta advokacie ze seznamu kandidátů advokacie.* ¹⁷³

V roce 1943 bylo zakázáno vydávání časopisu Česká advokacie. Čeští advokáti měli několik možností, jak se s politickou situací ve vlasti vyrovnat. Někteří z nich kolabovali, jiní se uchýlili do ústraní či dokonce ilegality a spolupracovali s domácím odbojem nebo byli jako nepohodlní pozatýkáni. Za války bylo v českých zemích uvězněno více jak sto advokátů, mnozí z nich byli popraveni či mučeni. Jen za heydrichiády bylo popraveno 22 advokátů. Rasovou perzekucí pak bylo postiženo 642 advokátů, z nichž válku přežili pouze 4 %.¹⁷⁴ Některým advokátům se podařilo emigrovat do zahraničí. Poté co byla v Londýně vytvořena exilová vláda, působili někteří čeští advokáti v aparátu československého státního zřízení. Právní rada, která měla v zahraničí kvazifunkci Nejvyššího správního soudu a odborného právního konzultativního orgánu, byla z poloviny tvořena právě advokáty. V Londýně byl také v roce 1942 ustaven Spolek československých advokátů ve Velké Británii, který měl 45 zakládajících členů. V roce 1943 byl přejmenován na Spolek československých advokátů v zahraničí (do roku 1944 mu předsedal židovský advokát Heřman Růžička) a koncem války měl již 180 členů, a to nejen z Velké Británie. Někteří levicově orientovaní advokáti emigrovali i do Sovětského svazu např. komunista Zikmund Stein, který v Moskvě pracoval pod vedením Klementa Gottwalda.¹⁷⁵

Advokacie a její původní poslání byla v době Protektorátu Čechy a Morava značně zdecimována. Advokáti za těchto okolností nemohli plnit své povinnosti, které formuloval advokátní řád z 1868, a který byl dosud formálně platný, a neměli možnost chránit podle svého svědomí právo a zákon a zastat se těch, kteří byli týráni, vězněni a vražděni.

¹⁷³ Vládní nařízení č. 354/1942 Sb. z. a n., o kárných opatřeních proti politicky nespolehlivým advokátům a kandidátům advokacie.

¹⁷⁴ BALÍK, S. a kol. *Dějiny advokacie v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Praha: ČAK ve spolupráci s Národní galerií, 2009, s. 184-185.

¹⁷⁵ Tamtéž, s. 187.

8. Advokacie v poválečných letech 1945-1948

Druhá světová válka přinesla velké ztráty pro všechny. Dotkla se obyčejného života, dotkla se rovněž českého advokátního stavu. Uvedené období je typické pro velice nízké počty advokátů. Mnozí advokáti padli, zahynuli či byli zavražděni v německých věznicích či koncentračních táborech. Jak uvádí Balík, v říjnu 1946 se konala valná hromada, na které byla přijata novelizace advokátního řádu z roku 1868 pod č. 201/1946 Sb. z. a n., o úpravě některých otázek týkajících se advokacie.¹⁷⁶

V rámci advokacie vznikl Národní výbor advokátní komory v Čechách, který měl za úkol zajistit klidný přechod a tzv. očistu stavu, která byla speciální úpravou oproti obecným předpisům o trestání kolaborace. Stanislav Balík uvádí, že bylo zapotřebí vyloučit z advokacie kolaboranty, kteří zradili a pošpinili advokátský stav. Uvedené období je typické tím, že se advokáti snaží zapojit do obnovy státu na politické úrovni. Výraznou osobou je zde Antonín Klouda (mimo jiné advokát E. Beneše), který se stal prezidentem České advokátní komory v létě 1945. V Brně byl zvolen prezidentem Josef Slezák. Komory zůstaly dvě, jedna v Praze a druhá v Brně. V Opavě nebyla advokátní komora obnovena.

Již během války byly deklarovány úmysly o odsouzení nacistických a kolaborujících zločinců, jak na československé úrovni, tak na mezinárodní. Mezinárodním opatřením byla zejména moskevská deklarace z 30. října 1943 o návratu válečných zločinců do zemí, kde spáchali své zločiny a Dohoda o stíhání a potrestání hlavních válečných zločinců Evropské Osy ze srpna 1945, která zřídila Mezinárodní vojenský soudní dvůr v Norimberku.¹⁷⁷

5. dubna 1945 byl přijat Košický vládní program na první schůzi nové československé vlády v osvobozených Košicích. V článku V. Košického vládního programu je zakotveno, že *„na rozdíl od dřívějšího byrokratického, lidu vzdáleného správního aparátu tvoří se v obcích, okresech a zemích, jakožto nové orgány státní a veřejné správy, lidem volené národní výbory. Tyto lidem volené, pod neustálou kontrolou lidu stojící a až na další lidem odvolatelné národní výbory budou v obvodu své působnosti spravovat všechny veřejné záležitosti a dbát vedle orgánů ústředních o veřejnou bezpečnost a zřídí si podřízený jim demokratický*

¹⁷⁶ BALÍK, S. a kol. *Dějiny advokacie v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Praha: ČAK ve spolupráci s Národní galerií, 2009, s. 194.

¹⁷⁷ DRÁPAL, J. *Poslušen zákonů své země a svého stavu. Kamil Resler - obhájce K. H. Franka*. Praha: Auditorium, 2014, s. 95.

úřednický aparát... ¹⁷⁸ Článek IX. Košického vládního programu hovoří o potrestání všech válečných provinilců, všech zrádců a všech aktivních pomocníků. Tento úkol byl vládě nařízen provést bez „*všech průtahů, bez kolísání a bez shovívavosti vůči komukoliv.*“ ¹⁷⁹ Advokáti, kteří kolaborovali, byli vyloučeni z výkonu advokacie.

Na československé úrovni byly zřízeny po válce mimořádné lidové soudy dekretem prezidenta republiky č. 16/1945 Sb., o potrestání nacistických zločinů, zrádců a jejich pomahačů a o mimořádných lidových soudech; tzv. velkým retribučním dekretem z 19. června 1945.¹⁸⁰

Zákon č. 201/1946 Sb. z. a n., o úpravě některých otázek týkajících se advokacie přinesl řadu novinek. Jako první byly zrušeny Říšské předpisy. Upravena byla délka praxe, a to na pět let a z toho čtyři roky musely být vykonány u advokáta.

V letech 1945 a 1948 byly vydány tyto právní předpisy týkající se advokacie. Jednalo se o:

- Zákon č. 201/1946 Sb. z. a n., o úpravě některých otázek týkajících se advokacie.
- Vládní nařízení č. 25/1947 Sb. z. a n., o započtení vojenské služby do právní služby kandidátů advokacie.

Upraven byl i aktuální advokátní tarif a to v rámci obecných cenových předpisů vyhláškami Nejvyššího cenového úřadu - č. 29/1945 ú. l. a č. 337/1947 ú. l.

Zákon č. 201/1946 Sb. z. a n., o úpravě některých otázek týkajících se advokacie zkrátil délku advokátní praxe na 5 let, přičemž nejméně 4 roky musela být praxe vykonávána u advokáta. Osoby, jimž bylo v době nesvobody znemožněno právní praxi vykonávat, umožňoval činit zápočty. Jednalo se o osoby, jež byly účastníky národního odboje, nebo byly z důvodu politické perzekuce nebo z jiných okupací zaviněných důvodů zdrženy v nástupu nebo ve výkonu uvedené právní služby. Doba advokátní praxe se v tomto případě zkracovala o dobu uvedeného zdržení. Praxe u advokáta však nesměla být zkrácena o více než 1 ½ roku.

¹⁷⁸ *Košický vládní program* [online]. [cit. 4. 2. 2016]. Přístup z: http://www.totalita.cz/txt/txt_kv.pdf

¹⁷⁹ *Košický vládní program* [online]. [cit. 4. 2. 2016]. Přístup z: http://www.totalita.cz/txt/txt_kv.pdf

¹⁸⁰ DRÁPAL, J. *Poslušen zákonů své země a svého stavu. Kamil Resler - obhájce K. H. Franka*. Praha: Auditorium, 2014, s. 95-96.

Mezi dotčené osoby patřili i absolventi českých právnických fakult, kteří po 17. listopadu 1939 byli zaměstnání právnickými pracemi u advokáta a měli složeny první dvě státní zkoušky. Zkrácení praxe v tomto případě nemohlo být delší než o 3 roky. Poslední skupinou byli ti, kteří kvůli účasti v odboji či následkem politické perzekuce nebyli zapsáni do seznamu kandidátů advokacie, i když splňovali podmínky pro zápis a vykonávali práce u advokáta. V těchto případech byl proveden zápočet v plném rozsahu. Při závažných důvodech mohla být uznána i právní služba vykonávaná na územích, které byly po 29. září 1938 přechodně odloučeny od Československa. Říšskoněmecké právní předpisy, které upravovaly advokacii, byly zákonem č. 201/1946 Sb. zrušeny.¹⁸¹

Dle vládního nařízení č. 25/1947 Sb. z. a n., o započtení vojenské služby do právní služby kandidátů advokacie se vojenská služba započítávala do právní služby polovinou. Pokud se kandidátům advokacie zkracovala doba právní služby též dle zákona č. 201/1946 Sb., započítávala se vojenská služba, jen pokud to nepřesáhlo maximální zkrácení, tedy o 1 ½ případně 3 roky.¹⁸²

Na slovenském území přebrala do konce dubna 1945 zákonodárnou i výkonnou moc Slovenská národní rada jako nejvýznamnější politický orgán odboje. V tzv. košickém období bylo vydáno nařízení SNR č. 43/1945 Zb. nar. SNR o zmene a doplnení niektorých ustanovení o advokátoch, které umožňovalo další pokračování advokátské praxe jen advokátům zapsaným do nového seznamu advokátů Správním výborem advokátské komory. Dle tohoto nařízení nemohla být advokátem osoba s německou či maďarskou národností, také ti, jež složili jednotnou soudcovskou a advokátskou zkoušku od 22. 8. 1944 do účinnosti tohoto nařízení a fašističtí okupanti, kolaboranti a zrádci. Do roku 1947 vykonávala působnost advokátní komory v Turčianskom Sv. Martině advokátní komora v Bratislavě. Po válce bylo advokátní komorou na Slovensku evidováno celkem 329 advokátů, z toho 89 v Bratislavě a 26 v Košicích. Stejně jako v Čechách a na Moravě byly u advokátních komor ustaveny akční výbory, přičemž v čele Ústředního akčního výboru Národní fronty stál JUDr. Alexej Čepička. V této době nastal proces tzv. očisty advokacie a byli odstraněni ti, kteří by mohli představovat překážku transformace společnosti a advokacie.

¹⁸¹ Zákon č. 201/1946 Sb. z. a n., o úpravě některých otázek týkajících se advokacie.

¹⁸² Vládní nařízení č. 25/1947 Sb. z. a n., o započtení vojenské služby do právní služby kandidátů advokacie.

Pocit, že ti, kteří beztrestně páchali zlo po několik let, by neměli uniknout spravedlnosti, sdíleli nejen právníci, ale i zbytek národa. Advokáti se zasazovali o prošetření případů těch, o kterých byli přesvědčeni, že zlovolně jednali za války, stejně tak zastupovali i ty, kteří se domáhali odsouzení neznámých pachatelů za války. Nejčastěji se jednalo o případy udavačství. Advokáti velmi často podávali trestní oznámení. Jako případ si můžeme uvést trestní oznámení proti správci firmy Pev, a. s., který podal známý advokát Resler. Dle Reslerova tvrzení správce Martin Theileis za okupace ruinoval firmu ve svůj vlastní prospěch a hrozil ostatním zaměstnancům žalářem při maření jeho činnosti.¹⁸³

Počátek roku 1946 nebyl pro obhajování nacistických zločinců příznivý, zejména pro dobrovolné přijetí zastoupení. Někteří advokáti se snažili po válce prosadit zásadu, že žádný český advokát nesmí hájit dobrovolně zrádce a smí je hájit jen jako obhájce z povinnosti. V některých městech (např. Pardubice) se advokáti usnesli, že to „žádný Čech nemůže dobrovolně udělat a kdyby to někdo dobrovolně učinil, vystavil by se odůvodněnému odsudku veřejnosti, především tisku a úplně by se znemožnil.“¹⁸⁴ Jedním z případů ustanovení obhájce ex offio byl případ a obhajoba K. H. Franka, již zmíněným advokátem Reslerem.

Již vyslovení příjmení tohoto německého zločince, který se svou krutostí podepsal na životech mnoha českých občanů, vyvolává otázku, jak může český advokát, Čech, z etických důvodů hájit takového kriminálního, který byl „obžalován ze všech možných důvodů, které retribuční dekret nabízel, kromě jediného. Tím byl § 4, který se vztahoval na rozvracení odbojového hnutí v zahraničí, čehož se Frank logicky nemohl dopustit.“¹⁸⁵ Kamil Resler představuje jednoho z nejzajímavějších advokátů, který vykonával své povolání ve všech obdobích různého politického a státoprávního uspořádání Československa, a to v první a druhé republice, v období Protektorátu Čechy a Morava, absolvoval proces s K. H. Frankem a obhajoval své klienty v poválečném období až do roku 1948. Faktem je, že jako vynikající advokát obhajoval tzv. prominentní osoby. Jako advokát nerozlišoval, zda se jedná o Čecha, Žida, Němce, komunistu. Jeho profesi mu byla ctí. „Doktor Resler vnímal svobodnou a nezávislou advokacii jako podmínku sine qua non fungování jakéhokoli systému

¹⁸³ DRÁPAL, J. *Poslušen zákonů své země a svého stavu. Kamil Resler - obhájce K. H. Franka*. Praha: Auditorium, 2014, s. 94.

¹⁸⁴ Tamtéž, s. 101.

¹⁸⁵ Tamtéž, s. 116.

spravedlnosti.“¹⁸⁶ V. Lažanský uvedl, že má pocit, že česká právnická obec dluží advokátu Reslerovi symbolickou rehabilitaci. Faktem je, že advokát Resler si před českou veřejností z důvodů obhajoby K. H. Franka hodně uškodil. Ale jemu byla přednější advokátská čest, byť obhajoval člověka, pro jehož osobu byla smrt spravedlivá. V očích Reslera to byl ale také člověk se všemi jeho vadami, krutostí a bezcitností. Po zásluze byl K. H. Frank potrestán, byť životy popraveným lidem už nikdo vrátit nemohl.

Konkrétněji můžeme k případu uvést, že dne 16. března 1946 byl ustanoven K. Resler dopisem ministra spravedlnosti jako advokát K. H. Franka. Zajímavostí je, že Resler podal nejen dozorčí stížnost na nedodržení formalit, rozklad proti rozhodnutí, dne 20. 3. 1946 dokonce žádost o zproštění obhajoby advokátní komoře. I tento návrh byl však zamítnut. A tak se Resler pustil do obhajoby K. H. Franka naplno.¹⁸⁷ Další zajímavostí případu je to, že byla porušena praxe ustanovení advokátů dle abecedního pořádku.¹⁸⁸ Za tuto obhajobu si vysloužil všeobecnou nenávist, ztratil část své klientely a po únoru v roce 1948 již nemohl vykonávat advokacii. „*Jak píše v soukromém dopise, „stár 56 let, zanechal jsem advokacie a stal jsem se spisovatelem, octl jsem se po druhé v životě na začátku životní dráhy s holýma rukama, bez halěře výslužného, bez halěře příjmu a protloukám se, jak se dá.*“¹⁸⁹

Pod vlivem narůstající komunistické ideologie se mnoho advokátů neubrnilo obdivu k idealizované sovětské advokacii, včetně známého Evžena Tarabrina. Již v období před únorem 1948 docházelo k náznakům omezování agendy advokacie. Dle vládního nařízení č. 216/1946 Sb. z. a n. provádějící některá ustanovení dekretu prezidenta republiky č. 104/1945 Sb., o závodních a podnikových radách advokáti nesměli zastupovat strany v řízení před rozhodčí komisí v případě, že nebyli činovníky příslušné organizace.

Již v předúnorové etapě hrály často mnohem výraznější roli než samotné právo politické, národnostní a mocenské zájmy. Advokacie se v tomto krátkém období pokoušela znovu nabýt svou předválečnou nezávislost, což se jí již nepodařilo. Advokáti s demokratickým smýšlením to již v tuto dobu neměli jednoduché a jejich situace se po únoru 1948 ještě rapidně zhoršila.

¹⁸⁶ LAŽANSKÝ, V.; DRÁPAL, J. *Poslušen zákonů své země a svého stavu Kamil Resler - obhájce K. H. Franka.* Bulletin advokacie, 2014, č. 11.

¹⁸⁷ DRÁPAL, J. *Poslušen zákonů své země a svého stavu. Kamil Resler - obhájce K. H. Franka.* Praha: Auditorium, 2014, s. 102-106.

¹⁸⁸ Tamtéž, s. 106-107.

¹⁸⁹ Tamtéž, s. 208.

9. Advokacie v období komunistického režimu

V období komunismu od roku 1948 do roku 1989 byla advokacie přímo ovlivněna vývojem totalitního režimu a souvisejícími společenskými a politickými událostmi. Advokacie a právnictví v této době prošlo výrazným úpadkem a čelilo neustálým snahám o své podřízení ze strany státní moci a komunistické strany. V mezích možností se však advokacie snažila udržet svou autonomii, samosprávu a tradice pocházející z první republiky i dřívější historie. Období od 25. února 1948 do 31. prosince 1948 je považováno za období likvidace advokátní stavovské samosprávy. Likvidace probíhala po dvou liniích. První byla likvidace faktická, v průběhu které byla převzata agenda obou advokátních komor akčním výborem a správními komisemi. Druhá linie byla tzv. „právní“. Spočívala v přípravě a přijetí připravovaného zákona o advokacii, který měl fungovat po únorovém převratu. J. Pospíšil na události po únoru 1948 vzpomíná v souvislosti s vývojem v Moravské advokátní komoře. Uvedl, že advokátní komory velmi brzy po převratu ztratily svou samostatnost, protože ztratily svou hlavní úlohu, tj. řízení advokátní komory. Tu převzaly akční výbory a správní komise.¹⁹⁰

Po převratu v únoru 1948 rozhodla KSČ, že je nezbytné rychle vybudovat nový právní řád, který bude znamenat dosud nevídanou změnu v právu. Základem měla být Ústava 9. května a dále změny veškerých zákonů z poválečného období. „*Cílem ale nebyla formulace jednotlivých zákonů, ale kodifikace celého právního řádu.*“¹⁹¹ Pro projekt se vžil pojem „Právní dvouletka“ z důvodů, že byl centrálně plánovaný a řízený. Měl symbolizovat nový režim. Rozhodnutí, že si „pracující lid dá nové zákony“, padlo v létě roku 1948. Usnesení vlády ze dne 7. a 14. července 1948¹⁹² tak navázalo na dřívější stranické diskuze a přípravné práce ministerstva spravedlnosti. Jeho zástupci projednali v srpnu 1948 cíle právní dvouletky na poradě soudců nejvyššího soudu. Zde byly stanoveny styčné body mezi Ústavou z 9. května a - i když bylo rozlišování soukromého a veřejného práva odmítnuto - soukromým a trestním právem. V září roku 1948 se na ministerstvu spravedlnosti vytvořil nový odbor pro urychlenou kodifikaci práva, tzv. kodifikační odbor, jehož hlavním úkolem podle ministra

¹⁹⁰ POSPÍŠIL, J. Likvidace advokacie po vítězství KSČ v únoru 1948. In BABKA, L.; VEBER, V. *Za svobodu a demokracii. Díl 3. Třetí (protikomunistický) odboj*. Hradec Králové: M. Vognar M&V, 2002, s. 154-176.

¹⁹¹ KNOLL, V.; SMRŽOVÁ, P.; ZBORNÍKOVÁ, A.. *Vybrané mezníky českých právních dějin*. Pelhřimov: Aleš Čeněk, 2002, s. 143.

¹⁹² Národní archiv (NA), f. ÚV KSČ, osobní fond K. Gottwalda, aj. 1494, sv. 149.

Čepičky bylo „veškeré přípravné práce řídit a koordinovat.“¹⁹³ Přednostou tohoto odboru byl JUDr. Karel Petrželka a byl rozdělen do devíti oddělení. Ze zápisů o jednáních politické komise je zřejmé, že např. oddělení studijní bylo vytvořeno později na základě rozhodnutí politické komise.¹⁹⁴ O stylistickou, syntaktickou a gramatickou kvalitu se starala komise pro jazykovou úpravu. „Spolu s odbory se celkem na kodifikačních pracích podílelo přes 500 pracovníků, z nichž ani polovina neměla právníké vzdělání.“¹⁹⁵ Je tedy zřejmé, že struktura kodifikačního odboru vznikala postupně a definitivně dotvořena byla až počátkem roku 1949.¹⁹⁶ Na projektu se však také podílela řada právníků, soudců, advokátů, notářů, nechyběla ani právní komise ÚV KSČ. Protože bylo nutné přesvědčit pracující, že vše je děláno v jejich zájmu, členy kodifikačních komisí se stávali dělníci, odboráři, mládežnickí funkcionáři. Organizační oddělení mělo důležitý úkol - prostudovat zákonodárství SSSR a jeho právní literaturu. Angažovalo se také ministerstvo vnitra, zároveň se podíleli zástupci České republiky a Slovenské republiky.¹⁹⁷ Pojem „Právníká dvouletka“ dostal další rozměr. Od začátku roku 1949 bylo zavedeno „týdenní plánování“ s ohledem na měsíční „bilanční vyhodnocování“.¹⁹⁸ Bylo přeloženo více než pět set textů právníké literatury, zákonů a sovětských učebnic.¹⁹⁹ Konečná fáze se konala na začátku roku 1950. Výsledky byly obhajovány počínaje Národním shromážděním až po lidová setkání v továrnách, zemědělských družstvech apod.

Právníká dvouletka byla veřejnosti předkládána jako právo, které vyjadřuje ideové, politické a třídní skutečnosti nového režimu. Obsahovalo mnoho ideologických proklamací. Z tohoto důvodu bylo upraveno tak, aby mu porozuměli dělníci, rolníci, tedy pracující lid. Právníká dvouletka zasahovala také do problematiky zákonů týkajících se práva rodinného, trestního zákona (zákon č. 86/1950 Sb.), občanského zákoníku (zákon č. 141/1950 Sb.) občanského soudního řádu (zákon č. 142/1950 Sb.). Pod trestní problematiku spadalo přes

¹⁹³ BLÁHOVÁ, I.; BLAŽEK, L.; KUKLÍK, J.; ŠOUŠA, J. a kol. *Právníká dvouletka. Rekodifikace právního řádu, justice a správy v 50. letech 20. století*. Praha: Auditorium, 2014, s. 14.

¹⁹⁴ Tamtéž, s. 11 an.

¹⁹⁵ BLÁHOVÁ, I.; BLAŽEK, L.; KUKLÍK, J.; ŠOUŠA, J. a kol. *Oběti komunistické spravedlnosti: právní aspekty politických procesů 50. let 20. století*. Praha: Auditorium, 2013, s. 51-52.

¹⁹⁶ Srov. statut ministerstva spravedlnosti ze dne 7. 2. 1949.

¹⁹⁷ KUKLÍK, J. a kol. *Vývoj československého práva 1945-1989*. Praha: Linde, 2009, s. 124.

¹⁹⁸ Tamtéž, s. 125.

¹⁹⁹ Tamtéž, s. 126.

200 norem, které kolidovaly s nově vytvářeným trestním zákonem.²⁰⁰ Také z archivních dokumentů z roku 1935 je patrné, že potřeba rekonstrukce trestního procesního práva - a celého trestního práva vůbec - je nezbytná za celé období první republiky a silně rezonující i po druhé světové válce. To dokládají rekonstrukční pokusy ve 20. a 30. letech, které však ukázaly, že „uskutečnění reformy, jak byla autory osnov zamýšlena, by učinilo výkon trestního soudnictví daleko složitějším, zatížilo by každého člena soudního organismu novými úkoly a mělo by v celku za následek zvýšení pracovního úkolu a v důsledku toho i nákladů na trestní soudnictví jaké by převyšovalo finanční sílu státu.“²⁰¹ Nejzávažnější argumenty pro vytvoření nového trestního řádu nezbytného též pro kvalitní výkon advokacie se objevily po roce 1945, ale zaznívají i v dokumentech o deset let dříve: „Sjednocení právních řádů poslouží především velmi účinně k utvrzení státní jednoty a má proto mimořádný význam politický. Má však i velký význam praktický. Přispěje ke zjednodušení dalších prací zákonodárných, ulehčí soudům, státním zástupcům, obhájcům a vůbec všem, kdo z povolání se zabývají praktickým užitím práva, jejich působení na celém území republiky se všemi důsledky plynoucími z toho i pro organizační úkoly v oboru justiční správy, usnadní právníckému dorostu přípravu k jeho budoucím úkolům a učiní i občanstvu opět přístupnějším trestní právo, roztržité dnes v nepřehledné řadě zákonů a novel, i právníku leckdy těžko přístupných. Sjednocení trestního zákonodárství zabezpečí konečně jednotné posuzování a trestání útoků proti právnímu řádu a odstraní nesrovnalosti, které jsou v právní praxi dosti často vytýkány.“²⁰² Taktéž občanské právo se po únoru 1948 postupně začínalo přizpůsobovat novým komunistickým politickým poměrům²⁰³ a „je třeba zdůraznit, že občanský zákoník měl v duchu sovětských hodnot nastolit pevnou regulaci.“²⁰⁴

Komunistický režim přinesl advokacii celkem čtyři nové zákony, přičemž v roce 1948 (do 31. prosince) ještě platil zákon č. 96/1868 ř. z., jímž se uvádí řád advokátský, v platném znění.

²⁰⁰ VOJÁČEK, L.; SCHELLE, K.; KNOLL, V. *České právní dějiny*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010, s. 565.

²⁰¹ FENYK, J.; CÍSAŘOVÁ, D. Meziválečné trestní právo a věda trestního práva v Československu. In MALÝ, K.; SOUKUP, L. *Československé právo a právní věda v meziválečném období (1918-1938) a jejich místo ve střední Evropě*. Svazek 2. Praha: Karolinum, s. 829.

²⁰² Národní archiv (NA), f. Ministerstvo spravedlnosti, inv. č. 458, karton č. 2070. Dopis ministerstva spravedlnosti (3. 9. 1935).

²⁰³ BLÁHOVÁ, I.; BLAŽEK, L.; KUKLÍK, J.; ŠOUŠA, J. a kol. *Právnícká dvouletka. Rekonstrukce právního řádu, justice a správy v 50. letech 20. století*. Praha: Auditorium, 2014, s. 90.

²⁰⁴ Tamtéž, s. 91.

- Od 1. ledna 1949 byl účinný zákon č. 322/1948 Sb., o advokacii (advokátní řád).
- Od 1. ledna 1952 nabyl účinnosti zákon č. 114/1951 Sb., o advokacii.
- Od 19. července 1963 byl účinný zákon č. 57/1963 Sb., o advokacii.
- Od 1. ledna 1976 až do konce komunistického režimu byl účinný zákon č. 118/1975 Sb., o advokacii.

Etapy vývoje advokacie v komunistickém Československu jsou dány nejen obecným společenským a politickým vývojem v zemi, ale také vydáváním jednotlivých zákonů o advokacii. Na základě těchto skutečností lze rozdělit vývoj advokacie v komunistickém režimu na tyto dílčí fáze:²⁰⁵

- Rok 1948 (od 25. února do 31. prosince). Základní charakteristikou této doby byla likvidace advokátní stavovské samosprávy.
- 1949-1951, kdy byla cíleně likvidována soukromá nezávislá advokacie.
- 1951-1963 - období marxistické třídní advokacie, politických procesů a počátku uvolnění politických poměrů.
- 1963-1975 - Advokacie v šedesátých letech, během Pražského jara a v počátcích normalizace.
- 1975-1989 - Advokacie v období normalizace a v osmdesátých letech.

Od 1. ledna 1949 byl účinný zákon č. 322/1948 Sb., o advokacii (advokátní řád). Ústavně-právní výbor projednal ve své schůzi konané dne 14. prosince 1948 vládní návrh zákona (tisk 167) o advokacii (advokátní řád) a usnesl se doporučit Národnímu shromáždění jeho přijetí s řadou změn, které již byly poplatné komunistickému režimu. Podmínky výkonu advokacie obsahuje ustanovení § 2. V odst. 2 je definováno, že „*Za člena krajského sdružení advokátů může být přijat jen československý občan státně spolehlivý, oddaný lidově demokratickému zřízení, který prokáže předepsanou odbornou způsobilost.*“ Podle ustanovení § 13 nově

²⁰⁵ BALÍK, S. Advokacie. In BOBEK, M.; MOLEK, P.; ŠIMÍČEK, V. (eds.). *Komunistické právo v Československu: kapitoly z dějin bezpráví*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2009, s. 892-910.

přijímaný člen skládá slib do rukou předsedy krajského sdružení. Ve druhé části textu slibuje „*přispívat k zachování a upevnění lidově demokratického právního řádu a že budu své povolání vykonávat podle svého nejlepšího vědomí k prospěchu lidu a státu.*“²⁰⁶ Při porovnání zákona se zákony dřívějšími, které byly novým zákonem zrušeny, je evidentní, že se jedná o zákon, který byl speciálně připraven pro nový komunistický režim. Např. podle ustanovení § 36 odst. 21 byly zrušeny advokátní komory (bez ohledu na jejich dlouhou historii). Práva a závazky převzala krajská sdružení popř. ústřední sdružení. Která záležitost komu bude přidělena, rozhodne ministerstvo spravedlnosti.

Následný zákon č. 114/1951 Sb., o advokacii nabyt účinnosti 1. ledna 1952. Jeho legislativní úprava dala jasně najevo, že dochází k dosud nevídané změně, která potvrzuje všem pracujícím, že se jedná o advokacii, která bude dělat vše pro pracující lid. Svědčí o tom krátké výňatky z dlouhé důvodové zprávy. „*Buržoasní advokacie jako organizace třídní chránila především zájmy vládnoucí třídy, buržoasie. Chránila její práva utvrzující panství vykořisťovatelské menšiny nad vykořisťovanou většinou. Za kapitalismu nebyl však advokát jen přísluhovačem kapitalistů; kapitalistickým podnikatelem byl i on sám. Tak zvané "zastoupení chudých" bylo mnohdy jen chabou pomocí k tomu, aby se také "chudý" domohl svého práva ... Soukromopodnikatelský charakter advokacie ještě zcela odstraněn nebyl. Advokáti sice přijaté platy zúčtovali a odváděli krajskému sdružení a toto jim periodicky rozdělovalo odměny za jejich činnost, advokáti však vykonávali advokacii i nadále individuálně ve svých vlastních kancelářích. Reforma advokacie nebyla tedy zákonem č. 322/1948 Sb. provedena do všech důsledků.*“ Tyto výňatky svědčí o tom, že nastolená linie tvrdého odsouzení činnosti advokátů z doby před nastolením komunistického režimu pokračovala.

Z pohledu nástupu nové komunistické moci Komunistická strana Československa, která se ihned začala označovat jako „vedoucí síla společnosti“, začala ihned připravovat opatření na tzv. očistu vysokých škol včetně právnických od lidí, kteří nesouhlasili s novým režimem. První očista začala několik měsíců po osvobození. Právní základ k provedení této akce byl dekret prezidenta republiky ze dne 4. října 1945, který přesně identifikoval, které osoby musí

²⁰⁶ POSLANECKÁ SNĚMOVNA PARLAMENTU ČESKÉ REPUBLIKY. [online]. [cit. 18. 8. 2016]. Přístup z: http://www.psp.cz/eknih/1948ns/tisky/t0176_00.htm

z vysokého školství ihned odejít.²⁰⁷ Dobové dokumenty dokazují, že mnohdy docházelo tzv. k osobním mstám, k osobnímu vyřizování účtů na základě nepravdivých udání. „*Šetření národní spolehlivosti posloužilo také ve více případech k postihu politických odpůrců, většinou osob pravicového zaměření.*“²⁰⁸

Po únorových událostech 1948 začala další etapa očisty vysokých škol. Ani jim se další čistka nevyhnula. První byla komunistickým režimem považována za nedostatečnou. Na vysokých školách převzaly moc akční výbory, z nichž většina byla složena ze studentů, kteří byli buď sami komunisté, nebo byli jejich sympatizanti. Učitelé byli v menšině. Opět se potvrdilo, že v každé společnosti jsou to mladí lidé, kteří jsou prvním impulzem k jakýmkoliv projevům nespokojenosti. Lze konstatovat, že celý systém očisty byl dokonale propracován. Složení komisí muselo být nahlášeno Ústřednímu akčnímu výboru Národní fronty, který na vysokých školách působil. Ten informace předával celostátnímu Ústřednímu akčnímu výboru Národní fronty a pro další kontrolu navíc stranickým orgánům, které se na této aktivitě také výrazně podílely.²⁰⁹ Akční výbory nerespektovaly zákony ani předpisy univerzity. Tehdejší ministerstvo školství a osvěty pouze aprobovalo rozhodnutí o vyloučení a případně jiné postihy. Teprve až zákon č. 213/1948 Sb., o úpravě některých poměrů na ochranu veřejných zájmů dal dosavadnímu postupu akčních výborů jakousi legalitu, která byla pouhou tzv. fasádou a vytvářením zdání, že je vše v pořádku, v podstatě tak jako v oblasti celé advokacie. Neumožňoval retroaktivitu, legalizoval protiprávní jednání. Faktem je, že si tohoto stavu byla ministerstva školství a osvěty a také aparát Komunistické strany Československa vědomy, ale žádný z nich proti veřejnému bezpráví účinně nezakročil. Důvod byl nasnadě. Všichni odpovědní lidé se také báli. Nechtěli skončit jako vyhození studenti. Očistná akce se také velmi tvrdě dotkla Právnické fakulty Univerzity Karlovy. Je možné konstatovat, že zde byly dopady na studenty nejtvrděší. Natrvalo bylo vyloučeno 46 studentů, 103 studentů obdrželo tzv. distanc na různě dlouhý časový úsek.²¹⁰ Prověrky mezi studenty se komunistickému režimu stále zdály nedostatečné. Začala být připravovaná masivní prověrka

²⁰⁷ Dekret presidenta republiky č. 105/1945 o očištných komisích pro přezkoumání činnosti veřejných zaměstnanců.

²⁰⁸ BEČVÁŘ, J. a kol. *Dějiny Univerzity Karlovy. Díl 4. 1918-1990*. Praha: Karolinum, 1997, s. 238.

²⁰⁹ HRADECKÁ, V. KSČ a tzv. studijní prověrky na pražských vysokých školách. In SVOBODNÝ, P.; ZILYNSKÁ, B. (eds.). *Věda v Československu v letech 1945-1953. Sborník z konference. (Praha, 18. - 19. listopadu 1998)*. Praha: Karolinum, 1999, s. 276.

²¹⁰ POUSTA, Z. Studijní prověrky na českých vysokých školách. In *AUC-HUCP*. Roč. 36-38, 1996-1998. Sv. 1-2, s. 88.

mezi studenty, tentokrát, jak bylo v tehdejší době prezentováno, je daleko lépe připravena, protože celou akci budou řídit stranické orgány v součinnosti s ministerstvem školství, věd a umění. Opět došlo na „silná slova“, když vysokoškolský výbor KSČ v Praze prohlásil, že vysokoškolské studium je „*obsahově neživotné, abstraktní, reakční, plné buržoazní nevědecké ideologie. Proto je nutné vyloučit všechny, kteří nestudují a studovat nechtějí, kteří celým svým životem dokazují, že se na svém úseku nechtějí zapojit do poctivé budovatelské práce.*“²¹¹ S ohledem na blížící se svátek Mezinárodního dne studentstva bylo rozhodnuto, že s prověrkami se začne až po 17. listopadu 1948. Na Právnické fakultě Univerzity Karlovy začaly prověrky tak tvrdě a nekompromisně až se toto jednání setkalo s veřejným odsouzením. Musel zasáhnout vysokoškolský výbor KSČ v Praze, který do závěrečné zprávy o prověrkách uvedl, že „soudruzi si pletli vytlačování s likvidací.“²¹² Na základě závěrečných zpráv o prověrkách na Právnické fakultě Univerzity Karlovy vedení konstatovalo, že fakultu muselo opustit 42,4 % všech posluchačů.²¹³ Dle výše uvedeného si lze alespoň částečně nastínit, jak asi komunistický systém celou společnost, včetně advokacie, ovlivňoval.

9.1. Zánik advokátní stavovské samosprávy a soukromé advokacie v letech 1948 až 1951

Období od únorového převratu do konce roku 1948 se vyznačovalo likvidací advokátní stavovské samosprávy. Již na přelomu února a března byly rozpuštěny výbory obou advokátních komor a byly zřízeny správní komise. Řízení advokátních komor se kromě správních komisí ujaly i akční výbory. Tyto hned počátkem března vydávaly potvrzení advokátům o dosavadním oprávnění vykonávat advokacii. 22. prosince 1948 Národní shromáždění schválilo zákon č. 322/1948 Sb., o advokacii, který nabyl účinnosti dnem 1. ledna 1949. Dle slov Alexeje Čepičky měl zákon za úkol „*ozdravit poměry v advokacii. Proto*

²¹¹ POUŠTA, Z. Studijní prověrky na českých vysokých školách. In *AUC-HUCP*. Roč. 36-38, 1996-1998. Sv. 1-2, s. 88-89.

²¹² BEČVÁŘ, J. a kol. *Dějiny Univerzity Karlovy. Díl 4. 1918-1990*. Praha: Karolinum, 1997, s. 295.

²¹³ HANZAL, J. „*Studijní*“ prověrky na vysokých školách. *Dějiny a současnost* 11, 1969, č. 6, s. 30.

*budou napříště moci advokacii vykonávat jen ti, kteří se po každé stránce osvědčí činy a skutky, že chtějí poctivě pomáhat soudům a sloužit pracujícímu člověku.*²¹⁴

S účinností zákona z roku 1948 o advokacii také přišla likvidace nezávislé soukromé advokacie a přechod ke státem řízené advokacii. Advokáti mohli vykonávat advokacii pouze v krajských sdruženích advokátů, která sídlila v sídle Krajského soudu. Úkolem krajského sdružení bylo řídit výkon advokacie ve svém obvodu, vydávat závazné směrnice a dohlížet na jejich zachování. Mezi další úkoly patřilo přijímání a vylučování členů - advokátů, určení jejich sídla a vedení jejich seznamů. Orgány krajského sdružení byly členská schůze, výbor a předseda. Na činnost jednotlivých krajských sdružení dohlíželo Ústřední sdružení advokátů v Praze, jehož orgány byly schůze delegátů krajských sdružení, předsednictvo a předseda. V čele Ústředního sdružení advokátů však zprvu stála správní komise, kterou ve své době řídili Zikmund Stein a František Hruška. Nejvyšším orgánem pak bylo ministerstvo spravedlnosti. Ministr spravedlnosti mohl krajská sdružení i Ústřední sdružení advokátů rozpustit, odvolat či jim zastavit činnost a k dočasnému plnění úkolů ustanovit správní komisi.²¹⁵ Zákon z roku 1948 byl prvním zákonem svého druhu, který platil pro celé území Československa. Česká a slovenská advokacie tak byla poprvé ve své historii unifikována. Kromě zákona č. 322/1948 Sb., o advokacii byly v letech 1948 až 1950 přijaty ještě tyto právní předpisy, které se týkaly advokacie: zákon č. 323/1948 Sb., jímž se zavádí odborná justiční zkouška a doplňují se předpisy o přípravné službě soudcovské, nařízení ministra spravedlnosti č. 324/1948 Sb., kterým se provádějí některá ustanovení zákona o advokacii a nařízení ministra spravedlnosti č. 194/1950 Sb., o sazbách za advokátní a notářské výkony (advokátní tarif).

O skutečnosti, kteří z původních advokátů budou převzati do krajského sdružení advokátů, rozhodovala správní komise. Velké množství advokátních kanceláří bylo zlikvidováno, a jak uvádí Balík, v roce 1938 bylo v českých zemích 3 845 advokátů, zatímco do roku 1951 se jejich počty snížily na pouhých 570.²¹⁶ Advokátní koncipienti a ti, kdo vykonávali advokacii, mohli totiž být pouze českoslovenští občané, státně spolehliví a oddaní lidově

²¹⁴ BALÍK, S. Advokacie. In BOBEK, M.; MOLEK, P. a ŠIMÍČEK, V. (eds.). *Komunistické právo v Československu: kapitoly z dějin bezpráví*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2009, s. 896.

²¹⁵ Zákon č. 322/1948 Sb., o advokacii.

²¹⁶ BALÍK, S. a kol. *Dějiny advokacie v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Praha: ČAK ve spolupráci s Národní galerií, 2009, s. 207.

demokratickému zřízení, kteří prokázali předepsanou odbornou způsobilost. To znamenalo, že ten kdo režimu a jeho představitelům nevyhovoval, nemohl advokacii, nebo spíše to co z advokacie zbylo, vykonávat. Advokáti tak zcela ztratili svou nezávislost. Bývalým advokátům, kteří nebyli přijati do krajských sdružení advokátů, hrozilo v případě, že by poskytovali právní pomoc obvinění z pokoutnictví. Za neoprávněné poskytování právních služeb „po vředlečném způsobu“ totiž hrozil trest vězení do 6 měsíců a pokuta až 100 tisíc Kčs.²¹⁷ Advokáti měli povinnost zachovávat mlčenlivost o věcech, které jim byly svěřeny pouze do té doby, pokud je strana tohoto závazku nezprostita. Stejně tak formálně nemuseli vypovídat u soudu či jiného veřejného orgánu. Této mlčenlivosti je z důležitého státního zájmu mohl ministr spravedlnosti zprostit. Mlčenlivosti se advokát nemohl dovolávat, pokud se jednalo o trestný čin podle zákona č. 231/1948 Sb., na ochranu lidově demokratické republiky, u kterého měl každý občan povinnost oznámit jej bezpečnostnímu úřadu. Advokáti nemohli odmítnout zastoupení, pokud tak učinili tak pouze ze závažných důvodů.

Agenda advokacie byla zákonem o advokacii z roku 1948 značně omezena. V případě, že bylo v civilních věcech povinně předepsáno zastoupení advokátem, mohli zastupování národních podniků před soudem na základě oprávnění ministra spravedlnosti vykonávat i jejich zaměstnanci, později tzv. podnikoví právníci. Stejně tak mohli zaměstnanci jednotné odborové organizace zastupovat svou organizaci, její členy a jejich rodinné příslušníky ve sporech, které vznikly v souvislosti s konáním práce za úplatu.

Mnoho zkušených advokátů nebylo z politických důvodů vůbec do krajských sdružení advokátů přijato. Někteří o to raději ani neusilovali, jiní odešli do penze, emigrovali či byli vězněni. Další možností byla změna profese, často nucená. Mnoho advokátů tak vykonávalo jiná úřednická povolání, případně skončili v rámci akce „77 tisíc z administrativy do výroby“ v dělnických profesích.

Před zahájením výkonu advokacie musel přijatý člen krajského sdružení advokátů do rukou předsedy vykonat slib následujícího znění:

„Slibuji na svou čest a svědomí, že budu věren Československé republice a jejímu lidově demokratickému zřízení, že při poskytování právní pomoci stranám, zastupování a činnosti

²¹⁷ Zákon č. 322/1948 Sb., o advokacii.

*před soudy a jinými veřejnými orgány a při plnění jiných povinností budu zachovávat zákony a nařízení a přispívat k zachování a upevnění lidově demokratického právního řádu, a že budu své povolání vykonávat podle svého nejlepšího vědomí k prospěchu lidu a státu.*²¹⁸

Advokátní koncipienti byli zaměstnanci krajského sdružení, které je přidělovalo k výkonu právní praxe k jednotlivým advokátům. Zde vykonávali praxi v délce dvou let zakončenou odbornou justiční zkouškou dle zákona č. 323/1948 Sb. a nařízení ministra spravedlnosti č. 324/1948 Sb. Za účelem dostatečné politické uvědomělosti budoucích advokátů se odborná justiční zkouška skládala nejen z právnických oborů, ale i politické nauky marxismu-leninismu. Advokáti museli zúčtovávat a odvádět platby přijaté při provozování advokacie krajskému sdružení, přičemž sazby stanovoval ministr spravedlnosti v dohodě s ministrem sociální péče. Krajské sdružení pak z odvedených plateb periodicky rozdělovalo advokátům odměny a to na základě vykonaných prací.

V letech 1948 až 1951 byla soukromá advokacie postupně přeměněna na státem regulovanou instituci. V rámci tzv. právníkové dvouletky byl v roce 1951 přijat zákon č. 114/1951 Sb., o advokacii, který vstoupil v účinnost 1. ledna 1952 a z našeho pohledu započal další etapu vývoje československé advokacie. Na situaci, jaká vládla při projednávání záležitostí, které se týkaly advokacie, ukazuje průběh projednávání tohoto zákona v Národním shromáždění. Zazněly názory podobné těm, které přednesl poslanec Patera. *„Víme ze zkušenosti, že advokacie za staré buržoasní politiky chránila především zájmy vládnoucí třídy, zájmy buržoasie. Advokáti byli věrnými strážci zájmů vykořisťovatelské menšiny nad vykořisťovanou většinou - pracujícím lidem. Advokáti na jedné straně věrně sloužili, a na druhé straně se stávali sami kapitalistickými podnikateli. Nešlo jim při obhajobách o to, poskytnout pomoc k získání materiální pravdy a spravedlnosti, nýbrž především o to, aby co nejvíce vytěžili pro sebe, a hájili podle toho, jak kdo zaplatil, i když šlo o darebáka, kterého se snažili "vysekat" za každou cenu. Šlo jim o to, aby získali populární jméno tím, že se o nich říkalo "ten to umí vysekat", aby využili dále této popularity k dalšímu rozšiřování svých zisků.*²¹⁹

²¹⁸ Zákon č. 322/1948 Sb., o advokacii.

²¹⁹ POSLANECKÁ SNĚMOVNA PARLAMENTU ČESKÉ REPUBLIKY. [online]. [cit. 20. 8. 2016]. Přístup z: <http://www.psp.cz/eknih/1948ns/stenprot/061schuz/s061001.htm>

9.2. Marxistická třídní advokacie

Stanislav Balík označuje období let 1952 zhruba do roku 1963 tzv. třídní „marxistickou“ advokací a počátkem politického uvolnění.²²⁰ Tato etapa je ohraničena účinností zákona č. 114/1951 Sb., o advokacii (od roku 1952) a přijetím zákona č. 57/1963 Sb., o advokacii v roce 1963. Období marxistické třídní advokacie zahrnovalo vrcholnou vlnu politických procesů, poslední etapu stalinismu a následnou kritiku kultu osobnosti a postupné politické uvolňování.

Základní ideou tohoto období bylo přizpůsobení advokacie zájmům k „*upevňování socialistické zákonnosti*.“ Zákon z roku 1951 formuloval úkoly advokacie následovně: „*Advokacie poskytuje právní pomoc socialistickým právníckým osobám, jiným společenským organizacím, orgánům státní správy a občanům, hájí jejich zájmy v souladu se zásadou materiální pravdy a se zájmy společnosti a tím přispívá k upevňování socialistické zákonnosti.*“²²¹

Do advokacie byly dosazovány prověřené osoby, které byly ochotny respektovat skutečnost, že zájmy společnosti jsou nadřazeny zájmům zastupovaných klientů. Advokáti měli také konat v souladu se zásadou materiální pravdy v lidově demokratickém pojetí. To vše mělo za následek, že se v podstatě stíraly formální rozdíly mezi úlohou advokáta, prokurátora a soudce.²²² Tyto skutečnosti přiznávali i sami advokáti. Např. advokát Alfred Jüttner v příspěvku v časopise Právník z roku 1952 uváděl toto: „*Marxistický obhájce při výkonu svého povolání nemůže státi ideově na jiné základně než prokurátor nebo lidově demokratický soud. Z jeho projevu nemůže vzniknout podezření nebo dojem, že on zaujímá stanovisko nepřátelské socialismu a lidové demokracii, že jemu méně leží na srdci bezpečnost a zájem státu než prokurátorovi. ... Snaha zalíbiti se klientovi je šarlatánstvím kapitalistické advokacie, které přinášelo prospěch pouze kapitalistickému obhájci. Obhájce nového typu je si naopak vědom toho, že jeho činnost má sloužiti společnosti, která buduje socialismus, jinými slovy diktatuře proletariátu a jejímu boji proti silám a tradicím staré společnosti, že*

²²⁰ BALÍK, S. Advokacie. In BOBEK, M.; MOLEK, P. a ŠIMÍČEK, V. (eds.). *Komunistické právo v Československu: kapitoly z dějin bezpráví*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2009, s. 901.

²²¹ Zákon č. 114/1951 Sb., o advokacii.

²²² BALÍK, S. a kol. *Dějiny advokacie v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Praha: ČAK ve spolupráci s Národní galerií, 2009, s. 58.

tedy on sám stojí nikoliv nad tímto bojem, jako pouhý pozorovatel, ale že je sám účastníkem, bojovníkem na straně spravedlnosti a pokroku.“²²³

Advokáty se mohli stát pouze českoslovenští občané, občansky bezúhonní a oddaní lidově demokratickému zřízení. Podmínkou bylo právnické vzdělání, nejméně dvouletá právnická praxe, složená odborná zkouška a členství v advokátní poradně. Kromě členství v advokátní poradně mohl ministr tyto náležitosti zcela nebo zčásti prominout.²²⁴ To znamenalo, že se advokátem mohl stát i člověk bez právnického vzdělání, stačila jen dostatečná oddanost lidově demokratickému zřízení. V lepším případě byl absolventem dělnických kurzů (ADK), které obsahovaly zkrácené právnické vzdělání bez maturity.

Úkoly advokacie měly plnit pracovní kolektivy - advokátní poradny, jež měly formu právnické osoby. Kolektiv advokátní poradny se skládal z vedoucího, jednotlivých advokátů, advokátních koncipientů a administrativních pracovníků. Advokáti poskytovali právní pomoc zejména udílením právních porad, sepisováním právních listin a zastupováním účastníků v řízení před soudy a orgány státní správy. Za tuto činnost náležela odměna advokátní poradně dle sazeb odměn za poskytování právní pomoci, které stanovil ministr spravedlnosti nařízením. Za škody způsobené při poskytování právní pomoci odpovídal advokát i advokátní poradna.

Advokátní poradny řídilo, organizovalo a kontrolovalo Ústředí advokátních poraden se sídlem v Praze (v Kaňkově paláci, který byl v roce 1952 převeden do vlastnictví advokátních poraden). Ústředí mělo následující orgány: plenární schůzi vedoucích advokátních poraden a delegátů z řad ostatních členů kolektivů advokátních poraden, výbor (na Slovensku výbor oblastní), předsedu a jeho náměstky. Členy výboru, předsedu a náměstky volila plenární schůze. Ústředí advokátních poraden poradny zřizovalo, určovalo jejich rozmístění, rozhodovalo o členství advokátů v poradně, ustanovovalo vedoucí advokátních poraden, případně je odvolávalo a určovalo výši příspěvků na plnění úkolů Ústředí.

Před zahájením výkonu advokacie vykonávali advokáti přijatí za člena advokátní poradny slib do rukou vedoucího advokátní poradny, který zněl: „*Slibuji na svou čest a svědomí, že*

²²³ BALÍK, S. Advokacie. In BOBEK, M.; MOLEK, P. a ŠIMÍČEK, V. (eds.). *Komunistické právo v Československu: kapitoly z dějin bezpráví*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2009, s. 901.

²²⁴ Zákon č. 114/1951 Sb., o advokacii.

budu věren Československé republice, jejímu lidově demokratickému zřízení, jejímu prezidentu a vládě, při poskytování právní pomoci a při plnění ostatních povinností budu zachovávat zákony a nařízení Československé republiky, budu je vždy a všude uplatňovat v souladu s vůlí lidu a jeho státu a v plné shodě s duchem lidové demokracie a s velikými socialistickými cíli budu svědomitě plnit své úkoly a zachovávat mlčenlivost o věcech mi svěřených.“²²⁵

Advokáty, jež aktivně působili v padesátých letech, lze rozdělit do dvou základních skupin. Především se jednalo o ty, kteří byli zapsáni ve zvláštním seznamu obhájců před Státním soudem a ochotně spolupracovali s komunistickým režimem. Ti vedli advokátní poradny a zastávali významné funkce v Ústředí advokátních poraden. Druhá skupina advokátů, která s režimem aktivně nespolupracovala, byla pod státní kontrolou a režim jim tolik nedůvěřoval.

Stejně jako v zákoně o advokacii z roku 1948, tak i v zákoně z roku 1951 mohl advokát odmítnout zastoupení pouze ze závažných důvodů. Povinnosti mlčenlivosti mohl být zproštěn účastníkem nebo ze závažných důvodů ministrem spravedlnosti. Mlčenlivosti se advokát nemohl dovolávat, pokud byl podle ustanovení § 165 odst. 2 trestního zákona povinen oznámit trestný čin, jehož se má výpověď týkat.²²⁶

V letech 1952 až 1963 postupně ubývalo zastupování socialistických právnických osob a převažovalo zastupování občanů. Advokáti se většinou zabývali spory z oblasti práva trestního, občanského, pracovního a rodinného. Oproti zákonu z roku 1948 zákon o advokacii z roku 1951 neobsahoval ustanovení o pokoutnictví, pouze v § 31 hovořil takto: „*Soukromý výkon advokacie je vyloučen, nikdo není oprávněn poskytovat právní pomoc výdělečně.*“²²⁷

Kromě zákona č. 114/1951 Sb., o advokacii nabyly v padesátých letech účinnosti ještě tyto právní předpisy: nařízení ministra spravedlnosti č. 115/1951 Sb., kterým se stanoví sazby odměn za úkony právní pomoci poskytované advokátními poradnami (advokátní tarif), vyhláška ministerstva spravedlnosti č. 34/1952 Ú. l., kterou se vydává platový řád pro

²²⁵ Zákon č. 114/1951 Sb., o advokacii.

²²⁶ Tamtéž.

²²⁷ Tamtéž.

zaměstnance v advokacii a zákon č. 33/1953 Sb., o právní praxi a odborné zkoušce v oboru justice a prokuratury.

V souvislosti s kritikou kultu osobnosti v roce 1956 a dále počátkem šedesátých let došlo k postupnému uvolnění politických poměrů, revizi politických procesů z padesátých let a počátkům obrodného procesu v KSČ. Nespravedlivě odsouzení byli amnestováni. Z advokátů např. syn Antonína Kloudy Jiří Klouda. V roce 1960 byla přijata tzv. socialistická Ústava č. 100/1960 Sb., která zakotvila vůdčí úlohu Komunistické strany Československa jako ústavní princip. Ústava zmiňovala, že socialismus byl vybudován a předznamenala i nové územní členění státu, které ovlivnilo i organizaci advokacie po roce 1963.

Počátkem šedesátých let přišla do advokacie také nová generace mladých právníků, absolventů právnických fakult, kteří bezpodmínečně nemuseli být vždy straníky. Tato mladá generace začínala na umístěnky nejčastěji na venkově. Ze známějších jmen uveďme alespoň Otakara Motejla (pozdějšího ombudsmana), Jiřího Klouzu, Václava Mandáka či Karla Čermáka (předseda České advokátní komory v devadesátých letech).

9.2.1. Úloha advokacie v politických procesech v padesátých letech

*„Z dnešního pohledu lze ustanovení trestněprávních norem z doby po roce 1948 charakterizovat jako předpisy chránící především politický systém nastolený politickou stranou.“*²²⁸ K tomuto také sloužily politické procesy, které probíhaly po celou dobu trvání komunistického režimu. Nejrozsáhlejší vlna těchto procesů a nejrepresivnější opatření však byly zaznamenány v padesátých letech, kdy tehdejší státní moc cíleně organizovala soudní perzekuce a realizovala politicky motivované trestné činy. Politické procesy tak byly nedílnou součástí totalitního režimu v padesátých letech, jenž se otevřeně hlásil ke komunistickým idejím a spočíval v lidově demokratickém státním uspořádání, které směřovalo k vybudování socialistického státu. Život, zdraví a zájmy jednotlivce ustupovaly kolektivistickému pojetí a do popředí se v hierarchii trestněprávních norem dostaly zájmy politické strany a státu.²²⁹ Marx a Engels v Komunistickém manifestu popisovali dějiny společností jako dějiny třídních

²²⁸ BLÁHOVÁ, I.; BLAŽEK, L.; KUKLÍK, J.; ŠOUŠA, J. a kol. *Oběti komunistické spravedlnosti: právní aspekty politických procesů 50. let 20. století*. Praha: Auditorium, 2013, s. 63.

²²⁹ Tamtéž.

bojů. Třídní boj a boj proti třídnímu nepříteli byl i základem režimu nastoleného po roce 1948 a jedním z nástrojů tohoto třídního boje bylo i tehdejší trestní právo. Nepřítel mohl být vnější ve formě imperialistického spiknutí či vnitřní, jenž měl dvojí formu: na první pohled zřetelný třídní či politický nepřítel (buržoazie, kapitalisté) a skrytý nepřítel, který se vetřel do strany a předstíral loajalitu (proces s Rudolfem Slánským).

Politické procesy probíhaly pod dohledem a taktovkou Sovětského svazu, který se v padesátých letech obával ztráty své moci, tak jak se tomu stalo např. v poválečné Jugoslávii. Významný vliv také sehrála změna politiky SSSR vůči Izraeli. Politické procesy byly realizovány na základě politických kampaní, na jejichž základě byl vyprodukován jeden hlavní modelový proces (monstrproces - široce medializovaný vykonstruovaný politický proces) s dostatečnou publicitou doprovázený desítkami dalších následných procesů stejné povahy po celé republice (např. proces s Miladou Horákovou).

Základní funkcí politických procesů bylo vytváření atmosféry strachu, neustálého podezření a hrozby trestu a odplaty za nesouhlas a odpor vůči lidově demokratickému zřízení. Jednalo se tedy o jistou prevenci odporu určitých sociálních vrstev a zároveň docházelo k likvidaci reálných či potencionálních odpůrců režimu. Procesy také sloužily jako ospravedlnění únorového převratu a měly zamezit protistátnímu puči. Z historického hlediska jsou rozlišovány čtyři základní kategorie politických procesů:²³⁰

- Případy soudní perzekuce politické povahy - mohly být skutečné, vykonstruované či vyprovokované, nejdříve byly souzené dle zákona č. 231/1948 Sb., na ochranu lidově demokratické republiky a později dle trestního zákona č. 86/1950 Sb. Ústřední roli zde hrál státní soud a státní prokuratura.
- Politicky motivované procesy - trestné činy převážně hospodářského charakteru, které režim účelově využíval k prosazení určitých politických zájmů. Často se jednalo o procesy se soukromými rolníky a vesnickými kulaky, použity byly delikty sabotáže a ohrožení jednotného hospodářského plánu.²³¹

²³⁰ DOUBEK, B.; KAPLAN, K. *StB o sobě: výpověď vyšetřovatele Bohumila Doubka*, Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR, 2002, s. 20-21.

²³¹ Zákon č. 231/1948 Sb., na ochranu lidově demokratické republiky.

- Řízení probíhající na základě spáchání verbálních deliktů - pobuřování, urážky představitelů československého státu, protirežimní výroky.
- Řízení komisí o umístění osob do tábora nucené práce (TNP) - izolace nepohodlných osob a získání levné pracovní síly.

Komunistický režim vždy usiloval o zdání legality svých skutků, což se projevovalo zachováváním tradičních právních atributů, tedy i práva na profesionální obhajobu obviněných advokáty. Jak jsme již uvedli v předchozích kapitolách, pounorový režim provedl v personálním obsazení advokacie rozsáhlé čistky a vybudoval tzv. socialistickou advokacii. V politických procesech se uplatnili pouze režimu loajální advokáti, kteří byli zapsáni ve zvláštním seznamu. Díky zlidovění soudnictví měly politické procesy často podobu divadelních představení pro širokou veřejnost ilustrujících boj s nepřítelem s atmosférou psychologického nátlaku a fanatismu. Místo pro objektivní obhajobu v těchto procesech zcela logicky nebylo. Z pohledu komunistického režimu byla tedy ideální obhajoba pasivní a nezasahující.

Vedením politicky exponovaných procesů byli pověřeni kádrově a politicky nejspolehlivější soudci. Často se jednalo o předsedy či místopředsedy soudů, u kterých Otakar Motejl konstatoval, že jejich „*odborná erudice a někdy i všeobecná inteligence byla nahrazována vysokým sebevědomím a fanatickou vírou.*“²³² V politických procesech byla většina obhajob ex offo. Politické procesy měly probíhat rychle a bez zbytečných průtahů. Docházelo ke změnám, které vedly ke značnému snížení procesních práv obviněných. Většina úkonů orgánů činných v trestním řízení nebyla prováděna na základě zákona. „*Právní normy byly přizpůsobeny politickým záměrům, a pokud ne, docházelo ke změnám v průběhu aplikace, která byla silně ovlivněna politickými liniemi a ideologizovaným výkladem. Neúcta k ustanovení právních předpisů a jejich zneužívání, nedodržování a obcházení dosáhly v této době snad nejvyšší míry v naší novodobé historii.*“²³³ Základním a často jediným důkazem bylo doznání obviněného, které bylo získáno různými formami nátlaku a vydírání. Aktivita obhájce byla vnímána jako obstrukce hladkého průběhu procesu a znevažování času

²³² MOTEJL, O. Obhajoba v politickém procesu, In: BOBEK, M.; MOLEK, P.; ŠIMÍČEK, V. (eds.). *Komunistické právo v Československu: kapitoly z dějin bezpráví*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2009, s. 968.

²³³ BLÁHOVÁ, I.; BLAŽEK, L.; KUKLÍK, J.; ŠOUŠA, J. a kol. *Oběti komunistické spravedlnosti: právní aspekty politických procesů 50. let 20. století*. Praha: Auditorium, 2013, s. 63.

pracujícího lidu. Paradoxní bylo, že tato aktivita, jež výsledek politického procesu ovlivnit nijak nemohla, obviněnému nakonec spíše škodila, neboť vzbuzovala ještě větší antipatie soudce, prokurátora a veřejnosti. Navíc jak popisuje Otakar Motejl, navozovala dojem, že jde o „regulérní, fair vedený proces, ve kterém má obviněný skutečně právo na obhajobu.“²³⁴

V politických procesech vystupovali jako advokáti pouze ti, co byli zapsáni na seznamu obhájců před Státním soudem. Většina z nich byla zcela pasivní jako např. Jiří Vízek, který obhajoval Závaš Kalandru a Františku Zeminovou či opata Břevnovského kláštera Jana Opaska, nebo Vladimír Martin, jenž obhajoval Miladu Horákovou a Jiřího Křížka. Jiří Vízek byl za tuto loajalitu odměněn funkcí předsedy Ústředí advokátních poraden v letech 1952-1958. V obhajobě generála Heliadora Píky však advokáti Miloš Čerovský a Rostislav Váhala projeví i jistou míru osobní statečnosti. Miloš Čerovský obhajoval i Františka Přeučila a Zdeňka Pešku v procesu s Miladou Horákovou. V procesu Heliadora Píky Rostislav Váhala nahradil původní schválenou závěrečnou řeč vlastním textem: „*Jsem přesvědčen, že nejde o justiční omyl, jde o úmysl. Studí mě hořká lítost, že zmizela spravedlnost a žijí se nenávisť, mstivost, zmizel smysl pro snášelivost, svobodu myšlení a projevu.*“²³⁵ Za tento projev byl vyloučený z advokacie a až do roku 1961 pracoval jako dělník. Další neméně obdivuhodný projev odvahy můžeme sledovat např. ve známém tzv. Případě dvou zběhů, v politickém procesu s odsouzenou Dagmar Šimkovou, která se také nebála postavit komunistickému režimu i přes své mládí - nebo možná právě kvůli němu. „*Během dlouhého a psychicky i fyzicky ničujícího pobytu ve vězení si dokázala udržet osobní i morální integritu a dále vzdorovat a bojovat za hodnoty, v něž věřila, a to i za cenu těžkých trestů.*“²³⁶

²³⁴ MOTEJL, O. Obhajoba v politickém procesu, In: BOBEK, M.; MOLEK, P.; ŠIMÍČEK, V. (eds.). *Komunistické právo v Československu: kapitoly z dějin bezpráví*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2009, s. 968.

²³⁵ SALOMON, R. *Pouňoroví kati – prokurátoři*. BlogIdnes.cz. [online]. [cit. 5. 7. 2014]. Přístup z: <http://salomon.blog.idnes.cz/c/402568/Pounorovi-kati-prokuratori.html>

²³⁶ BLÁHOVÁ, I.; BLAŽEK, L.; KUKLÍK, J.; ŠOUŠA, J. a kol. *Oběti komunistické spravedlnosti: právní aspekty politických procesů 50. let 20. století*. Praha: Auditorium, 2013, s. 245-275.

9.3. Advokacie v šedesátých letech

Jak již bylo zmíněno v kapitole o marxistické třídní advokacii, byla v roce 1960 přijata tzv. socialistická Ústava č. 100/1960 Sb., která sebou přinesla nové územní členění státu, jež ovlivnilo i úpravu organizace advokacie v zákoně z roku 1963. Počátkem šedesátých let vznikly i kodifikace trestního (zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon), hospodářského (zákon č. 109/1964 Sb., hospodářský zákoník), pracovního (zákon č. 65/1965 Sb., zákoník práce) a občanského práva (zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, platný v letech 1964 až 2013, který byl až od 1. 1. 2014 nahrazen zákonem 89/2012 Sb., novým občanským zákoníkem). V šedesátých letech vznikl i nový občanský soudní řád (zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád), nový trestní řád (zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním) a zákon č. 121/1962 Sb., o hospodářské arbitráži. Zásadním předpisem týkajícím se advokacie byl zákon č. 57/1963 Sb., o advokacii, který byl od února 1948 již třetí v pořadí. V roce 1965 byl vydán i nový advokátní tarif (vyhláška ministerstva spravedlnosti č. 50/1965 Sb., o odměnách za poskytování právní pomoci). V roce 1968 byla Ústavním zákonem o československé federaci (zákon č. 143/1968 Sb.) vyhlášena federalizace Československa, která se v advokacii projevila až prostřednictvím českého a slovenského zákona o advokacii z roku 1975.

Zákon o advokacii z roku 1963 obsahoval na rozdíl od zákona o advokacii z roku 1951 i některé demokratické prvky a charakterizoval úkoly advokacie následovně: „*Československá advokacie poskytuje podle právního řádu socialistické republiky a v souladu se socialistickým právním vědomím právní pomoc občanům, orgánům a organizacím. Advokacie napomáhá plnému uplatňování socialistické zákonnosti v životě společnosti a přispívá k tomu, aby se předcházelo porušování právních předpisů. Její činnost je také jednou ze záruk důsledného uskutečňování ústavního práva obviněného na obhajobu.*“²³⁷ Deklarace o důsledném uskutečňování ústavního práva obviněného na obhajobu měla navozovat dojem, že ČSSR je právním státem. Je však třeba brát v potaz i existenci článku 4 Ústavy z roku 1960, který deklaroval, že „*vedoucí silou ve společnosti i ve státě je předvoj dělnické třídy, Komunistická strana Československa, dobrovolný bojový svazek nejaktivnějších a nejuvědomělejších občanů*

²³⁷ Zákon č. 57/1963 Sb., o advokacii.

z řad dělníků, rolníků a inteligence.“²³⁸ Intenzita vedoucí úlohy KSČ se v průběhu šedesátých let měnila a její realizace souvisela i s intenzitou demokratického prostředí ve státě.

Kromě jiného měla advokacie dle zákona z roku 1963 pomáhat k výchově občanů, k zachování zákonů a jiných právních předpisů, k dodržování pracovní kázně, k ochraně socialistického vlastnictví, k úctě k právům, cti a vážnosti spoluobčanů, k čestnému plnění všech povinností vůči státu a společnosti a k dodržování pravidel socialistického soužití. Advokáti dle tohoto zákona měli využívat svých znalostí a zkušeností k politické a výchovné činnosti mezi občany a tím přispívat k prohlubování socialistického právního vědomí pracujících. Základní činností advokátů byla právní pomoc a hájení práv a zákonem chráněných zájmů občanů, orgánů a organizací, která spočívala v udílení právních porad, sepisování podání a jiných listin a zastupování při právních úkonech a v řízení před soudy a jinými orgány.

Advokáti se od roku 1963 sdružovali v Krajských sdruženích advokátů, přičemž v Praze fungovalo Městské sdružení advokátů. Jednalo se o socialistickou organizaci s vlastní právní subjektivitou. Nejvyšším orgánem jednotlivých sdružení byla členská schůze advokátů, v jejímž čele stál výbor a předseda, který zastupoval sdružení navenek. Výbor krajských sdružení obsahoval pět členů, výbor Městského sdružení advokátů v Praze pak sedm členů. Jedním z nejvýznamnějších předsedů Městského sdružení advokátů v Praze byl Karel Čermák. Advokátní poradny zůstaly zachovány, ovšem na rozdíl od Krajských sdružení advokátů a Městského sdružení advokátů v Praze neměly vlastní právní subjektivitu. Zrušeno bylo Ústředí advokátních poraden. Advokátní poradny fungovaly v jednotlivých okresech a městských obvodech. Advokátní poradnu řídil vedoucí, který organizoval a kontroloval její provoz a pečoval o politickou a odbornou výchovu advokátů a ostatních pracovníků. Navíc stejně jako jiní její členové poskytoval právní pomoc. Ve své době existovaly i specializované advokátní poradny, které se zabývaly např. mezinárodní agendou (v Praze se jednalo o dvě advokátní poradny).

Nejvyšším orgánem tehdejší československé advokacie bylo Ústředí československé advokacie, které řídilo a kontrolovalo činnost advokacie na území celého státu. Na jeho bedra

²³⁸ Zákon č. 100/1960 Sb., Ústavní zákon, Ústava Československé socialistické republiky.

přešly práva a závazky bývalého Ústředí advokátních poraden. Nejvyšším orgánem Ústředí byla celostátní konference delegátů volených na členských schůzích advokátů. Úkolem celostátní konference bylo projednávat zásadní otázky řízení advokacie, schvalovat zprávu výboru Ústředí o jeho činnosti a o hospodaření advokacie a volit na čtyřleté funkční období a odvolávat výbor Ústředí. Výkonným orgánem celostátní konference byl výbor Ústředí, jenž vykonával řídicí a kontrolní činnost a skládal se z celkem devíti členů. V čele výboru stál předseda a dva místopředsedové. Celostátní konference na Slovensku disponovala vlastním výborem o pěti členech s jedním předsedou. Předsedou Ústředí československé advokacie byl pražský advokát Zdeněk Hrazdira.

Výbor Ústředí československé advokacie měl kromě sestavování pracovních a finančních plánů advokacie za úkol stanovovat počty advokátů a ostatních pracovníků advokacie v jednotlivých krajích. To znamenalo, že pro advokáty a advokátní čekatele platil numerus clausus a přístup k povolání advokáta byl do jisté míry omezen.

Nad činností advokacie stále stejně jako dle zákona z roku 1951 platil dohled ministra spravedlnosti, který měl navíc dbát na to, aby „*advokacie plnila své úkoly podle zákona a aby její hospodaření bylo v souladu s úkoly stanovenými státním plánem rozvoje národního hospodářství a státním rozpočtem.*“²³⁹

Advokátem se mohl stát pouze občan Československé socialistické republiky, který byl oddán socialistickému zřízení, byl občansky bezúhonný, měl právnické vzdělání a byl členem Sdružení advokátů. Pro výkon advokátní praxe již nebyla třeba odborná advokátní zkouška, nýbrž pouze dvouletá právní praxe zakončená závěrečným hodnocením. Ministr spravedlnosti měl oprávnění prominout požadavek státního občanství, Ústředí československé advokacie pak mohlo prominout i požadavek právní praxe, u advokátních čekatelů i požadavek právnického vzdělání. Advokátní čekatelé byli v pracovním poměru ke Sdružení a mohli zastupovat advokáta dle jeho pokynů při jednotlivých úkonech právní pomoci. Advokáti skládali při vstupu do Sdružení advokátů předsedovi Sdružení následující slib: „*Slibuji, že budu věren Československé socialistické republice a věci socialismu, že budu při poskytování právní pomoci a při plnění ostatních svých povinností zachovávat Ústavu a ostatní zákony,*

²³⁹ Zákon č. 57/1963 Sb., o advokacii.

svědomitě plnit své úkoly a zachovávat mlčenlivost o věcech svěřených mi při poskytování právní pomoci.“²⁴⁰

Stejně jako v předchozím období byl advokát povinen zachovávat mlčenlivost. Mlčenlivosti mohl být zproštěn pouze zastoupeným, u soudu či jiného orgánu tak mohlo učinit i Ústředí československé advokacie a to z důležitého státního zájmu. Mlčenlivosti se advokát nemohl dovolávat v případě zákonem stanovené povinnosti překazit spáchání trestného činu dle § 167 trestního zákona.²⁴¹

Advokáti mohli odmítnout zastupování pouze ze závažných důvodů, mezi které patřily např. příbuzenské vztahy advokáta k funkcionáři či právníkovi, který se zúčastnil projednávání věci zastupovaného, případně, že by bylo po advokátovi požadováno, aby zastupoval zájmy zřejmě neoprávněné.

Advokáti mohli být kárně stíháni ve dvou základních případech: pokud porušili závažným způsobem své povinnosti, anebo pokud se chovali způsobem nedůstojným občana socialistické společnosti. Mezi kárná opatření patřila důtka, veřejná důtka a snížení funkčního platu až o 10 % po dobu nejvýše tří měsíců. Kárná opatření prováděl výbor Krajského sdružení advokátů či Městského sdružení advokátů. Výbor také mohl zrušit členství advokáta ve Sdružení, pokud ten zvláště závažným způsobem porušil své povinnosti, pokud se v jeho práci projeví závažné závady, které nasvědčovaly tomu, že není schopen své povinnosti řádně vykonávat či pokud to vyžadoval obecný zájem. Advokátovi také mohlo být dočasně zakázáno poskytování právní pomoci a to v případě zahájení trestního řízení proti advokátu nebo došlo-li k zvláště závažnému porušení povinností nebo byly shledány vážné závady v jeho práci.

V roce 1965 byl vydán advokátní tarif (vyhláška ministerstva spravedlnosti č. 50/1965 Sb., o odměnách za poskytování právní pomoci), která platila až do června roku 1990. Platby klientů za poskytovanou právní pomoc byly příjmem Krajských (městských) sdružení advokátů a byly stanoveny pevné sazby jednotlivých úkonů právní moci, které vylučovaly jakoukoliv smluvní volnost. Zákon o advokacii z roku 1963 výslovně stanovil, že „advokátovi přísluší za výkon advokacie odměna, jejíž výši stanoví Sdružení podle příslušných předpisů

²⁴⁰ Zákon č. 57/1963 Sb., o advokacii.

²⁴¹ Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon.

o odměňování.“ Přičemž *„Advokát, advokátní čekatel ani jiný pracovník Sdružení nesmí získat v souvislosti s poskytováním právní pomoci pro sebe ani pro jiného majetkový prospěch.*“²⁴² Advokáti také kromě vědecké a literární činnosti nesměli vykonávat žádné jiné placené zaměstnání.

Počátkem šedesátých let docházelo v souvislosti s politickým uvolněním i k postupné revizi politických procesů padesátých let. V rámci toho docházelo ke kritice advokacie a advokátů, činných v padesátých letech. Z vězení byli propuštěni advokáti odsouzení v padesátých letech, omilostněn byl i advokát Jiří Křížek, který zastupoval šlechtické rody či zahraniční velvyslanectví a byl odsouzen v procesu se skupinou Milady Horákové. Někteří perzekuovaní advokáti se nakrátko znovu uplatnili ve své původní profesi. Advokacie se v šedesátých letech kromě běžné advokátní agendy obsahující věci trestní, pracovněprávní, občanskoprávní či rodinné zabývala i záležitostmi rehabilitačními. Rehabilitován byl například Jiří Klouda i Heliodor Píka. V rehabilitačních procesech byli činní i advokáti, mezi nimi i zmíněný Rostislav Váhala, který v padesátých letech statečně obhajoval Heliodora Píku a poté byl na několik let z advokacie odstraněn jako politicky nespolehlivý. Kritika postojů advokacie padesátých let byla nejsilnější v období pražského jara v roce 1968. Na konci června 1968 byl přijat zákon č. 82/1968 Sb., o soudní rehabilitaci, který v úvodu hovořil takto:

„Odčinění křivd, k nimž v minulosti došlo porušováním zákonnosti na úseku trestního soudnictví, je základním předpokladem pro obnovení obecné a plné důvěry v socialistickou zákonnost a spravedlnost. Zejména je třeba, aby se urychleně dostalo plné rehabilitace občanům, kteří byli odsouzeni a potrestáni jako škůdci socialismu, ač se na zájmech socialistické společnosti trestnou činností neprovinili. Nelze však odstraňovat akty revoluční zákonnosti, oslabovat či dokonce popírat socialistický právní řád. Rehabilitace nemůže se týkat nepřátel socialistické výstavby, kteří trestnými činy proti republice nebo jinou trestnou činností porušili platné zákony a byli podle nich právem potrestáni.“²⁴³

²⁴² Zákon č. 57/1963 Sb., o advokacii.

²⁴³ Zákon č. 82/1968 Sb., o soudní rehabilitaci.

Stále častěji byl diskutován i problém nezávislosti advokacie na státních orgánech. Tento požadavek obsahoval i Akční program KSČ z roku 1968.²⁴⁴ Předseda Ústředí české advokacie Zdeněk Hrazdira dokonce považoval nezávislost advokátů a jejich orgánů za nejdůležitější část připravovaného nového zákona o advokacii. „*Advokáti se dostávají do role profesionálních kritiků činnosti a rozhodování státních orgánů. Mají-li tuto funkci skutečně plnit, musí být na státních orgánech nezávislí, musí být odstraněna jakákoliv možnost administrativních zásahů třeba do kádrových otázek advokacie, které zejména v padesátých letech byly dost časté... Za činnost advokacie by skutečně měly být odpovědny jen její demokraticky zvolené orgány.*“²⁴⁵ Požadavky na nezávislost advokacie však bohužel nebyly naplněny.

V srpnu roku 1968 vstoupily na území Československa vojska Varšavské smlouvy a demokratizační proces byl na dalších dvacet let zastaven. Mnoho advokátů, kteří se ve společenských změnách aktivně angažovali, odešlo do emigrace, jiní byli v rámci politických prověrek z advokacie odstraněni a stejně jako jejich kolegové z padesátých let museli vykonávat jiná, často dělnická povolání. Z významných pražských advokátů, kteří projevíli statečnost a vysoký morální kredit i v dobách normalizační nesvobody byli např. Otakar Motejl či Dagmar Burešová, která mimo jiné hájila čest Jana Palacha, když o jeho činu tehdejší poslanec Vilém Nový šířil lživá tvrzení.²⁴⁶ Po okupaci v roce 1968 se advokacie požadavku na svou nezávislost již nedočkala a advokátské povolání se dostalo na okraj zájmu normalizační společnosti. Počet advokátů postupně klesal a nadále klesalo i jejich společenské renomé. Kromě čestných výjimek byla advokacie součástí autoritářského režimu a bez problémů s ním spolupracovala. V rámci posrpnové emigrační vlny např. soudci spolu s obhájci vyhotovovali od stolu protokoly o hlavních líčeních v trestních řízeních ve věci opuštění republiky. Tato líčení se však vůbec neuskutečnila.

²⁴⁴ *Akční program KSČ*, 5. dubna, 1968, Praha. Pražské jaro 1968. Ústav pro soudobé dějiny AV ČR. [online]. [cit. 6. 8. 2014]. Přístup z: http://www.68.usd.cas.cz/files/dokumenty/edice/405_1.pdf

²⁴⁵ BALÍK, S. Advokacie. In BOBEK, M.; MOLEK, P. a ŠIMÍČEK, V. (eds.). *Komunistické právo v Československu: kapitoly z dějin bezpráví*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2009, s. 907.

²⁴⁶ *Dagmar Burešová: Zbabělost by měla být trestná*. Reflex, 17. 1. 2013. [online]. [cit. 6. 8. 2014]. Přístup z: <http://www.reflex.cz/clanek/zpravy/49377/dagmar-buresova-zbabelost-by-mela-byt-trestna.html>

9.4. Advokacie v období normalizace

V roce 1968 se stal prvním tajemníkem strany Alexander Dubček, který prosazoval reformy a tzv. socialismus s lidskou tváří. Došlo k rehabilitaci politických vězňů a na krátkou dobu byla zrušena i cenzura, zavedena byla svoboda projevu a byly otevřeny hranice. V zemi se postupně a spontánně šířila atmosféra občanské angažovanosti a zájmu o politické dění. V plánu bylo provedení ekonomické reformy Oto Šika, jež měla za cíl na principu tzv. třetí cesty propojit to nejlepší ze státem řízené a tržní ekonomiky. V tom samém roce Ludvík Vaculík sepsal manifest Dva tisíce slov, který podepsaly tisíce občanů.²⁴⁷ Reformní proces vyvrcholil zjara roku 1968. KSČ se dění vymklo kontrole, na což ji několikrát upozorňoval i Sovětský svaz. Původním záměrem komunistů totiž nebyla demokracie jako taková, nýbrž pouze tzv. demokratizace. Možnosti toho, že se bude dále otevírat občanský prostor a dění ve společnosti povede k demokracii – tedy i svobodným volbám, či možnosti soukromého podnikání, se však komunisté zalekli. Drda v souvislosti s tehdejším společenským děním konstatoval, že: *„reformní KSČ neměla jasno v tom, kam až lze „reformismus“ nechat zajít, moskevské politbyro, které se své kolonie nehodlalo vzdát, však situaci analyzovalo přesně a rozhodlo se zajistit obnovení pořádku. Okupace „armádami Varšavské smlouvy“ byla ve skutečnosti okupací sovětskou, rozhodnutí padlo v Moskvě, která Varšavskou smlouvu vytvořila a ovládala. Smyslem okupace bylo vrátit gubernii, která se začínala vymýkat kontrole, zpátky na řetěz – ze sovětského pohledu k normalitě. Proto normalizace.“*²⁴⁸

Brežněv označil dění v Československu jako kontrarevoluci a Sověti začali připravovat intervenci tzv. spřátelených vojsk. Část konzervativních komunistů v čele s Vasilem Biľakem předala Sovětům zvací dopis, kde žádali o pomoc všemi prostředky. Na základě toho 21. srpna do Československa vstoupily invazní jednotky. Předsednictvo ÚV KSČ invazi nejdříve odsoudilo. Pak však byli vedoucí představitelé zajati a odvezeni do Moskvy, kde pod nátlakem museli podepsat tzv. Moskevský protokol, který sovětskou invazi dodatečně legalizoval. Ze strany státu byla zavedena politika konsolidace, kdy byli občané vyzýváni k tomu, aby nijak neprovokovali okupační vojska. Většina reformních komunistů byla odstraněna a tisíce lidí díky stále otevřeným hranicím využilo možnosti k emigraci. Po roce

²⁴⁷ ČINÁTL, K. *Věčné časy: československé totalitní roky*. 1. vyd. Praha: Respekt Publishing, 2009, s. 53-99.

²⁴⁸ DRDA, A.; STRACHOTA, K. *Naše normalizace*. Praha: Člověk v tísni, 2011, s. 9.

1968 emigrovalo z Československa více jak 130 tisíc lidí, včetně mnoha advokátů.²⁴⁹ Postupem času byla znovu zavedena cenzura a Československo pohltila atmosféra rezignace. V dubnu 1969 nastoupil na pozici prvního tajemníka strany Gustáv Husák, který oproti nadějným očekáváním občanů zahájil tvrdou normalizaci. Husák krátkou část svého života působil v advokacii (v roce 1938 získal na Univerzitě Komenského v Bratislavě titul doktora práv), ovšem k této etapě svého života se veřejně nehlásil.

Po roce 1968 vystoupilo z KSČ více jak 150 tisíc členů, kteří nesouhlasili s okupací spřátelených vojsk. Rok 1970 přinesl rozsáhlé stranické čistky a výměnu legitimací KSČ. Členové strany museli před komise, kde se zpovídali ze své činnosti v roce 1968. Mnoho členů bylo vyloučeno či jim bylo členství zrušeno. Čistky se týkaly nejen komunistické strany, ale i státních institucí a úřadů, soudů či advokacie. Léta do roku 1976 byly nazývány tzv. obdobím normalizačního bezčasí, kdy veřejný život v Československu zcela ovládala komunistická strana. V roce 1975 vznikl zákon 118/1975 Sb., o advokacii, který nabyl účinnosti 1. ledna 1976 a na rozdíl od předchozích zákonů o advokacii z doby po únoru 1948 platil pouze pro české země.

Zákon z roku 1975 byl nejpracovanější a nejdrobnější zákon o advokacii v době po únoru 1948. Ve srovnání s předchozími zákony byl také zdaleka nejdemokratičtější. Úkoly advokacie zákon formuloval následujícím způsobem: „*Advokacie napomáhá zajišťovat ústavní právo občanů na obhajobu a chránit ostatní práva a oprávněné zájmy občanů, orgánů a organizací v souladu s právním řádem, socialistickým právním vědomím a zájmy socialistické společnosti. Přispívá k upevňování socialistické zákonnosti v životě společnosti a působí k tomu, aby nedocházelo k porušování právních předpisů.*“²⁵⁰ Advokáti tyto uvedené úkoly plnili poskytováním právní pomoci, která spočívala v obhajobě občanů v trestním řízení, v zastupování občanů, orgánů a organizací při právních úkonech, v občanském soudním řízení před ostatními státními a jinými orgány, v sepisování listin, v udílení právních porad a ve zpracovávání právních rozborů. Při plnění těchto úkolů byli advokáti vázání jen právním řádem a v jeho mezích příkazy zastoupeného. Při poskytování právní pomoci měli advokáti vést občany k plnění povinností vůči státu a společnosti, k úctě k právu a spoluobčanům a prohlubovat jejich socialistické právní vědomí. Advokáti měli rovněž

²⁴⁹ ČINÁTL, K. *Věčné časy: československé totalitní roky*. 1. vyd. Praha: Respekt Publishing, 2009, s. 104.

²⁵⁰ Zákon č. 118/1975 Sb., o advokacii.

příspěvat k propagaci právního řádu a k dodržování pravidel socialistického soužití. Povinností advokáta bylo poskytnout právní pomoc s výjimkou zákonem stanovených důvodů. Právní pomoc měla být poskytována účelně a hospodárně. Mezi další povinnosti a oprávnění patřilo zejména „hájit práva a oprávněné zájmy zastoupeného svědomitě a důsledně, využívat přitom všech zákonných prostředků a uplatnit vše, co podle svého přesvědčení a příkazu zastoupeného považují za prospěšné.“ Dále povinnost „projednat se zastoupeným podstatné skutkové okolnosti a jejich právní význam, postupovat ve věci účelně a bez zbytečného odkladu; podle povahy věci upozornit zastoupeného i na práva a právem chráněné zájmy odpůrce a tam, kde to povaha věci připouští, pokusit se o její smírné vyřízení.“²⁵¹ Co se týče povinnosti mlčenlivosti, zákon z roku 1975 nezavedl žádné rozsáhlejší změny.

Z formálního hlediska bylo mnoho ustanovení o právech a povinnostech advokátů velmi podobné pozdějším zákonům o advokacii z roku 1990 a 1996.²⁵² Základním rozdílem od porevoluční doby bylo zakotvení vedoucí úlohy KSČ v Ústavě, která fakticky znemožňovala naplňování demokratických principů v advokátském povolání.

Organizační struktura advokacie byla z velké míry převzata z předchozího zákona z roku 1963, byla o trochu více propracována a přizpůsobena federálnímu uspořádání ČSSR. Zachována byla krajská sdružení advokátů, Městské sdružení advokátů v Praze a k výkonu advokacie fungovaly nadále v okresech a v obvodech advokátní poradny. V čele advokacie stálo Ústředí české advokacie, jež řídilo a kontrolovalo veškerou činnost advokacie. Nejvyšším orgánem sdružení byla členská schůze advokátů a jejím výkonným orgánem výbor sdružení v čele s předsedou. Nejvyšším orgánem Ústředí české advokacie byla nadále konference české advokacie, kterou tvořili delegáti sdružení, kteří byli zvoleni na členských schůzích advokátů. Výkonným orgánem konference byl výbor Ústředí české advokacie. Zákon z roku 1975 navíc zřídil dvě nové komise: revizní a kárnou, jejichž členové byli voleni konferencí české advokacie. Pětičlenná revizní komise Ústředí kontrolovala činnost Ústředí a sdružení z hlediska plnění povinností a úkolů stanovených právními předpisy a usneseními orgánů advokacie. Devítičlenná kárná komise měla za úkol provádět kárné řízení. Dohled nad činností a hospodaření advokacie prováděl ministr spravedlnosti, který mohl „zrušit usnesení

²⁵¹ Zákon č. 118/1975 Sb., o advokacii.

²⁵² BALÍK, S. *Minulost, přítomnost a perspektivy advokacie*. 1. vyd. Plzeň: Vydavatelství Západočeské univerzity, 1998, s. 67.

*nebo opatření sdružení a Ústředí, popřípadě zastavit jejich výkon, jsou-li v rozporu s právním řádem nebo zájmem socialistické společnosti.*²⁵³ Navíc mohl orgánům advokacie navrhnout vydání usnesení nebo opatření, která jsou v pravomoci těchto orgánů. Orgány advokacie pak byly povinny o takovém návrhu rozhodnout nejpozději do tří měsíců. Také usnesení orgánů advokacie, jímž se stanovil celkový počet advokátů v jednotlivých sdruženích a advokátních poradnách a soustava odměňování advokátů, advokátních koncipientů a ostatních pracovníků, bylo možné vydat jen s předchozím souhlasem ministra spravedlnosti. Ministr však nemohl zasahovat do personálních věcí advokacie. „*Oprávnění zrušit usnesení nebo opatření anebo zastavit jejich výkon nemůže ministr spravedlnosti použít v případě, kdy se usnesení nebo opatření sdružení nebo Ústředí týká zániku členství advokáta ve sdružení, skončení pracovního poměru advokátních koncipientů a ostatních pracovníků advokacie nebo jde-li o rozhodnutí v kárném řízení.*“²⁵⁴

Advokátem se mohl stát pouze člen sdružení, občan Československé socialistické republiky, občansky bezúhonný, plně způsobilý k právním úkonům, který je oddán socialistickému zřízení. Na rozdíl od zákona o advokacii z roku 1963 se zpřísnily další podmínky výkonu advokacie. Advokát musel mít úplné vysokoškolské právnické vzdělání, musel vykonávat po dobu tří let právní praxi, z toho nejméně dva roky v advokacii a musel složit advokátní zkoušku. Na základě předchozího zákona stačilo pouze právnické vzdělání a dvouletá právní praxe zakončená závěrečným hodnocením. Od roku 1975 mohlo Ústředí uznat odbornou justiční nebo jinou obdobnou právní zkoušku za advokátní zkoušku a rovněž mohlo výjimečně prominout zcela nebo zčásti právní praxi. Podrobně byla také upravena problematika vzniku a zániku členství v krajských sdruženích advokátů a Městském sdružení advokátů v Praze. Advokát mohl ztratit členství z důvodu pozbytí státního občanství, zbavení nebo omezení způsobilosti k právním úkonům a odsouzení pro úmyslný trestný čin k nepodmíněnému trestu odnětí svobody na dobu delší než jeden rok. Advokát také mohl sám vystoupit ze sdružení nebo mu mohlo sdružení zrušit členství, a to pokud porušil závažným způsobem své povinnosti, nebo usnesením Ústředí, pokud byly zjištěny v jeho činnosti závažné závady nasvědčující tomu, že není schopen řádně plnit své povinnosti (pokud je v přiměřené lhůtě řádně neodstranil, ačkoli byl k tomu v posledních dvanácti měsících písemně vyzván) či byly dány důvody, pro které by mohl být advokát ze sdružení vyloučen.

²⁵³ Zákon č. 118/1975 Sb., o advokacii.

²⁵⁴ Tamtéž.

Samotné sdružení mohlo zrušit členství advokáta, stal-li se ze zdravotních důvodů trvale nezpůsobilý plnit své povinnosti anebo dosáhl-li věku 65 let. V neposlední řadě mohlo sdružení advokáta vyloučit, pokud byl pravomocně odsouzen pro úmyslný trestný čin, pokud porušil zvláště závažným způsobem uložené povinnosti nebo pokud se v jeho činnosti projeví tak hrubé závady, že nemohl nadále vykonávat advokacii.

Zákon myslel i na ochranu advokátů a tak sdružení nemohlo zrušit členství advokáta z důvodu závažných závad nasvědčujících tomu, že není schopen řádně plnit své povinnosti, pokud byl v tzv. ochranné době stanovené zákoníkem práce. Tedy v době, kdy byl uznán dočasně neschopným práce pro nemoc nebo úraz, pokud si tuto neschopnost úmyslně nevyvolal, nebo nezpůsobil v opilosti, dále při povolání ke službě v ozbrojených silách a v době, kdy byl jako zaměstnanec dlouhodobě plně uvolněn pro výkon veřejné funkce.²⁵⁵ Omezeno bylo i zrušení členství těhotné advokátky nebo osamělého advokáta, pečujících trvale alespoň o jedno dítě mladší tří let. Členství advokátky, která je na mateřské dovolené, nemohlo být zrušeno za žádných okolností. Stejně tak těhotná advokátka, osamělá advokátka či advokát trvale pečující o dítě mladší tří let nemohli být ze sdružení vyloučeni. Sdružení také mohlo advokátovi dočasně zakázat poskytovat právní pomoc. Zakotvena byla i účast ROH při zániku členství. „*Sdružení může členství advokáta zrušit nebo ho vyloučit pouze s předchozím souhlasem závodního výboru základní organizace Revolučního odborového hnutí, jinak je usnesení o zrušení členství nebo o vyloučení advokáta neplatné.*“²⁵⁶ Pokud chtělo sdružení zrušit členství advokáta se změnou pracovní schopností nebo advokáta, který byl účastníkem odboje, musel s tím nejdříve souhlasit okresní národní výbor (pokud ovšem advokát nebyl starší 65 let). Advokátům také vyplývaly nároky z neplatného zániku členství ve formě náhrady odměny.

Vztahy mezi advokáty a sdružením se čím dál více přibližovaly pracovnímu poměru a pracovněprávní vztahy advokátů se řídily zákoníkem práce a předpisy jej provádějícími.

V oblasti kárné odpovědnosti advokátů mohli být advokáti kárně stíháni, pokud se dopustili tzv. kárného provinění. To spočívalo v závažném porušení povinností advokáta či porušení pracovně právních předpisů. Mezi kárná opatření patřila důtka, veřejná důtka nebo snížení základní odměny až o 10 % na dobu až tří měsíců. Kárné řízení prováděla v první

²⁵⁵ Zákon č. 65/1965 Sb., zákoník práce.

²⁵⁶ Zákon č. 118/1975 Sb., o advokacii.

instanci kárná komise v tříčlenném senátu, přičemž jeho členové nesměli být ze stejného sdružení jako advokát, proti kterému se řízení vedlo. Kárné řízení prováděla kárná komise zásadně za přítomnosti daného advokáta, který si mohl zvolit obhájce z řad advokátů. Ve druhé instanci prováděl kárné řízení výbor Ústředí české advokacie. Návrh na zahájení kárného řízení podával předseda výboru krajského sdružení advokátů či Městského sdružení advokátů v Praze, ministr spravedlnosti nebo předseda revizní komise a to v roční prekluzivní objektivní lhůtě (do jednoho roku, kdy ke kárnému provinění došlo) a tříměsíční subjektivní lhůtě (od data, kdy se ten, kdo návrh podává, o kárném provinění dozvěděl).

V roce 1977 byl vydán dokument Charta 77, který byl sepsán neformální československou občanskou iniciativou, jež kritizovala politickou a státní moc za nedodržování lidských a občanských práv. Po vydání Charty 77 následovala další vlna politických procesů, což bylo motivací k založení Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných v roce 1978. V říjnu 1979 bylo odsouzeno šest zástupců této skupiny v čele s Václavem Havlem za rozvracení republiky na tři až pět let odnětí svobody. V politických procesech a v obhajobě obžalovaných z trestných činů proti republice podle hlavy první zvláštní části trestního zákona č. 140/1961 Sb. většinou obžalované obhajovali advokáti, kteří byli úzce propojeni se státní bezpečností. Nemuselo tomu tak však být vždy např. v procesu s Plastic People of the Universe obhajoval Svatopluka Karáska Otakar Motejl, další z advokátů byl např. Karel Stome. V procesu s Jaroslavem Šabatou, který se týkal setkání československých a polských disidentů na československo-polských hranicích v roce 1978, velmi aktivně vystupoval obhájce Šabaty advokát Josef Danisz, který byl za svou přílišnou aktivitu později stíhán, a bylo mu zrušeno členství v advokátní komoře. Josef Danisz obhajoval i jiné disidenty např. Jiřího Grušu, Jaroslava Kukala a Tomáše Petřivého. Ve všech procesech vystupoval s vysokou odbornou fundovaností a občanskou statečností. Později se stal členem VONS a byl i nepodmíněně odsouzen.²⁵⁷

V advokacii v době normalizace pracovali buď advokáti, kteří v různých podobách a intenzitě spolupracovali s komunistickým režimem či dokonce se Státní bezpečností, dále advokáti, kteří nebyli výrazně politicky vyhranění a v neposlední řadě i ti, kteří s režimem nesouhlasili a v rámci svých možností proti němu bojovali.

²⁵⁷ KELLER, P. *Z Krkonoš do vězení. Odsouzení Jaroslava Šabaty v souvislosti se setkáním československých a polských disidentů na československo-polských hranicích v roce 1978.* Webové stránky o dějinách Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných. [online]. [cit. 6. 8. 2014]. Přístup z: <http://www.vons.cz/>, http://www.vons.cz/data/pdf/sbornik_vons_1/vons_keller.pdf

Počty advokátů v sedmdesátých a osmdesátých letech byly regulovány a nová místa se zejména v Praze, Brně a jiných větších městech prakticky nezřizovala. Stát se advokátem tedy bylo velmi složité a vyžadovalo to velkou trpělivost. Nízký počet advokátů a určitý morální úpadek typický pro tuto dobu vedl v osmdesátých letech k rozšíření pokoutnictví a to především v občanskoprávních a pracovních sporech či smluvní agendě.²⁵⁸ Právníkové služby, které klienti hojně využívali, a v právnických kruzích byly tyto služby do jisté míry tolerovány, poskytovali nejčastěji podnikoví právníci. Mnoho z nich se po revoluci začalo plně věnovat advokátní profesi. Na závěr ještě dodáme, že tehdejší advokátní agenda se rozrostla o vymáhání pohledávek pro organizace, kdy náklady řízení narostly o úkony advokáta dle advokátního tarifu (např. vymáhání pokut pro dopravní podniky apod.).

²⁵⁸ BALÍK, S. a kol. *Dějiny advokacie v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Praha: ČAK ve spolupráci s Národní galerií, 2009, s. 221.

10. Změny v advokacii po roce 1989

Od sametové revoluce uplynulo již více než 25 let - tedy více než čtvrt století. Od té doby byly vydány dva zákony o advokacii (zákon č. 128/1990 Sb., o advokacii a zákon č. 85/1996 Sb., o advokacii), přičemž ten z roku 1996, který je dosud platný, byl již více jak dvacetkrát novelizován. Nejvýznamnější byly novelizace v roce 1999, kdy bylo upraveno skládání advokátních zkoušek a doplněno kárné řízení, a v roce 2002, kdy proběhla tzv. evropská novela, která do českého právního řádu implementovala evropskou směrnici o svobodném výkonu povolání advokáta v rámci Evropské unie.

Balík rozděluje porevoluční dobu prvních patnácti let až do vstupu ČR do Evropské unie na několik základních period, které jsou následující:

- Listopadové události a přípravy nové právní úpravy spojené zejména s privatizací advokacie (17. listopad 1989 až 30. červen 1990).
- Transformace advokacie a období rivality advokátů a komerčních právníků (1. červenec 1990 až 8. leden 1994).
- Přípravy druhého polistopadového „slučovacího“ zákona o advokacii (8. leden 1994 až 30. červen 1996).
- Uvedení zákona č. 85/1996 Sb., o advokacii do praxe (1. červenec až 2. prosinec 1996).
- Postupné přípravy ke vstupu české advokacie do evropské advokacie (2. prosinec 1996 až 30. duben 2004).

Ve zkratce se budeme jednotlivým obdobím věnovat.

V porevoluční době až do 30. června 1990 zůstala v platnosti právní úprava advokacie z předlistopadového období. To znamená, že z organizačního hlediska nadále působily advokátní poradny, krajská (městská) sdružení advokátů a Ústředí české advokacie. Velmi významnou roli na poli příprav nového zákona o advokacii i organizace advokacie jako takové sehrálo Městské sdružení advokátů v Praze. Mnoho advokátů se již v listopadu zapojilo do politického dění. 21. listopadu 1989 výbor Ústředí české advokacie vydal

prohlášení, v němž odsoudil policejní zákrok na Národní třídě. Již v prosinci 1989 rozhodl výbor ÚČA o svolání mimořádné konference české advokacie na únor 1990. Již od prosince probíhaly přípravy nového zákona o advokacii. Na únorové konferenci byl předsedou výboru zvolen Karel Čermák.

Významným tématem diskuse porevolučního období bylo otevření advokacie, neboť v Čechách v té době fungovalo pouze 826 advokátů a advokátních koncipientů. Již v této době mohli podnikoví právníci do jisté míry poskytovat právní pomoc mimo svůj zaměstnanecký poměr. Velká část z nich měla zájem se v budoucnu stát advokáty. Česká advokacie však vydala zamítavé stanovisko k otevření advokacie podnikovým právníkům a proto podnikoví a jiní právníci založili již v únoru 1990 vlastní zájmovou organizaci Unii podnikových právníků. Tento rozkol vedl k přijetí dvou zákonů, které upravovaly výkon nezávislého právního povolání. Jednalo se o již zmíněný zákon č. 128/1990 Sb., o advokacii a zákon č. 209/1990 Sb., o komerčních právnících a právní pomoci jimi poskytované. Oba zákony byly účinné od 1. července 1990. Přístup k povolání advokáta však byl umožněn bývalým soudcům, prokurátorům, státním arbitrům a notářům. Přestože základní podmínkou byla bezúhonnost advokáta, společnost nedokázala zamezit tomu, aby se do advokacie nedostaly i osoby v minulosti aktivně spolupracující s komunistickým režimem.²⁵⁹

Druhé období porevoluční advokacie bylo charakteristické rivalitou profesí advokátů a komerčních právníků, které fungovaly na základě výše uvedených zákonů. Společným právním předpisem pro obě nezávislé profese byl advokátní tarif (vyhláška č. 270/1990 Sb., o odměnách advokátů a komerčních právníků za poskytování právní pomoci, novelizována vyhláškou č. 583/1992 Sb.). Na základě zákona o advokacii a zákona o komerčních právnících vznikla Česká advokátní komora a Komora komerčních právníků. Advokátem byl ten, kdo byl zapsán v seznamu advokátů vedeném Českou advokátní komorou a komerčním právníkem byl ten, kdo byl zapsán v seznamu komerčních právníků vedeném Komorou komerčních právníků České republiky. Dle zákona č. 128/1990 Sb., o advokacii spočíval výkon advokacie v „*poskytování právní pomoci provozované jako nezávislé povolání zpravidla za úplatu. Právní pomocí je zejména zastupování před soudy a jinými orgány, obhajoba v trestních věcech, sepisování listin a udělování právních porad.*“²⁶⁰ Naproti tomu

²⁵⁹ BALÍK, S. a kol. *Dějiny advokacie v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Praha: ČAK ve spolupráci s Národní galerií, 2009, s. 228.

²⁶⁰ Zákon č. 128/1990 Sb., o advokacii.

„komerční právník poskytoval právní pomoc fyzickým a právnickým osobám ve věcech souvisejících s jejich podnikatelskou činností jako nezávislé povolání, a to tím, že poskytuje právní porady, zpracovává právní rozbor, sepisuje smlouvy a jiné listiny, zastupuje v řízení před soudy, pokud zvláštní předpis nestanoví jinak, orgány hospodářské arbitráže a státní správy, popřípadě v řízení před jinými orgány.“²⁶¹

V letech 1994 až 1996 byly realizovány přípravy druhého polistopadového „slučovacího“ zákona o advokacii (zákon č. 85/1996 Sb., o advokacii). Návrh zákona byl připraven již v roce 1993, legislativní proces se však protáhl a to mimo jiné i díky diskusi o charakteru stavovských komor. Zákon byl přijat 13. března 1996 a nabyl účinnost 1. července 1996. Od účinnosti zákona se komerční právníci stali ze zákona advokáty a právní čekatelé komerčního právníka se stali advokátními koncipienty. Práva České advokátní komory dle zákona č. 128/1990 Sb., o advokacii a Komory komerčních právníků dle zákona č. 209/1990 Sb., o komerčních právnících a právní pomoci jimi poskytované přešla na Českou advokátní komoru zřízenou zákonem č. 85/1996 Sb., o advokacii. Zákon nově zavedl institut evropského advokáta.

Ještě v roce 1996 na zákon o advokacii navázaly prováděcí předpisy – advokátní tarif (vyhláška č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb), advokátní kárný řád (vyhláška č. 244/1996 Sb., již se podle zákona č. 85/1996 Sb., o advokacie stanovil kárný řád) a advokátní zkušební řád (vyhláška č. 197/1996 Sb., kterou se vydává zkušební řád pro advokátní zkoušky a uznávací zkoušky). V říjnu pak byla komorou přijata Pravidla profesní etiky a pravidla soutěže advokátů České republiky.

V období před vstupem České republiky do Evropské unie měla česká advokacie za úkol implementovat Směrnice Evropského parlamentu a Rady Evropské unie č. 98/5/EU do českého právního řádu, prohloubit spolupráci s Radou evropských advokátních komor a v neposlední řadě zajistit výchovu advokátů v oboru evropského a komunitárního práva. V roce 2002 byly novelou zákona o advokacii č. 228/2002 Sb. implementovány směrnice, které se týkaly výkonu povolání advokáta. Novela byla účinná ke dni vstupu České republiky do Evropské unie k 1. květnu 2004. Za posledních deset let od vstupu ČR do EU byl zákon o advokacii ještě patnáctkrát novelizován.

²⁶¹ Zákon č. 209/1990 Sb., o komerčních právnících a právní pomoci jimi poskytované.

V současné době má advokacie v České republice podobu svobodného a nezávislého povolání, které je spravováno vlastní nezávislou stavovskou samosprávou. Počet členů české advokacie dynamicky narůstá a stále se zlepšuje i kvalita poskytovaných právních služeb. Čeští advokáti jsou bezesporu konkurenceschopní na evropském právním trhu. A jak uvádí Stanislav Balík: „Znovu se obnovily podmínky pro to, aby advokacie mohla být noblesním povoláním a mohla důstojně navázat na tradici zakořeněnou v zlaté době dějin advokátské profese.“²⁶²

²⁶² BALÍK, S. a kol. *Dějiny advokacie v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Praha: ČAK ve spolupráci s Národní galerií, 2009, s. 238.

11. Advokátní komory, jejich vývoj a struktura

Původ slova komora pochází z latinského slova camera, které označovalo klenuté místnosti, jež se nacházely na středověkých panovnických dvorech, v nichž se uchovávalo soukromé jmění panovníka a zároveň se v nich vykonávala správa tohoto jmění. Název se pak přenesl na úřady vykonávající správu majetku panovníka (komorní, komorník) a později se používal i pro složky parlamentu (horní a dolní komora) a různé samosprávné sbory. Profesionální komory, včetně komory advokátní, navazují na tradici středověkých cechů.²⁶³

První právní úpravu advokátské stavovské samosprávy v habsburské monarchii (a tedy i v českých zemích) přinesl Advokátní řád z roku 1849 (č. 364/1849 ř. z.), který advokátní komory vybavil pravomocemi, které však byly velmi omezené. Do této doby samosprávná instituce pro advokáty ve formě advokátní komor v Rakousku-Uhersku neexistovala. Dle uvedeného císařského nařízení „*Advokátní komoru tvoří všichni advokáti, kteří mají místo bydliště v okrsku jednoho zemského soudu; se souhlasem ministra spravedlnosti se však mohou sdružovat do jedné komory i advokáti z více okrsků zemských soudů.*“²⁶⁴ V rakouské monarchii v tehdejší době zaujímala nejdůležitější místo Vídeňská advokátní komora.

Advokátní komory v českých zemích byly de iure také zřízeny podle provizorního advokátního řádu z roku 1849, přičemž jako předchůdce advokátních komor v Čechách do té doby fungoval tzv. sbor doktorů práv. Advokátní komora v království Českém sídlila v Praze. Navíc již v této době nejspíš existovala i Moravská advokátní komora. O počátcích fungování Advokátní komory v království Českém se dochovaly pouze zmínky. V této době byla vůdčím jazykem pražských advokátů němčina. Jako orgány komory působili stálý výbor a prezident komory, kteří byli voleni na období jednoho roku. Náklady na činnost komory nesli advokáti a funkce v komoře měly čestný charakter. Jednou z pravomocí komory dle provizorního advokátního řádu z roku 1849 bylo i podávání návrhů zákonů. Výbor komory měl pak na starosti agendu práv chudých či dohledu nad kandidáty advokacie, kterým podávala dobrozdání. V letech 1849 až 1868 stáli v čele pražské komory německy praktikující

²⁶³ *Profesionální samospráva* - LIT20313CZ. Aspi.

²⁶⁴ Císařské nařízení č. 364 ř. z. ze dne 16. srpna 1849, kterým se přijímá prozatímní advokátní řád.

advokáti Jindřich Fischer a Jakub Doudlebský ze Šterneku. Informace o fungování Moravské advokátní komory v letech 1849 až 1868 nejsou známy.²⁶⁵

V letech 1869 až 1918 působily v českých zemích tři advokátní komory. Jednalo se o Advokátní komoru v království Českém se sídlem v Praze, Moravskou advokátní komoru se sídlem v Brně, neboť v Brně sídlil Vrchní zemský soud společný pro obě země, a Slezskou advokátní komoru se sídlem v Opavě. Ta byla dle mnohých zdrojů ustanovena až v roce 1869.²⁶⁶ Dle advokátského řádu z roku 1868 advokátní komory vedly tzv. listy advokátské, kde byli zapsáni všichni advokáti, kteří bydleli v okrsku advokátní komorou spravovaném. O zapsání nových advokátů do těchto listů rozhodovaly právě advokátní komory, které mimo jiné i podávaly návrhy zákonů. Díky zápisu do listů advokátských měli advokáti právo volit a být voleni do orgánů advokátní komory a podílet se na její činnosti. Komora disponovala těmito orgány: valná hromada, výbor komory, prezident a jeho náměstek a disciplinární rada. Prezident, náměstek prezidentův a členové výboru byli voleni na tři léta. Voleni byli i zkušební komisaři pro advokátské zkoušky.

Stav advokátský byl dle advokátského řádu z roku 1868 od soudů nezávislý. „*Moc disciplinární nad advokáty a nad kandidáty advokátskými vykonávati se má nejprve skrze orgány stavu advokátského.*“²⁶⁷ Jednací řády komor ovšem musely být schváleny Ministerstvem spravedlnosti. Podle advokátského řádu z roku 1868 „*musel být každý advokát členem advokátní komory, kterým se však mohl stát každý po splnění zákonných podmínek (domovské právo v obci na území státu, svéprávnost, titul doktora práv, právní praxi, advokátní zkouška).* Advokátní komory byly zřizovány v sídle a s územní působností totožnou s vrchními zemskými soudy.“²⁶⁸

²⁶⁵ BALÍK, S. a kol. *Dějiny advokacie v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Praha: ČAK ve spolupráci s Národní galerií, 2009, s. 102.

²⁶⁶ *Česká advokátní komora*. Iuridictum. Encyklopedie o právu. [online]. [cit. 16. 8. 2014]. Přístup z: http://iuridictum.pecina.cz/w/%C4%8Cesk%C3%A1_advok%C3%A1tn%C3%AD_komora

²⁶⁷ Zákon č. 96 ř. z. ze dne 6. července 1868, jímž se uvádí řád advokátský.

²⁶⁸ *Česká advokátní komora*. Iuridictum. Encyklopedie o právu. [online]. [cit. 16. 8. 2014]. Přístup z: http://iuridictum.pecina.cz/w/%C4%8Cesk%C3%A1_advok%C3%A1tn%C3%AD_komora

V roce 1900 byla na 3. sjezdu delegátů rakouských advokátních komor ustavena rakouská Stálá delegace advokátních komor. V roce 1924 pak vznikla společná reprezentace československých advokátních komor - Stálá delegace advokátních komor. Tato instituce však neměla zákonný podklad a veřejnomocenský charakter.

V roce 1936 byla schválena novela platného advokátního řádu, a to zákonem č. 144/1936 Sb. z. a n., kterým se mění a doplňují některá ustanovení o advokátech. Novelou byla prodloužena koncipientská lhůta na šest let a zároveň ošetřena i otázka sociálního pojištění advokátů. Novela také zřídila advokátní komory pro Slovensko a Podkarpatskou Rus se sídly v Bratislavě a Košicích a bylo plánováno ukončení činnosti advokátní komory v Turčianském sv. Martině, která fungovala pro území Slovenska a Podkarpatské Rusi od roku 1919.

V roce 1938 byl omezen volný přístup do advokacie a zápis do seznamu advokátů byl povolen, jen pokud tomu nebránil veřejný zájem. Z advokacie byli vyloučeni Židé a ti, kdo byli politicky nespolehliví k Německé říši. Slezská advokátní komora v Opavě byla zrušena již v roce 1938, neboť část jejího obvodu připadla německé říši, zbylá část obvodu byla přidružena k Moravské advokátní komoře. V dobách protektorátu byla vedle protektorátních advokátních komor zřízena i Říšská komora právních zástupců v Protektorátu Čechy a Morava. Na základě toho existovali advokáti protektorátní a říšskoněmečtí. Jen hrstka protektorátních advokátů mohla zastupovat před říšskoněmeckými soudy. Ti, kteří toto povolení měli, byli označováni jako „Rechtsanwalt“, zbylí prostým „Advokat“. Prezidentem říšské komory právních zástupců byl pražský Němec Wilhelm Künzel. Advokátní komory musely v dobách protektorátu vydávat svá písemná rozhodnutí dvojjazyčně. Obecně v Protektorátu Čechy a Morava neexistovaly podmínky pro nezávislý výkon advokacie.

Jinou situaci zažívali advokáti v emigraci, kteří v roce 1942 založili Spolek československých advokátů ve Velké Británii, který nahrazoval stavovskou samosprávu při Benešově exilové vládě. Prvním předsedou spolku byl pražský advokát Heřman Růžička. V roce 1943 byl spolek přejmenován na Spolek československých advokátů v zahraničí.

Po válce se advokátní stavovské samosprávy ujaly národní výbory vytvořené v rámci advokátních komor. Důležitou úlohu sehrál Národní výbor Advokátní komory v Čechách. V roce 1948 převzaly agendu obou advokátních komor Akční výbory a správní komise. V lednu 1949 pak byly zrušeny obě advokátní komory - pražská a brněnská - a byly nahrazeny krajskými sdruženími advokátů a Ústředním sdružením advokátů se sídlem

v Praze. Po roce 1989 byla obnovena profesní samospráva advokátů v Československu. V roce 1990 tak začala fungovat Advokátní komora v Praze a až teprve v roce 2005 byla zřízena pobočka Advokátní komory v Brně.

V současné době je Česká advokátní komora (ČAK) stavovským sdružením advokátů a její organizace je upravena v zákoně č. 85/1996 Sb., o advokacii. ČAK má sídlo v Praze a pobočku v Brně. Všichni advokáti mají členství v komoře ze zákona povinné.

Účelem České advokátní poradny je vykonávat samosprávu advokacie a chránit a garantovat kvalitu právních služeb poskytovaných advokáty. Komora je veřejnoprávní korporací, není tedy součástí státu. Jako právnická osoba veřejného práva je zřizována zákonem a nezapisuje se do obchodního rejstříku. Brněnská pobočka zajišťuje působnost komory pro evropské advokáty a pro advokáty a jejich koncipienty se sídlem v obvodu olomouckého vrchního soudu.²⁶⁹

Orgány České advokátní komory jsou: *sněm* jako nejvyšší orgán komory, *představenstvo* jako výkonný orgán komory o 11 členech, *předseda komory*, který zastupuje komoru navenek, *kontrolní rada*, jež představuje kontrolní orgán komory o 54 členech, *kárná komise*, která má 83 členů a provádí u advokátů kárné řízení, *odvolací kárná komise* jako odvolací instance v kárném řízení o 11 členech a v neposlední řadě *zkušební komise*, která provádí advokátní zkoušky, zkoušky způsobilosti a uznávací zkoušky. Všechny funkce v orgánech komory jsou čestné.

11.1. Pražská advokátní komora

Oficiální název české (pražské) advokátní komory v letech 1869 až 1918 zněl Advokátní komora v království Českém. Od vzniku československé republiky v roce 1918 pak Advokátní komora v Čechách či Advokátní komora pro Čechy. Prvním prezidentem komory byl Friedrich Wiener, který byl do funkce prezidenta zvolen opakovaně a setrval zde až do roku 1881. Při svém odchodu založil penzijní fond advokátů. Vystřídal ho jeho náměstek Josef Tragy, který komoře předsedal od roku 1881 do roku 1904. Prvním českým prezidentem pražské advokátní komory byl František Xaver Dvorský, který měl nejkratší funkční období

²⁶⁹ ČAK. [online]. [cit. 16. 8. 2014]. Přístup z: <http://www.cak.cz/>

ze všech prezidentů komory v délce necelých dvou let (1904-1905). Rok 1905 byl pro pražskou advokátní komoru přelomový. V tento rok totiž došlo k národnímu kompromisu, který ukončil německou převahu ve vedení komory. Bylo stanoveno, že je-li prezidentem komory Čech, tak Němec bude prezidentem Disciplinární rady a naopak, přičemž náměstkové byli opačné národnosti než předsedové. V roce 1910 byl ministerstvem spravedlnosti schválen nový jednací řád komorní, který stanovoval paritu českých a německých členů komorního výboru a disciplinární rady a jejich střídání na vedoucích místech. Jednací řád byl zrušen Ministerstvem spravedlnosti v roce 1919, což znamenalo i opuštění paritního principu.

Nástupcem Dvorského byl Friedrich Kaufmann, německy mluvící židovský advokát, jenž se do vzniku samostatné československé republiky na pozici prezidenta střídal s českým právníkem Eduardem Koernerem, který se intenzivně zabýval tématy reformy české advokacie a jazykovou otázkou. Z jeho významných kauz lze jmenovat obhajobu Aloise Rašina a Karla Kramáře v letech 1915 až 1916, kteří byli obžalováni z velezrady.

Do října 1918 vedl advokátní komoru Friedrich Kaufmann, poté byl pověřeným náměstkem znovu Eduard Koerner. Vztahy mezi německými a českými advokáty byly v této době velmi vyhrocené. Na valné hromadě v říjnu 1919, kterou němečtí advokáti bojkotovali, neboť nesouhlasili s návrhem dvoutřetinového zastoupení českých advokátů v orgánech komory, byl do čela komory zvolen pražský advokát Alois Stompfe. Na uvedené valné hromadě byly zvoleny orgány komory složené z výlučně českých advokátů. Postupně se české a německé advokátní spolky shodly na dohodě, že výbor komory má vést český předseda a dva místopředsedové, z nichž jeden je Čech a druhý Němec. Ze všech 27 členů výboru pak jich 16 mělo být české národnosti a 11 národnosti německé.²⁷⁰ Alois Stompfe byl nejdéle působícím prezidentem Advokátní komory v Čechách. Tuto funkci zastával od roku 1919 až do roku 1934 a jeho náměstky byly Antonín Klouda a Friedrich Kaufmann. Stompfe současně stál i v čele Stálé delegace advokátních komor. Jeho doménou byly zahraniční styky, dokonce byl po nějaký čas od roku 1936 i předsedou Mezinárodního svazu advokátů (Union Internationale des Avocats) a to jako první předseda, který nepocházel z Francie. Od roku 1937 byl po smrti Karla Kramáře starostou Měšťanské besedy v Praze. Alois Stompfe byl

²⁷⁰ BALÍK, S. a kol. *Dějiny advokacie v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Praha: ČAK ve spolupráci s Národní galerií, 2009, s. 151-152.

významný advokát, jenž zastupoval řadu šlechtických rodů, pracovní styky udržoval i s ruskou emigrantskou komunitou.

Od roku 1934 do roku 1938 vedl pražskou advokátní komoru Antonín Klouda, který se do funkce vrátil ještě v letech 1945 až 1948. V procesu s Omladinou byl důvěrníkem obžalovaných, což mělo za následek jeho vyloučení z Právnické fakulty Karlo-Ferdinandovy univerzity. Práva později dokončil ve Štýrském Hradci. Klouda se angažoval i v politice, od roku 1926 byl místopředsedou Československé strany národně socialistické a od května roku 1945 byl členem předsednictva té samé strany. Za druhé světové války byl vězněn v koncentračním táboře v Buchenwaldu. Ještě před Mnichovskou dohodou byl do čela komory zvolen Theodor Kopecký, který ve funkci setrval po dobu druhé Česko-Slovenské republiky i protektorátu (1938-1945). Kopecký se nijak aktivně neangažoval v politice, ve funkci byl díky historickým událostem spíše pasivní, a proto nebyl vnímán jako kolaborant. Po válce se již veřejně neangažoval. V letech 1945 až 1948, kdy se do funkce prezidenta znovu vrátil Antonín Klouda, vykonávali funkce náměstků komunisty Theodor Bartošek, Dionysus Fr. Polanský a Josef Šlajs.²⁷¹ Ve výboru zasedal i Jiří Křížek, který byl v padesátých letech odsouzen v procesu s Miladou Horákovou. Mezi dalšími vysoko postavenými členy komory byli i Kamill Resler a komunisty Zikmund Stein, který úzce spolupracoval s Klementem Gottwaldem a válku strávil v emigraci v Sovětském svazu. Zde společně s Klementem Gottwaldem pracoval v Kominterně a sovětských zpravodajských službách.

Po roce 1989 byla zákonem č. 128/1990 Sb., o advokacii obnovena instituce České advokátní komory. Předsedy byli v letech 1990-1994 Karel Čermák, v roce 1994 Martin Šolc, v roce 1995 Milan Skalník, v roce 1996 Luboš Tichý, v letech 1996-2001 Karel Čermák, v letech 2002-2003 Stanislav Balík, v letech 2004-2009 Vladimír Jirousek a od roku 2009 Martin Vychopeň.²⁷²

Pražská advokátní komora sídlí v Kaňkově paláci v Národní ulici v Praze. Dům vlastnil advokát Jan Nepomuk Kaňka ml. Po jeho smrti připadl dům Vilemíně Kaňkové, která v roce 1895 poslední vůlí založila nadaci Dr. Jana Kaňky pro ctihodné chudé advokáty, kteří

²⁷¹ BALÍK, S. a kol. *Dějiny advokacie v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Praha: ČAK ve spolupráci s Národní galerií, 2009, s. 193.

²⁷² *Česká advokátní komora*. Wikipedie. Otevřená encyklopedie. [online]. [cit. 16. 8. 2014]. Přístup z: https://cs.wikipedia.org/wiki/%C4%8Cesk%C3%A1_advok%C3%A1tn%C3%AD_komora#P.C5.99edsedov.C3.A9.C4.8Cesk.C3.A9_advok.C3.A1tn.C3.AD_komory_od_roku_1990

vykonávají povolání své v království Českém, jakož i pro chudé vdovy a chudé sirotky takových advokátů. Nadaci dům také odkázala.²⁷³ V dobách komunistického režimu palác spravovalo Ústředí československé (později české) advokacie, přičemž po únoru roku 1948 byla část mobiliáře rozkradena, zničena či předána advokátním poradnám. Od roku 1990 je palác v majetku České advokátní komory.

11.2. Moravská advokátní komora v Brně

V letech 1869 až 1910 měli v Moravské advokátní komoře převahu němečtí advokáti.²⁷⁴ Od roku 1910 se po vzoru pražské advokátní komory v jejím čele začali střídát čeští a němečtí prezidenti a od roku 1929 měla advokátní komora pouze české vedení. Prvním prezidentem Moravské advokátní komory byl v letech 1869 až 1880 Rudolf Ott, který byl zároveň i brněnským starostou. Od roku 1880 do roku 1881 vedl komoru Rafael Ulrich, následujících osm let až do roku 1889 Karl Reissig, dalších jedenáct let pak Friedrich Klob (1889-1910).²⁷⁵

Na valné hromadě 27. 3. 1905 byl schválen jednací řád, který podobně jako v pražské advokátní komoře zavedl národní kompromis, který stanovil střídání německy a česky hovořících advokátů na postu prezidenta komory. Prvním českým prezidentem se stal v roce 1910 František Hodáč, který byl do funkce zvolen opakovaně a střídal se s prezidenty německé národnosti Albertem Löwenthallem (1913 až 1915) a Heinrichem Rosenbergem (1920 až 1923 a 1925 až 1928), kteří oba náleželi k německé židovské komunitě.²⁷⁶ František Hodáč funkci vykonával v letech 1910 až 1913 a 1916 až 1919 a byl proslulým národovcem a podporovatelem českého kulturního života. Rosenberg vykonával advokacii i v období druhé Česko-Slovenské republiky a v době protektorátu na něj dopadlo Vládní nařízení č. 136/1940 Sb. z. a n., o právním postavení židů ve veřejném životě. V letech 1923 až 1925 a 1929 až 1931 vedl komoru Jan Čapek, který předsedal Spolku českých advokátů v Brně, vedl První moravskou spořitelnu v Brně a podílel se i na samosprávě v Brně a Králově poli (v mezidobí

²⁷³ BALÍK, S. a kol. *Dějiny advokacie v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Praha: ČAK ve spolupráci s Národní galerií, 2009, s. 246.

²⁷⁴ BALÍK, S.; POLEDNÍK, P. *Moravská advokátní komora a její prezidenti v letech 1868-1948*. Bulletin advokacie. Roč. 16, č. 6, 2006, s. 7-9. [online]. [cit. 16. 8. 2014]. Přístup z: <http://www.cak.cz/assets/files/855/BA0606.pdf>

²⁷⁵ Tamtéž.

²⁷⁶ Tamtéž.

ho střídal právě Rosenberg). Od roku 1931 již v Moravské advokátní komoře nebyla dodržována zásada střídání české a německé národnosti prezidentů. Do roku 1937 tedy vykonával funkci český velmi významný advokát Hynek Bulín. Ještě v dobách Rakouska-Uherska působil jako poslanec říšské rady a později i poslanec Moravského zemského sněmu (1913-1918). Výrazně se podílel na vzniku první Československé republiky a v jejích počátcích byl členem Národního výboru československého a poslancem Revolučního národního shromáždění. Působil také jako novinář a proslul svými výbornými řečnickými schopnostmi. Pouze rok pak ve funkci prezidenta setrval František Pauk, který po mnichovských událostech spolu s kolegy rezignoval. V dobách druhé Česko-Slovenské republiky a Protektorátu Čechy a Morava působil ve funkci Pavel Krippner, kterého v roce 1943 vystřídal Jaromír Appel. Doménou Krippnera bylo civilní právo a mezinárodní právo soukromé. Krippner se také angažoval ve Spolku českých advokátů. Jaromír Appel přestože byl členem výboru Národního souručenství, projevil během okupace velkou statečnost a bránil advokáty, kteří byli německému režimu nepohodlní. V roce 1949 obdržel uznání za účast v odboji. Komunisté ho však nepřijali do Krajského sdružení advokátů a naopak ho poslali do tábora nucených prací. Koncem šedesátých let byl Appel, bohužel již po své smrti, rehabilitován. V krátkém poválečném období v letech 1945 až 1948, do doby než byly advokátní komory zrušeny, působil ve funkci dosavadní předseda Národního výboru Moravské advokátní komory komunista Josef Slezák, který po únoru 1948 působil v čele Akčního výboru Moravské advokátní komory. Náměstky Slezáka se stali sociální demokrat Karel Koukal a komunista Jaromír Blažke, který „*ač byl bystrý právník a výtečný debatér, nedovedl pochopit poslání advokacie. Vyjádřil se na jedné schůzi advokátů po roku 1948, že advokacie jako instituce je odsouzena k zániku v nové společnosti, že advokáti jsou ropuchy na těle společnosti, kteří vymřou jako žáby, když jim vyschne rybník.*“²⁷⁷ Na jaře roku 1950 pak tedy JUDr. Blažke na výkon advokacie rezignoval.

Po pádu komunistického režimu byla v duchu centralistického státu obnovena v roce 1990 pouze Advokátní komora v Praze. Na tradici Moravské advokátní komory v Brně pak bylo navázáno prostřednictvím zřízení pobočky advokátní komory v Brně v roce 2005 a to na

²⁷⁷ KOBER, J. *Advokacie v českých zemích v letech 1848 - 1994*. Praha: ČAK, 1994, s. 124.

základě zákona č. 284/2004 Sb., který navrhl advokát a tehdejší poslanec Zdeněk Koudelka.²⁷⁸

Brněnská pobočka Advokátní komory sídlí v Kleinově paláci na náměstí Svobody v Brně. Dle Petra Poledníka, místopředsedy České advokátní komory, který byl pověřen dohledem nad činností pobočky v Brně má „*činnost pobočky navazovat na dosud velmi dobře fungující přednáškovou činnost pro advokáty a advokátní koncipienty, v sídle pobočky v Kleinově paláci na Náměstí Svobody budou zasedat kárné senáty i senáty zkušební, v jejich prostorách je zřízena knihovna s právníckou odbornou literaturou pro advokáty a advokátní koncipienty. Do pobočky v Brně je soustředěna také určovací agenda pro celou republiku.*“²⁷⁹

11.3. Slezská advokátní komora v Opavě

Spory ohledně národnostních otázek, které byly obvyklé v pražské a moravské advokátní komoře, se Slezské advokátní komory v Opavě nedotkly. Předsedy slezské opavské komory byli totiž vždy německy hovořící advokáti a to díky jejich značné početní převaze. Dlouholetým prezidentem zde byl Vilibald Müller (v letech 1869-1910), kterého vystřídal Franz Müller (1911-1914). Od roku 1915 do roku 1926 tedy v době první světové války a následně i v době první Československé republiky zastával funkci prezidenta Alois Eisler, kterého poté vystřídal Isidor Wolf.²⁸⁰

Po Mnichovské dohodě velká část územního obvodu Slezské advokátní komory připadla Velkoněmecké říši a zbylé území Slezské advokátní komory v Opavě bylo převedeno k Moravské advokátní komoře v Brně. Přejed malé části územního obvodu Slezské advokátní komory pod působnost Moravské (v tomto období Moravskoslezské) advokátní komory řešilo vládní nařízení 249/1938 Sb. z. a n., kterým se mění obvod advokátní komory v Brně. V obvodech jednotlivých advokátních komor se v důsledku odtržení Sudet snížil

²⁷⁸ Česká advokátní komora. Iuridictum. Encyklopedie o právu. [online]. [cit. 16. 8. 2014]. Přístup z: http://iuridictum.pecina.cz/w/%C4%8Cesk%C3%A1_advok%C3%A1tn%C3%AD_komora

²⁷⁹ POLEDNÍK, P. Advokacie má konečně pobočku v Brně. Bulletin advokacie. Roč. 16, č. 6, 2006. [online]. [cit. 22. 8. 2014]. Přístup z: <http://www.cak.cz/assets/files/855/BA0606.pdf>

²⁸⁰ BALÍK, S. a kol. Dějiny advokacie v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Praha: ČAK ve spolupráci s Národní galerií, 2009, s. 152.

počet advokátů, což mělo za následek i snížení počtu členů výborů komor. Spisový materiál Slezské advokátní komory byl během války zcela zničen.

Po ukončení druhé světové války v roce 1945 již nebyla obnovena Slezská advokátní komora v Opavě a v činnosti zůstala pouze Advokátní komora v Praze a Advokátní komora v Brně.

11.4. Advokátní komora na Slovensku a Podkarpatské Rusi

Po vzniku Československa se v roce 1919 sloučily čtyři bývalé uherské advokátní komory, které se nacházely na Slovensku (bratislavská, bansko-bystrická, košická a prešovská), v jednu se sídlem v Turčianském sv. Martině. Ta zahájila činnost v roce 1921. Slovenskou advokátní komoru neřídil volený, nýbrž jmenovaný správní a disciplinární výbor, který od počátku vedl proslulý slovenský advokát a politik Ján Vanovič.²⁸¹ Na území Podkarpatské Rusi nebyla v době první Československé republiky samostatná advokátní komora zřízena, i když se o tom uvažovalo. Dne 6. května 1921 projednával Senát Národního shromáždění Republiky Československé vládní návrh zákona, kterým se mění a doplňují některá ustanovení advokátních řádů. V důvodové zprávě se uvádí, proč nebyla dosud zřízena Advokátní komora na Podkarpatské Rusi. „*Neurovnané poměry mezi advokacii na Podkarpatské Rusi, kde zejména velká část advokátů slib věrnosti republice dosud nevykonala, byly příčinou toho, že nemohla tam býti dosud zřízena samostatná advokátní komora. Jest však nezbytno, aby do té doby, nežli se tak stane, bylo postaráno o vyřizování nejnnutnější agendy zejména související s evidencí advokátů a kandidátů advokacie a jejich disciplinární zodpovědností; navrhuje se, aby vedením agend těchto pověřeny byly prozatím soudy, jako orgány k tomu nejzpůsobilejší. Vedení evidence příslušníků stavu advokátního nejlépe bude možno u některé ze sedrií na Podkarpatské Rusi zřízených, projednávání pak věcí disciplinárních doporučuje se svěřiti sborovému soudu II. stolice, jemuž náleží řízení o disciplinárních věcech soudců.*“²⁸² Advokátní agendu v Podkarpatské Rusi tak vedl ministrem spravedlnosti určený předseda jedné z tamějších sedrií (soudů). Disciplinárními záležitostmi se pak zabýval disciplinární senát advokátní komory v Turčianském sv. Martině.

²⁸¹ BALÍK, S. a kol. *Dějiny advokacie v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Praha: ČAK ve spolupráci s Národní galerií, 2009, s. 153.

²⁸² SENÁT NÁRODNÍHO SHROMÁŽDĚNÍ R. ČS. R. 1921, tisk 725.

Dle novely advokátního řádu z roku 1936 (zákon č. 144/1936 Sb. z. a n., kterým se mění a doplňují některá ustanovení o advokátech) byly zřízeny advokátní komory pro Slovensko a Podkarpatskou Rus se sídly v Bratislavě a Košicích. Díky tomu měla být ukončena činnost advokátní komory v Turčianském sv. Martině. Diskutováno bylo i založení advokátní komory v Užhorodě. Dne 28. února 1936 Národní shromáždění Republiky Československé projednávalo vládní návrh zákona č. 144/1936 Sb. z. a n. týkající se změn a doplnění některých ustanovení zákona o advokátech ze dne 31. ledna 1922, č. 40 Sb. z. a n.²⁸³ V návrhu zákona bylo mj. navrhováno, aby byla prodloužena praxe kandidátů na šest let z důvodů nepřijatelně rychlého narůstání počtu advokátů. V návrhu se poprvé objevují ověřená statistická data o počtu advokátů v jednotlivých obvodech advokátních komor. Podle přílohy 1 nově projednávaného zákona č. 144/1936 Sb. z. a n. pod obvod advokátní komory v Užhorodě spadalo v roce 1922 celkem 116 advokátů, v roce 1923 celkem 145 advokátů, v roce 1924 celkem 151 advokátů, v roce 1925 celkem 149 advokátů, v roce 1926 celkem 144 advokátů a v roce 1934 celkem 106 advokátů.²⁸⁴ V tabulce v příloze jedna je uveden obvod advokátní komory v Užhorodě s ohledem pro usnadnění lepšího přehledu. Ve skutečnosti se jedná o počty jednotlivých advokátů v Užhorodě působících. Dne 26. února 1937 se konalo setkání zástupce advokátních spolků Antonína Kloudy, předsedy Stálé delegace advokátních komor a předsedy Advokátní komory v Čechách s ministrem spravedlnosti Ivanem Dérerem. Na setkání vystoupil také Dr. Szergö za Svaz advokátů na Slovensku s přáním, aby „uzákoněním advokátního řádu vstoupila také na Slovensku v život autonomie advokátního stavu a byl by odstraněn dnešní autonomií nepříznivý stav. Dr. Braščajko vyslovil jménem advokacie na Podkarpatské Rusi přání, aby byla zřízena samostatná advokátní komora v Užhorodě... Pan ministr vyslovil přesvědčení, že uzákonění této osnovy stane se ještě v roce 1937, nejpozději počátkem roku 1938 skutkem.“²⁸⁵ Advokátní komora pro Podkarpatskou Rus však, jak již bylo uvedeno, nebyla do konce první republiky zřízena.

²⁸³ SENÁT NÁRODNÍHO SHROMÁŽDĚNÍ R. ČS. R. 1936, tisk 143.

²⁸⁴ Tamtéž.

²⁸⁵ Srov. *Zástupci advokátních spolků u pana ministra spravedlnosti*. Česká advokacie, 1936-1937, s. 139.

12. Významní advokáti a advokátky v období let 1918-1989

Ještě před rokem 1918, tedy před vznikem samostatného Československa, působilo na našem území mnoho výrazných osobností z řad advokacie. Důležitým rokem pro budování moderního státu byl rok 1848, kdy byl přijat prozatímní advokátní řád. V této době vykonával advokacii významný pražský právník, děkan právnické fakulty i právní poradce Beethovena, Johann Nepomuk Kaňka. V jeho paláci na Národní třídě v Praze dnes sídlí Česká advokátní komora. Po přijetí nového advokátního řádu v roce 1868 počet advokátů prudce narůstal. V této době v advokacii působili např. spisovatel Svatopluk Čech, mecenáš umění Leopold Katz, dlouholetý prezident pražské advokátní komory Josef Tragy či pražští primátoři Antonín Strobach, Jan Podlipný, Tomáš Černý, Jindřich Šolc a řada dalších. Již v této době se mezi advokáty vyskytovaly výrazné osobnosti, které se uplatňovaly nejen v advokacii, ale i v politice, kultuře a ostatních sférách společenského života.

Také v dobách první republiky působilo v Československu mnoho významných advokátů, z nichž někteří se podíleli na vzniku samostatného státu a zapojili se do prvorepublikového veřejného života a politického dění. Jména advokátů tak nalezneme mezi poslanci, senátory a ministry. Jedním z nejvýznamnějších advokátů - politiků tak byl bezesporu Alois Rašín, jemuž věnujeme samostatnou kapitolu. Mezi další významné osobnosti, které se kromě advokacie věnovaly i politice či diplomacii, patřil i dlouholetý ministr spravedlnosti Ivan Dérer, poradce a přítel T. G. Masaryka Václav Bouček, o kterých se také podrobněji zmíníme, sociálně-demokratičtí ministři Lev Winter a Alfréd Meissner či Eduard Koerner, prvorepublikový diplomat a posléze prezident Nejvyššího kontrolního úřadu. O budování stavovské a komorní samosprávy se pak výrazně zasloužili pražský advokát Alois Stompfe a brněnský advokát Hynek Bulín. První Československá republika umožnila studium práv a výkon advokacie i ženám. První doktorkou práv byla Anděla Kozáková-Jírová, jež se věnovala notářství, první advokátkou - ženou pak byla Matylda Wíchová-Mocová.²⁸⁶ „Byla zaregistrována jako první ženská studentka práv na Karlově univerzitě během první Československé republiky.“²⁸⁷ Podle seznamu vydaného Moravskoslezskou advokátní komorou byla nejstarší, v roce 1931 zapsaná brněnská advokátka s pořadovým číslem 444,

²⁸⁶ *Historie advokacie v ČR*. ČAK. [online]. [cit. 26. 8. 2014]. Přístup z: <http://www.cak.cz/scripts/detail.php?id=38>

²⁸⁷ KUKLÍK, J. *Czech law in historical contexts*. Prague: Karolinum, 2015, s. 110.

Antonie Dominiková.²⁸⁸ Zajímavostí je, že první právničky často působily v kancelářích svých manželů či otců. Např. berounská spisovatelka a pozdější advokátka Hedvika Průchová se tak potkala se svým manželem, také advokátem, po jednání u Okresního soudu v Křivoklátě.²⁸⁹ Také významná advokátka z Benešova u Prahy Ludmila Kloudová-Veselá zapsaná do seznamu advokátů Advokátní komory v Čechách v roce 1929 vedla advokátní kancelář Kloudových, která spravovala mimo jiné dokonce dědickou agendu Masarykovy i Benešovy rodiny, se svým manželem.²⁹⁰

V dobách komunistického režimu bylo právo i advokacie cíleně decimováno a charakteristikou této etapy historického vývoje byla neexistence práva na účinnou obhajobu. Jak říká pražský advokát David Uhlíř: „*O vině a trestu politických odpůrců režimu se nerozhodovalo ve spravedlivém soudním procesu, ale na okresních, krajských a ústředních výborech komunistické strany.*“²⁹¹ Přesto i v této době působili stateční advokáti, kteří se dobrovolně (tedy ne pouze formou obhajoby ex offio) angažovali v politických případech a hájili disidenty a politicky pronásledované občany. Někteří dokonce kvůli obhajobě politických klientů sami skončili ve vězení, jako např. Josef Danisz. Mezi nejproslulejší statečné advokáty s vysokou morální autoritou patřili např. Otakar Motejl či Dagmar Burešová, kteří se úspěšně uplatnili i po roce 1989. Jedním z nejvýznamnějších advokátů polistopadové doby byl Karel Čermák, jenž se výrazně podílel na přípravě prvního porevolučního zákona o advokacii.

12.1. Alois Rašín

Jedna z nejvýraznějších osobností první Československé republiky byl Alois Rašín, který žil v letech 1867 až 1923. Rašín byl pražským advokátem, ekonomem a politikem, prvním československým ministrem financí a funkcionářem Československé národní demokracie.

²⁸⁸ Archiv ČAK, Advokátní komora moravskoslezská v Brně, Jmenný seznam advokátů, Brno 1938.

²⁸⁹ Archiv ČAK, Jmenný seznam nově přijatých koncipientek 1923-1929, 1929-1933, ČAK, Praha.

²⁹⁰ Archiv Ústavu T.G.M. AV ČR, osobní spis JUDr. Ludmily Kloudové-Veselé.

²⁹¹ UHLÍŘ, D. *K projevu prezidenta na sněmu: Advokáti za totalitního režimu*. Bulletin advokacie. [online]. [cit. 26. 8. 2014]. Přístup z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/k-projevu-prezidenta-na-snemu-advokati-za-totalitního-rezimu>

Původně studoval Lékařskou fakultu Univerzity Karlovy, později však ze zdravotních důvodů přešel na Právnickou fakultu UK. Po ukončení studií v roce 1891 napsal publikaci České státní právo, pro kterou ho vyšetřovala policie. V roce 1894 byl na dva roky odsouzen v procesu s Omladinou, což byla politická aféra, ve které byli souzeni mimo jiné i političtí aktivisté, kteří se zasazovali za větší národnostní práva Čechů. Součástí rozsudku bylo i odebrání titulu doktora práv. Po roce byl Rašín amnestován a titul mu byl navrácen. Již během studií sympatizoval s mladočechy a aktivně se podílel na založení Radikálně státoprávní strany.

V roce 1900 si založil vlastní advokátní kancelář. Mezi jeho nejvýznamnější klienty patřila např. Živnobanka. Příležitostně také psal do deníku Slovo. Od roku 1907 působil spolu s Karlem Kramářem ve straně mladočeské, kde zastával funkci místopředsedy strany. Od roku 1911 byl poslancem Říšské rady za mladočeskou stranu. V politice se věnoval ekonomickým otázkám a společně s J. Preissem řídil národohospodářskou rubriku Národních listů. Byl také spoluautorem hospodářského programu mladočeské strany.

V době první světové války působil v odboji jako člen organizace Maffie. V roce 1915 byl zatčen a následující rok byl spolu s Karlem Kramářem, Vincencem Červinkou a Josefem Zamazalem odsouzen pro velezradu a vyzvědačství k trestu smrti. Poté, co na trůn nastoupil Karel I. Habsburský, mu byl trest změněn na deset let a v roce 1917 dokonce rozsudek zrušen. Následně byl Rašínovi podruhé vrácen titul doktora práv. V Čechách byl Rašín od procesu v roce 1915 vnímán jako národní hrdina. Po propuštění z vězení se vrátil k politické práci a podílel se na sjednocení českých buržoazních stran v českou státoprávní demokracii. Později se stal i členem předsednictva Národního výboru, 28. října 1918 byl jeho úřadujícím předsedou a organizoval vyhlášení nezávislosti samostatného československého státu. Zároveň byl i autorem textu prvního zákona č. 11/1918 Sb., o zřízení samostatného státu československého.

V letech 1918-1919 působil jako ministr financí v Kramářově vládě. Jeho zásluhou byla stabilizace tehdejší ekonomiky, zejména provedení měnové reformy.²⁹² Funkci ministra financí vykonával i ve Švehlově vládě v letech 1922-1923. V mezidobí byl poslancem v československém parlamentu za Československou národní demokracii. Rašín svým

²⁹² ADAMOVIČ, K.; MATES, P. *Malá encyklopedie českých právníků*, Praha: Linde, 2002, s. 137-138.

působením přispěl k silné a stabilní měně, kritizován však byl za skutečnost, že zájmy státu stavěl nad sociální a společenské problémy. Pro nejchudší vrstvy obyvatelstva tak představoval symbol útlaku a vykořisťování. To byl také důvod, proč na něj byl v roce 1923 mladým anarchistou spáchán atentát, kterému o měsíc později v nemocnici podlehl.²⁹³

12.2. Ivan Dérer

Mezi další významné osobnosti, které se kromě advokacie věnovaly i politice či diplomacii, patřil i dlouholetý ministr spravedlnosti Ivan Dérer. JUDr. Ivan Dérer se narodil 2. 3. 1884. Vystudoval gymnázium v Bratislavě, následně právnickou fakultu na univerzitě v Budapešti. Titul doktora práv získal v roce 1907. Po absolvování pracoval jako advokátský koncipient a poté od roku 1910 byl advokátem v Bratislavě. Byl politicky činný. V letech 1930-1938 byl poslancem Národního shromáždění za Československou sociálnědemokratickou stranu dělnickou a zároveň členem Ústředního výboru. Po celou dobu existence první Československé republiky vykonával funkci ministra v různých rezortech. Po rozpadu ČSR v roce 1939 zůstal v Praze. Byl také účastníkem protifašistického odboje. Za svou činnost byl vězněn v Praze na Pankráci a poté internován v Terezíně. Po skončení války se v roce 1946 vrátil na Slovensko, kde mj. vykonával funkci předsedy Nejvyššího soudu.

V roce 1954 byl zatčený a tři a půl roku vězněn. Po amnestii byl propuštěný. Je autorem mnoha publikací, napsaných na téma politického dění od vzniku první Československé republiky až po její obnovu po skončení druhé světové války. Zemřel v roce 1973. Po jeho smrti vyšel v roce 1993 první díl politických pamětí zahrnující roky 1945-1949. Za zásluhy a budování školství dostal v roce 1969 Řád republiky a v roce 1992 byl posmrtně vyznamenaný Řádem T. G. Masaryka.²⁹⁴

²⁹³ Alois Rašín. Vysoká škola ekonomická v Praze. [online]. [cit. 26. 8. 2014]. Přístup z: <http://www.vse.cz/veda/rasin.php>

²⁹⁴ Ivan Dérer. FDb.cz. [online]. [cit. 18. 8. 2016]. Přístup z: <http://www.fdb.cz/lidi-zivotopis-biografie/565007-ivan-derer.html>

12.3. Václav Bouček

Narodil se 5. září 1869 a zemřel 10. dubna 1940. Byl českým advokátem a politikem a patřil ke generaci, která již měla možnost vystudovat práva na české právnické fakultě rozdělené Karlo-Ferdinandovy univerzity. Absolvoval tehdy povinnou sedmiletou přípravnou praxi a v roce 1899 byl zapsán do listiny advokátské. Společně s dalšími mladými advokáty založili v roce 1897 Spolek českých advokátů, který zahájil o rok později vydávání Časopisu českých advokátů. Jejich cílem bylo dosáhnout v orgánech Advokátní komory v království Českém paritního zastoupení advokátů české a německé národnosti, což se jim v prvním desetiletí 20. století skutečně podařilo. Několik let aktivně psal do Právnických rozhledů. Na přelomu století spolkový časopis převzal.

Byl nebojácným advokátem a nevyhýbal se politickým procesům a exponovaným věcem, ba naopak je cíleně vyhledával. Bouček byl činný v realistickém hnutí, v České straně lidové a od roku 1905 v České straně pokrokové. V roce 1908 se stal majitelem časopisu Právnické rozhledy. Časopis se pod jeho vedením stal i platformou ke kritice nešvarů v dobové justici i k návrhům na reformu advokacie. Po vzniku první Československé republiky byl poslancem Revolučního Národního shromáždění. „*Vykonával několik funkcí. Byl členem ústavního a právního výboru, navrhovatelem a zpravodajem četných zákonů, například o změně vojenského trestního řádu, o reformě manželského práva, o vyhlásování zákonů a nařízení, o prozatímních opatřeních na ochranu vynálezů, o zřízení ministerstva pro sjednocení zákonodárství a organizace správní, o zřízení trestních sborových soudů I. stolice, o trestání válečné lichvy a lidových soudech pro ně, o podmíněčném odsouzení a podmíněčném propuštění, o zřízení Kanceláře presidenta republiky Československé, o dočasném zastavení působnosti porot. Kromě těchto citovaných zákonů však byl Václav Bouček zpravodajem k Ústavní listině, a k zákonům o složení a pravomoci Senátu, a též o ochraně svobody osobní, domovní a tajemství listovního.*“²⁹⁵ V profesním životě se profiloval jako znalec anglického práva a byl autorem několika odborných studií, například Ochrana cti podle práva anglického (1906) nebo Příčiny úpadku demokracie (1936). Za nacistické okupace dokázal ukrýt některé důvěrné dokumenty týkající se rodiny T. G. Masaryka.²⁹⁶

²⁹⁵ BALÍK, S. *Advokát Bouček nad ústavní listinou z roku 1920*. [online]. [cit. 24. 8. 2016]. Přístup z: <http://www.cak.cz/scripts/detail.php?id=15338>

²⁹⁶ CHURANĚ, M. *Kdo byl kdo v našich dějinách ve 20. století*. Praha: Libri, 1994, s. 284.

12.4. Alois Stompfe

Dlouholetým prvorepublikovým předsedou pražské advokátní komory byl Alois Stompfe, který se narodil roku 1868 na Zbraslavi do rodiny okresního hejtmana Lukáše Stompfeho. Práva vystudoval na Právnické fakultě Karlo-Ferdinandovy univerzity. V roce 1891 nastoupil jako koncipient do advokátní kanceláře Karla Hauschilda. V roce 1900 byl zapsán do seznamu advokátů a v témže roce vstoupil do Spolku českých advokátů v Království českém. Do roku 1915 pak vedl časopis Zprávy spolku českých advokátů. Stompfe měl názorově blízko k národním demokratům, byl přítelem Aloise Rašína a velmi uznával Karla Kramáře.²⁹⁷ Po vzniku Československé republiky se intenzivně věnoval stavovským a komorním záležitostem. Stompfe byl nejdéle sloužícím předsedou pražské advokátní komory, neboť tuto funkci vykonával celých patnáct let, od roku 1919 do roku 1934. V dobách první republiky pracoval i ve Spolku československých advokátů a podílel se na vydávání prvorepublikového advokátského časopisu Česká advokacie. Ve dvacátých letech převzal advokátní kancelář po zemřelém JUDr. Siegartovi a stýkal se se zástupci ruské emigrace a demokratické inteligence.²⁹⁸ Od roku 1924 zastával i funkci prezidenta Stálé delegace advokátních komor. Alois Stompfe hovořil francouzsky, rusky a německy a byl velmi aktivní na poli mezinárodní advokacie, čímž významně posílil prestiž československé advokacie ve světě. V roce 1936 byl zvolen předsedou Union Internationale des Avocats. Jeho úspěšné mezinárodní působení bohužel přerušila německá okupace a druhá světová válka. Zbytek života prožil v ústraní v Dobřichovicích.

Alois Stompfe se veřejně angažoval i mimo advokacii. Dlouhodobě působil ve funkci náměstka starosty Měšťanské besedy a po smrti Karla Kramáře byl od roku 1937 jejím starostou. V Dobřichovicích, kde vlastnil vilu, byl předsedou Okrašlovacího spolku. Stompfe byl během svého života třikrát ženatý. První manželství bylo velmi tragické, neboť žena i děti postupně zemřely. Z druhého manželství pochází i jeho tři děti, Zdeněk, Louisa a Jiří. Oba synové se stali rovněž advokáty. Třetí ženou byla ruská právnička Věra Nikolajevna, která

²⁹⁷ BALÍK, S. *Advokáti - prvorepublikoví ministři*. Bulletin advokacie. Roč. 4, č. 4, 1994, s. 45-51. [online]. [cit. 5. 6. 2014]. Přístup z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/>

²⁹⁸ BALÍK, S. *Osobnosti - Alois Stompfe (1868-1944)*. Bulletin advokacie. Roč. 12, č. 2, 2002, s. 79-85. [online]. [cit. 22. 8. 2014]. Přístup z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/>

byla spolupracovnící bolševiky sesazeného ruského ministerského předsedy Alexandera Fjodoroviče Kerenskijeho.

12.5. Hynek Bulín

Jedna z nejvýraznějších osobností moravské meziválečné advokacie byl bezesporu Hynek Bulín, jenž patřil k předním brněnským advokátům a zároveň byl i významnou osobností brněnského politického a společenského života. Jeho žena Zdenka byla sestrou malíře Emila Filly.²⁹⁹ Bulín se kromě advokátské profese věnoval i politice, žurnalistice a spisovatelství. V letech 1907 až 1911 byl ve Vídni poslancem Říšské rady a v letech 1913 až 1918 působil jako poslanec Moravského zemského sněmu. V průběhu první světové války obhajoval v politických procesech před vojenskými soudy a patřil k čelným představitelům odboje.³⁰⁰ Významnou úlohu hrál i v období brněnského říjnového převratu v roce 1918 a působil v československém Národním výboru na Moravě. Po vzniku samostatného Československa zasedal v Revolučním národním shromáždění (1918 až 1919) a to za českou státoprávní demokracii, později přejmenovanou na Československou národní demokracii. Byl členem Státního soudu a v letech 1931 až 1937 vykonával funkci prezidenta Moravské advokátní komory.

Hynek Bulín byl veřejně činný v mnoha spolcích nejrůznějšího zaměření, aktivně působil v Sokole a hrál též divadlo. Navíc byl výborným řečníkem, žurnalistou i spisovatelem. Mezi jeho knihy patří např. *Besední dům v Brně* (1922), *Jiskry a plameny* (1930) a *Čtení o dávném Brně* (1948).³⁰¹

Hynek Bulín také proslul vysokým morálním profilem. Byl hlavním oponentem protižidovských opatření na zasedání Stálé delegace advokátních komor republiky Československé v roce 1939. Ve svém vystoupení hovořil takto: „...*bojovati za právo nesmí znamenati pomáhati špatnosti k vítězství proti právu... Advokát nesmí býti nepřitelem lidu,*

²⁹⁹ *Bulínova vila*. Slavné vily Čech, Moravy a Slezska. [online]. [cit. 22. 8. 2014]. Přístup z: <http://www.slavnevily.cz/vily/jihomoravsky/bulinova-vila>

³⁰⁰ ADAMOVIČ, K.; MATEŠ, P. *Malá encyklopedie českých právníků*, Praha: Linde, 2002, s. 22.

³⁰¹ BALÍK, S.; POLEDNÍK, P. *Moravská advokátní komora a její prezidenti v letech 1868-1948*. Bulletin advokacie. Roč. 16, č. 6, 2006, s. 7-9. [online]. [cit. 22. 8. 2014]. Přístup z: <http://www.cak.cz/assets/files/855/BA0606.pdf>

*advokát dovede pracovati nezištně. Všechna moc pochází z lidu, avšak z lidu uvědomělého, nikoliv zfanatizovaného.*³⁰²

Jeho syn Hynek Bulín ml. (1908-1996) byl významným právním historikem, který přispěl v roce 1969 k obnovení brněnské právnické fakulty. Masarykova univerzita mu v roce 1993 udělila titul čestného doktora právnických věd a v následujícím roce Masarykovu medaili. Ocenění se dočkal i z jiných stran: Medailí Antonína Randy jej vyznamenala Jednota českých právníků a medailí Jana Evangelisty Purkyně Akademie věd ČR.³⁰³

12.6. Dagmar Burešová

Dagmar Burešová se narodila v roce 1929 do rodiny výborného advokáta Josefa Kubišty, jenž se specializoval na pojistné právo. Vystudovala Právnickou fakultu Univerzity Karlovy, kterou absolvovala v roce 1952. Přijetí na vysokou školu ji však zkomplikovala skutečnost, že byla skautkou a na gymnáziu projevila nesouhlas s jednotnou mládežnickou organizací. Přesto od spolužáků - svazáků dostala dobrozdání, že přes své skautství má sociální cítění. Po studiu nastoupila do advokátní poradny. Specializovala se na pracovní právo a náhrady škod za úrazy utrpěné v zaměstnání. V období normalizace zastupovala disidenty a lidi stíhané komunistickým režimem. Díky znalosti pracovního práva vyhrávala spory lidí, které propouštěli z práce, což bylo v období normalizace velmi časté právě u disidentů. V pracovněprávních sporech mimo jiné hájila Ladislava Sitenského, Ivana Medka či Milana Kunderu. Rudé právo o Burešové napsalo, že se jedná o advokátku, která „s urputností a nadšením zastupuje lidi, kteří se domnívají, že utrpěli v roce 1968 nějakou křivdu.“ Dostalo se jí však zastání od lidí proletářského původu, kterým v jejich sporech také pomohla.³⁰⁴

Jednou z jejích nejznámějších kauz je zastupování Libuše Palachové, matky Jana Palacha, která zažalovala komunistického poslance Viléma Nového za výroky o spojení Palacha se západní rozvědkou a použití studeného ohně, kdy se měl Palach údajně domnívat, že bude

³⁰² BALÍK, S. a kol. *Dějiny advokacie v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Praha: ČAK ve spolupráci s Národní galerií, 2009, s. 178.

³⁰³ *Hynek Bulín (1906 – 1996)*. The European Society for History of Law. [online]. [cit. 22. 8. 2014]. Přístup z: <http://www.historyoflaw.eu/czech/Bulin-medajlonek.pdf>

³⁰⁴ *Dagmar Burešová: Zbabělost by měla být trestná*. Reflex, 17. 1. 2013. [online]. [cit. 6. 8. 2014]. Přístup z: <http://www.reflex.cz/clanek/zpravy/49377/dagmar-buresova-zbabelost-by-mela-byt-trestna.html>

polit látkou, která sice hoří, ale nepálí. Palacha měli k činu přesvědčit spisovatelé Vladimír Škutina a Pavel Kohout, sportovec Emil Zátopek, studentský představitel Lubomír Holeček a šachista Luděk Pachman. Tuto žalobu díky dobovým okolnostem prohrála. K normalizační době a obhajobě lidí pronásledovaných režimem se Dagmar Burešová vyjádřila takto: „*Nebyla to lehká doba, avšak zápas s totalitou - obhajovala jsem asi stovku odpůrců režimu - mě bavil. Měla jsem pocit, že dělám konečně něco užitečného a pomáhám lidem, které režim ničil.*“³⁰⁵ Přímo k případu Jana Palacha prohlásila toto: „*No a síň? Ta praskala ve švech. Seděli tam samí fízlové. Nikdo jiný se dovnitř nedostal. Jako vystřižené z románu 1984 George Orwella. Dnešní mladí to asi nepochopí. Přesto to ale bylo napínavé a já si tu dobu docela užívala. Vedla jsem zajímavé spory s totalitním režimem, takže mi to stálo za to.*“³⁰⁶

V prosinci roku 1989 se Dagmar Burešová stala ministryní spravedlnosti a v této funkci působila až do června roku 1990. V letech 1990 až 1992 byla předsedkyní České národní rady. Iniciovala i zákon o mimosoudních rehabilitacích. Podporovala také lustrační zákon, ale nesouhlasila s jeho konečnou, přijatou verzí: „*Neuznávám a nikdy nemohu uznávat princip kolektivní viny.*“³⁰⁷ Bohužel bez úspěchu skončila její snaha o zveřejnění jmen příslušníků Státní bezpečnosti a funkcionářů KSČ, kteří přímo řídili Státní bezpečnost. Aktivní byla i mimo své povolání. Od roku 1990 byla první starostkou Junáka a od roku 1998 působila jako členka správní rady Česko-německého fondu budoucnosti.³⁰⁸ V roce 2007 byla v rámci soutěže Právník roku uvedena do právnické síně slávy.³⁰⁹

³⁰⁵ *Advokátka Palacha u totalitního soudu je hvězdou filmu.* ČAK. [online]. [cit. 24. 8. 2014]. Přístup z: <http://www.cak.cz/scripts/detail.php?id=8104>

³⁰⁶ *Advokátka Palacha u totalitního soudu je hvězdou filmu.* ČAK. [online]. [cit. 24. 8. 2014]. Přístup z: <http://www.cak.cz/scripts/detail.php?id=8104>

³⁰⁷ *Dagmar Burešová: Zbabělost by měla být trestná.* Reflex, 17. 1. 2013. [online]. [cit. 6. 8. 2014]. Přístup z: <http://www.reflex.cz/clanek/zpravy/49377/dagmar-buresova-zbabelost-by-mela-byt-trestna.html>

³⁰⁸ ADAMOVIČ, K.; MATES, P. *Malá encyklopedie českých právníků*, Praha: Linde, 2002, s. 22.

³⁰⁹ *Oficiální výsledková listina Právník roku 2007.* Právník roku 2014. [online]. [cit. 6. 8. 2014]. Přístup z: <http://www.pravnikroku.cz/pravnik-roku-2007.html>

12.7. Otakar Motejl

Otakar Motejl se narodil v roce 1932. Právnickou fakultu Univerzity Karlovy dostudoval v roce 1955 a poté pracoval jako advokát postupně v Banské Bystrici, na Kladně a v Praze.³¹⁰ Léta 1966 až 1968 strávil v Právnickém ústavu Ministerstva spravedlnosti, následující dva roky zastával funkci soudce Nejvyššího soudu, odkud v roce 1970 odešel a začal se znovu věnovat advokacii. V dobách normalizace zastupoval disidenty a osoby pronásledované komunistickým režimem. Mezi nimi např. členy Jazzové sekce, Alexandra Vondru, skupinu Plastic People of the Universe, Jiřinu Šiklovou či Hanu Marvanovou. Od prosince 1989 do ledna 1990 byl jako zástupce Občanského fóra jmenován členem společné parlamentní komise pro dohled nad vyšetřováním událostí ze 17. listopadu 1989, následně se stal předsedou Nejvyššího soudu ČSFR. Do této funkce byl jmenován i po rozpadu federace. Ve vládě Miloše Zemana působil od roku 1998 do roku 2000 jako ministr spravedlnosti. Rezignoval z důvodu neúspěchu při prosazování reformy soudnictví. V prosinci 2000 byl zvolen prvním Veřejným ochráncem práv. V tomto úřadu strávil celkem deset let a získal mu široký respekt veřejnosti.

Od světové právnické organizace American Bar Association získal v roce 1991 Mezinárodní cenu za obranu lidských práv (International Human Rights Award), Jednotou českých právníků byl vyznamenán Stříbrnou a Zlatou medailí Antonína Randy, udělené v roce 1995 a v roce 2008. Francouzský prezident jej v roce 2000 jmenoval komandérem řádu Čestné legie. Českou advokátní komorou mu byl v roce 2006 udělen titul Právník roku a v roce 2009 převzal Motejl cenu svatého Yva za celoživotní přínos právu a vstoupil tak do Právnické síně slávy. Kromě toho mu polský prezident v roce 2009 udělil Zlatý kříž Polské republiky za přínos v ochraně lidských práv a občanských práv a svobod. Za významný přínos právní vědě i praxi a za celoživotní snahu o zachování principů práva, spravedlnosti a demokracie získal v roce 2009 Čestný doktorát Univerzity Palackého v Olomouci.

20 let stál Otakar Motejl v čele Jednoty českých právníků a nikdy nebyl členem žádné politické strany. Otakar Motejl byl respektovanou osobností mezi širokou i odbornou veřejností, který se nehledě na režim vždy zastával slabších a jejich práv. Ve svém posledním

³¹⁰ *Odešel Otakar Motejl*. ČAK. [online]. [cit. 24. 8. 2014]. Přístup z: <http://www.cak.cz/scripts/detail.php?id=3361>

rozhovoru pro časopis Notářské komory ČR ADNOTAM na otázku, jaké je jeho životní krédo odpověděl:

„Já jsem kdysi měl takové své krédo učit se, učit se a nevěřit a do jisté míry jsem se podle toho tak choval. Nebral jsem žádnou autoritu za absolutně platnou, odmítal jsem se s některými aktivitami nadřizených ztotožnit a snažil jsem se, někdy skutečně i úspěšně, znát i jiné názory než ty, které byly prezentovány. Navíc oněch 40 let neutěšeného marasmu mě dokonce vedlo spíše k tomu, abych nevěřil tomu, co slyším, co se mi nabízí nebo řekne. Je to jakási životní filozofie skeptika. Můj skepticismus je někdy tak silný, že výsledky, které ostatním lidem nevyhovují, jsou pořád lepší než ta má skeptická očekávání.“³¹¹

Ze všech výše uvedených ocenění, které tento výjimečný člověk a právník obdržel, z jeho počestného běhu životem, postojů a názorů musí být zřejmé, že za svůj život dokázal motivovat obrovské množství lidí, a to jak lidí pohrdajících právem a spravedlností, tak lidí, kteří již svou víru v právní ochranu a spravedlnost zcela ztratili. Více takových mezi námi.

³¹¹ *Poslední rozhovor JUDr. Otakara Motejla*. EPravo.cz. [online]. [cit. 24. 8. 2014]. Přístup z: <http://www.epravo.cz/top/clanky/posledni-rozhovor-judr-otakara-motejla-62436.html>

Závěr

Práce popisovala a analyzovala historický vývoj advokacie na území Československa v letech 1918 až 1989. Zohlednila i předchozí dějinné období, tedy počátky advokacie v římském právu, advokacii na našem území do roku 1848 a pro Československo velmi důležitou dějinnou fázi let 1848 až 1918, kdy vznikly základní právní předpisy, které samostatné Československo nejdříve v nezměněné podobě převzalo a teprve postupem času upravovalo. Spolu s právem římské říše bylo právo Rakouska-Uherska zcela zásadní pro tvorbu základních kamenů dnešní moderní advokacie. Práce navíc obsahovala i kapitoly, jež obsahovaly vymezení základních a souvisejících pojmů, které se k advokacii vztahují, a v neposlední řadě i popis současné právní úpravy advokacie.

Základ práce představoval historický úsek od vzniku samostatného Československa, přes druhou Česko-Slovenskou republiku, Protektorát Čechy a Morava, krátké období po osvobození a komunistický režim od roku 1948 až po revoluční rok 1989, jenž pro českou advokacii představoval návrat k demokratickým kořenům a prvorepublikovým tradicím samosprávy. První Československá republika znamenala pro advokacii velmi klidné a stabilní období, které však brzy vystřídaly válečné útrapy. Poválečná doba a období totality bylo z hlediska advokacie velmi tristní. Advokátská profese neměla dobré postavení ani oporu v zákonech a zejména v politických kauzách se nerozhodovalo ve spravedlivých soudních procesech. To znamená, že až na výjimky nebylo zcela možné plnit původní poslání obhájce. Nejtěžší období samozřejmě představovala padesátá léta a s nimi spojené vykonstruované politické procesy, které v českých dějinách zdaleka nemají srovnání. Projevit v této době osobní statečnost a alespoň se pokusit hájit obviněné, znamenalo konec profesní kariéry a dlouhodobé pronásledování, které často končilo uvězněním. V šedesátých letech došlo ke krátkému uvolnění společenských poměrů, které se projevilo i v advokacii. Proběhla rehabilitace některých politických vězňů a v advokátské profesi se nahlas hovořilo o potřebě její nezávislosti. Tuto euforii přerušila normalizace, která advokacii a právo na spravedlivý proces odsunula na okraj zájmu společnosti. Normalizační bezčasí a osmdesátá léta, kdy byl již režim fakticky v rozkladu, však přinesly mnoho příležitostí k připomenutí, že advokacie, její poslání a tradice zcela nezmizely. Lidé kolem Charty 77 a VONS sháněli obhájce i prostředky na obhajobu obviněných a vedli advokáty k tomu, aby si uvědomili, v čem spočívá původní poslání obhájce.

Z důvodu ucelenosti práce a završení popisu historického vývoje advokacie v průběhu dvacátého století jsme uvedli i stručné informace o zákonných úpravách advokacie v polistopadové době.

Kromě historických údajů a významných mezníků advokacie byla pozornost věnována i advokátní samosprávě, jejímu vývoji, struktuře a čelním představitelům. Speciální podkapitoly se zabývaly pražskou, moravskou i slezskou advokátní komorou. Stručné údaje byly uvedeny i o advokátních komorách na Slovensku a Podkarpatské Rusi. Na závěr jsme zmínili významné osobnosti z řad advokátů a blíže popsali i životní osudy takových osobností jako byl Alois Rašín, Ivan Dérer, Václav Bouček, Alois Stompfe a Hynek Bulín, jež reprezentují prvorepublikové advokáty, a Dagmar Burešovou a Otakara Motejla, jako zástupce advokátů, kteří s důstojností vykonávali své povolání i v dobách totalitního režimu a svou úspěšnou kariéru završili v již demokratickém státě.

Cílem práce byl popis a analýza vývoje advokacie na území Československa v letech 1918 až 1989. Na tomto místě je třeba podotknout, že se jedná o velmi dlouhé dějinné období, které má na jedné straně úzkou souvislost s dějinnou etapou Rakouska-Uherska, a na straně druhé jistý přesah do doby polistopadové. Vzhledem ke skutečnosti, že se práce zabývala právními dějinami, bylo navíc potřeba uvést i souvislosti s římským právem a jinými důležitými historickými mezníky. Navíc popis historických událostí a právních dějin vždy vyžaduje velmi dobrou znalost faktografie a historických pramenů. To vše jsou okolnosti, které limitují obsah práce, její podrobnost a historickou úplnost. Není totiž v silách jedné osoby takto dlouhou dějinnou etapu popsat bez toho, aby na něco důležitého nebylo zapomenuto či nebylo něco vynecháno. V práci jsme se pokusili pracovat z velké míry s původními, primárními zdroji, zejména právními předpisy, ale samozřejmě jsme se nevyhnuli ani použití zdrojů sekundárních, které nám často umožnily uvést zjištěné informace a data do historického kontextu.

Seznam pramenů, citované a použité literatury a dalších zdrojů

Archivní materiály

Archiv ČAK, Advokátní komora moravskoslezská v Brně, Jmenný seznam advokátů, Brno 1938.

Archiv ČAK, Jmenný seznam nově přijatých koncipientek 1923-1929, 1929-1933, ČAK, Praha.

Archiv Ústavu T.G.M. AV ČR, osobní spis JUDr. Ludmily Kloudové-Veselé.

Národní archiv (NA), f. Ministerstvo spravedlnosti, inv. č. 458, karton č. 2070. Dopis ministerstva spravedlnosti (3. 9. 1935).

Národní archiv (NA), f. Ministerstva školství a národní osvěty, karton 342.

Národní archiv (NA), f. ÚV KSČ, osobní fond K. Gottwalda, aj. 1494, sv. 149.

Právní předpisy

Císařské nařízení č. 364 ř. z. ze dne 16. srpna 1849, kterým se přijímá prozatímní advokátní řád

Dekret státního prezidenta č. 83/1940 Sb., o slibu členů vlády, veřejných zaměstnanců a jiných orgánů veřejné správy

Dekret presidenta republiky č. 105/1945 o očištných komisích pro přezkoumání činnosti veřejných zaměstnanců

Opatření stálého výboru č. 284 Sb. ze dne 16. listopadu 1938, o prozatímní úpravě některých otázek týkajících se advokacie

Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992 Sb., o sjednání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Protokolů na tuto Úmluvu navazujících

Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky

Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod, ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb.

Vládní nařízení č. 186/1936 Sb., kterým se určuje den zahájení činnosti advokátní komory v Bratislavě a upravuje obvod působnosti advokátní komory v Turčianském sv. Martině

Vládní nařízení č. 136/1940 Sb. z. a n., o právním postavení židů ve veřejném životě

Vládní nařízení č. 354/1942 Sb. z. a n., o kárných opatřeních proti politicky nespolehlivým advokátům a kandidátům advokacie

Vládní nařízení č. 25/1947 Sb. z. a n., o započtení vojenské služby do právní služby kandidátů advokacie

Vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif)

Zákon č. 96 ř. z. ze dne 6. července 1868, jímž se uvádí řád advokátský

Zákon č. 11/1918 Sb. Zákon Národního výboru československého ze dne 28. října 1918, o zřízení samostatného státu československého

Zákon č. 78/1921 Sb. z. a n., kterým se vláda zmocňuje, aby vydala sazby pro výkony advokátů a jejich kancelář

Zákon č. 40/1922 Sb., kterým se mění a doplňují některá ustanovení o advokátech

Zákon č. 201/1946 Sb. z. a n., o úpravě některých otázek týkajících se advokacie

Zákon č. 213/1948 Sb., o úpravě některých poměrů na ochranu veřejných zájmů

Zákon č. 231/1948 Sb., na ochranu lidově demokratické republiky

Zákon č. 322/1948 Sb., o advokacii

Zákon č. 114/1951 Sb., o advokacii

Zákon č. 100/1960 Sb., Ústavní zákon, Ústava Československé socialistické republiky

Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon

Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)

Zákon č. 57/1963 Sb., o advokacii

Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád

Zákon č. 65/1965 Sb., zákoník práce

Zákon č. 82/1968 Sb., o soudní rehabilitaci

Zákon č. 118/1975 Sb., o advokacii

Zákon č. 128/1990 Sb., o advokacii

Zákon č. 209/1990 Sb., o komerčních právnících a právní pomoci jimi poskytované

Zákon č. 85/1996 Sb., o advokacii

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

Prameny

Knih starého zemského, městského a jiného práva království českého. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010.

Ottův slovník naučný. Praha: Lombard, 1988.

Právnícký heslovník: Advokátní praxe. 1. dodatek. Praha: Ústř. čes. advokacie, 1969.

Profesní samospráva - LIT20313CZ. Aspi.

Literatura

ADAMOVIÁ, K.; LOJEK, A. *Právníci doby rudolfínské.* 1. vyd. Praha: Ústav státu a práva AV ČR, 2013. ISBN 978-80-87439-10-4.

ADAMOVIÁ, K.; MATES, P. *Malá encyklopedie českých právníků.* Praha: Linde, 2002. 184 s. ISBN 80-7201-375-0.

BALÍK, S. Advokacie. In BOBEK, M.; MOLEK, P. a ŠIMÍČEK, V. (eds.). *Komunistické právo v Československu: kapitoly z dějin bezpráví*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2009. ISBN 978-80-210-4844-7.

BALÍK, S. *Advokacie včera a dnes (vybrané texty z dějin a současnosti advokacie)*. 1. vyd. Dobrá Voda u Pelhřimova: Aleš Čeněk, 2000. ISBN 80-902627-7-5.

BALÍK, S. a kol. *Dějiny advokacie v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Praha: ČAK ve spolupráci s Národní galerií, 2009. ISBN 978-80-7035-427-8.

BALÍK, S. *Minulost, přítomnost a perspektivy advokacie*. 1. vyd. Plzeň: Vydavatelství Západočeské univerzity, 1998. ISBN 80-7082-398-4.

BALÍK, S.; KELLER, R. *Tradice advokacie v českých zemích: (vybrané právní předpisy o advokacii z let 1868-1948)*. Praha: ČAK, 1995.

BALÍK, S.; POLEDNÍK, P. *Moravská advokátní komora a její prezidenti v letech 1868-1948*. Bulletin advokacie, 2006, č. 6. ISSN 1210-6348.

BEČVÁŘ, J. a kol. *Dějiny Univerzity Karlovy. Díl 4. 1918-1990*. Praha: Karolinum, 1997. ISBN 80-7184-539-6.

BĚLOVSKÝ, P. *Advokacie a jurisprudence ve starověkém Římě*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-0975-4.

BLÁHOVÁ, I.; BLAŽEK, L.; KUKLÍK, J.; ŠOUŠA, J. a kol. *Oběti komunistické spravedlnosti: právní aspekty politických procesů 50. let 20. století*. Praha: Auditorium, 2013. ISBN 978-80-87284-48-3.

BLÁHOVÁ, I.; BLAŽEK, L.; KUKLÍK, J.; ŠOUŠA, J. a kol. *Právnícká dvouletka. Rekodifikace právního řádu, justice a správy v 50. letech 20. století*. Praha: Auditorium, 2014. ISBN 978-80-87284-52-0.

BLÁHOVÁ, M. „Advocatus“ v přemyslovských Čechách. In *Z minulosti advokacie: sborník příspěvků z 1. konference o dějinách advokacie konané dne 11. 11. 2004 v Praze*. Praha: Linde, 2005.

BOBEK, M.; MOLEK, P.; ŠIMÍČEK, V. (eds.). *Komunistické právo v Československu: kapitoly z dějin bezpráví*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2009. ISBN 978-80-210-4844-7.

Česká advokacie: orgán Spolku českých advokátů v Praze. Praha: Spolek českých advokátů, 1915-1943.

ČINÁTL, K. *Věčné časy: československé totalitní roky*. 1. vyd. Praha: Respekt Publishing, 2009. ISBN 978-80-87331-01-9.

DOUBEK, B.; KAPLAN, K. *StB o sobě: výpověď vyšetřovatele Bohumila Doubka*. 1. vyd. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR, 2002. ISBN 80-902885-8-8.

DRÁPAL, J. *Poslušen zákonů své země a svého stavu. Kamil Resler - obhájce K. H. Franka*. Praha: Auditorium, 2014. ISBN 978-80-87284-49-0.

DRDA, A.; STRACHOTA, K. *Naše normalizace*. Praha: Člověk v tísni, 2011. ISBN 978-80-87456-11-8.

FENYK, J.; CÍSAŘOVÁ, D. *Meziválečné trestní právo a věda trestního práva v Československu*. In MALÝ, K.; SOUKUP, L. *Československé právo a právní věda v meziválečném období (1918-1938) a jejich místo ve střední Evropě. Svazek 2*. Praha: Karolinum, 2010. ISBN 978-80-246-1718-3.

FIALA, J. aj. *Poskytování právní pomoci v České republice*. 1. vyd. Praha: Linde, 1994. ISBN 80-85647-51-6.

GEBHART, J.; KUKLÍK, J. *Druhá republika 1938-1939. Svár demokracie a totality v politickém, společenském a kulturním životě*. Litomyšl: Paseka, 2004. ISBN 80-7185-626-6.

HÁCHA, E. *Slovník veřejného práva československého*. Praha: Eurolex Bohemia, 2000. ISBN 80-902752-8-1.

HANZAL, J. „*Studijní*“ *prověrky na vysokých školách*. Dějiny a současnost 11, 1969, č. 6. ISSN 0418-5129.

HERMAN, K. *Obrana proti katastrofální záplavě české advokacie*. Česká advokacie, 1934.

HOLLANDER, P. Ďábel v nás. In PETRŮV, H. *Zákonné bezpráví. Židé v Protektorátu Čechy a Morava*. Praha: Auditorium, 2011. ISBN 978-80-87284-19-3.

HRADECKÁ, V. KŠČ a tzv. studijní prověrky na pražských vysokých školách. In SVOBODNÝ, P.; ZILYNSKÁ, B. (eds.). *Věda v Československu v letech 1945-1953. Sborník z konference. (Praha, 18. - 19. listopadu 1998)*. Praha: Karolinum, 1999. ISBN 80-7184-959-6.

CHALUPNÝ, E. *Advokát a advokacie jako zřízení právní a sociální: právní a sociologické rozborů: praktické rady a pokyny*. Praha: Melantrich, 1922.

CHALUPNÝ, E. *Sociologie a filosofie práva a mravnosti*. Tábor, 1929.

CHURANĚ, M. *Kdo byl kdo v našich dějinách ve 20. století*. Praha: Libri, 1994. ISBN 80-901579-5-5.

KÁRNÝ, M. *Politické a ekonomické aspekty "židovské otázky" v pomnichovském Československu*. Sborník historický, 1989, č. 36.

KINCL, J.; URFUS, V.; SKŘEJPEK, M. *Římské právo*. 2. doplněné a přepracované vyd. Praha: C. H. Beck, 1995. ISBN 80-7179-031-1.

KINDL, V. K problematice uplatnění právních poznatků v Čechách a na Moravě v 15. a 16. století (vybrané okruhy). In MALÝ, K. a kol. *Dějiny právního stavu a právnických profesí*. 2. vyd. Praha: Univerzita Karlova - Právnická fakulta, 1999. ISBN 80-85889-20-X.

KINDL, V. Příležitost k získání a uplatnění právního vzdělání a právních vědomostí v Čechách do počátku dvacátých let 15. století (studenti a učitelé práv, úředníci, písaři a notáři). In MALÝ, K. a kol. *Dějiny právního stavu a právnických profesí*. 2. vyd. Praha: Univerzita Karlova - Právnická fakulta, 1999. ISBN 80-85889-20-X.

KINDL, V. Právníci a jejich profese v Čechách a na Moravě v letech 1848-1918. In MALÝ, K. a kol. *Dějiny právního stavu a právnických profesí*. 2. vyd. Praha: Univerzita Karlova - Právnická fakulta, 1999. ISBN 80-85889-20-X.

KINDL, V. Úvod do problematiky. In KINDL, V.; SKŘEJPEK, M. a kol. *Právníký stav a právníký profesie v minulosti (upravené a rozšířené vydání)*. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2016. ISBN 978-80-7552-030-2.

KLANG, M. *Malá encyklopedie latiny v právu: slova, slovní obraty a úsloví z latiny pro právníky*. 5. doplněné vyd. Praha: Linde, 2006. ISBN 80-7201-634-2.

KNOLL, V.; SMRŽOVÁ, P.; ZBORNÍKOVÁ, A. *Vybrané mezníky českých právních dějin*. Pelhřimov: Aleš Čeněk, 2002. ISBN 80-86473-11-2.

KOBER, J. *Advokacie v českých zemích v letech 1848 - 1994*. Praha: ČAK, 1994.

KOERNER, E. *O postavení advokacie v ústrojí státním a společenském: Příspěvky k otázce reformy advokacie*. Praha: Právníký rozhledy, 1904.

KONECZNY, J.; TARABRIN, E.; HENDRYCH, S. *Advokátní řád; Kárný statut; Předpisy advokátní řád a kárný statut doplňující*. Praha: Právníký vydavatelství, 1941.

KUKLÍK, J. *Czech law in historical contexts*. Prague: Karolinum, 2015. ISBN 978-80-246-2860-8.

KUKLÍK, J. a kol. *Dějiny československého práva 1945-1989*. Praha: Auditorium, 2011. ISBN 978-80-87284-17-9.

KUKLÍK, J. Byrokratizace státního aparátu v pobělohorské době do vlády Josefa II. In MALÝ, K. a kol. *Dějiny právníkého stavu a právníkých profesí*. 2. vyd. Praha: Univerzita Karlova, 1999. ISBN 80-85889-20-X.

KUKLÍK, J. Podíl českých právníků na vzniku samostatného československého státu. In MALÝ, K.; SOUKUP, L. *Československé právo a právní věda v meziválečném období (1918-1938) a jejich místo ve střední Evropě. Svazek 1*. Praha: Karolinum, 2010. ISBN 978-80-246-1718-3.

KUKLÍK, J. Právníký povolání v období první Československé republiky. In MALÝ, K. a kol. *Dějiny právníkého stavu a právníkých profesí*. 2. vyd. Praha: Univerzita Karlova, 1999. ISBN 80-85889-20-X.

KUKLÍK, J. a kol. *Vývoj československého práva 1945-1989*. Praha: Linde, 2009. ISBN 978-80-7201-741-6.

KVĚT, K. *Advokacie - Příspěvek k sociologickému advokátnímu stavu*. 2. vyd. Praha: PTK, 1996.

LAŽANSKÝ, V.; DRÁPAL, J. *Poslušen zákonů své země a svého stavu Kamil Resler - obhájce K. H. Franka*. Bulletin advokacie, 2014, č. 11. ISSN 1210-6348.

MACKOVÁ, A. *Právní pomoc advokátů a její dostupnost*. Praha: C. H. Beck, 2001. ISBN 80-7179-457-0.

MADAR, Z. a kol. *Slovník českého práva. I. díl*. Praha: Linde, 1995. ISBN 80-85647-6.

MALÝ, K. a kol. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 4. přepracované vydání. Praha: Leges, 2010. ISBN 80-7201-045-X.

MANDÁK, V. *K organizaci advokacie z pohledu tzv. svobodných povolání*. Bulletin advokacie, 1994. č. 10. ISSN 1210-6348.

MARŠÁLEK, P. *Pod ochranou hákového kříže. Nacistický okupační režim v českých zemích 1939-1945*. Praha: Auditorium, 2012. ISBN 978-80-87284-20-9.

MOTEJL, O. Obhajoba v politickém procesu, In BOBEK, M.; MOLEK, P.; ŠIMÍČEK, V. (eds.). *Komunistické právo v Československu: kapitoly z dějin bezpráví*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2009. ISBN 978-80-210-4844-7.

NAVRÁTIL, M. *Almanach československých právníků*. Praha: Knih Tisk J. Slovák v Kroměříži, 1930.

PETRŮV, H. *Zákonné bezpráví. Židé v Protektorátu Čechy a Morava*. Praha: Auditorium, 2011. ISBN 978-80-87284-19-3.

POKLUDOVÁ, A. *Formování inteligence na Moravě a ve Slezsku 1857-1910*. 1. vyd. Opava: Slezské zemské muzeum, 2008. ISBN 978-80-86224-67-1.

POHL, W.; VOCELKA, K. *Habsburkové. Historie jednoho evropského rodu*. Praha: Grafoprint-Neubert, 1996. ISBN 80-85785-44-7.

POSPÍŠIL, J. Likvidace advokacie po vítězství KSČ v únoru 1948. In BABKA, L.; VEBER, V. *Za svobodu a demokracii. Díl 3. Třetí (protikomunistický) odboj*. Hradec Králové: M. Vognar M&V, 2002. ISBN 80-903024-6-7.

POUSTA, Z. Studijní prověrky na českých vysokých školách. In *AUC-HUCP*. Roč. 36-38, 1996-1998. Sv. 1-2.

PRAŽÁK, J.; HANĚL, A. *Ceník pro práce advokátské*. Právník. č. 9, 1873.

PRAŽÁK, J.; STRUPECKÝ J.. *Tarif pro práce advokátské*. Právník. č. 14, 1877.

SENÁT NÁRODNÍHO SHROMÁŽDĚNÍ R. ČS. R. 1936, tisk 143.

SENÁT NÁRODNÍHO SHROMÁŽDĚNÍ R. ČS. R. 1921, tisk 725.

SCHELLE, K.; SCHELLEOVÁ, I. *Právní služba: advokacie, notářství, patentoví zástupci, daňoví poradci, soukromí soudní exekutoři*. 3. vyd. Praha: Eurolex Bohemia, 2006. ISBN 80-86861-90-2.

SCHELLEOVÁ, I.; SCHELLE, K. *Právní úprava advokacie: (historie a současnost)*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1995. Edice učebnic Právnícké fakulty Masarykovy univerzity v Brně; č. 123. ISBN 80-210-1074-6.

SCHELLE, K.; TAUCHEN, J. *Historie advokacie v dokumentech*. 1. vyd. Ostrava: Key Publishing ve spolupráci s The European Society for History of Law, 2012. ISBN 978-80-7418-166-5.

SCHELLEOVÁ, I. *Advokacie*. Zlín: Živa, 1994. ISBN 80-901745-2-3.

SCHELLEOVÁ, I. *Organizace a činnost advokacie. I. část*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1993. Právnícké sešity; č. 12. ISBN 80-210-0582-3.

SCHELLEOVÁ, I. *Organizace a činnost advokacie. II. část, Dokumenty*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1993. Právnícké sešity; č. 13. ISBN 80-210-0583-1.

SCHELLEOVÁ, I. a kol. *Organizace justice a právní služby*. 1. vyd. Ostrava: Key Publishing, 2008. ISBN 978-80-87071-68-7.

SCHELLEOVÁ, I. *Organizace notářství, soudnictví a advokacie*. Praha: Linde, 1997. ISBN 80-86851-39-7.

SCHELLEOVÁ, I.; SCHELLE, K. *Právní úprava advokacie: (historie a současnost)*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1995. Edice učebnic Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně; č. 123. ISBN 80-210-1074-6.

STARÝ, M. Vývoj královské prokuratury v Čechách do počátku 17. století. In KINDL, V.; SKŘEJPEK, M. a kol. *Právní stav a právní profese v minulosti (upravené a rozšířené vydání)*. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2016. ISBN 978-80-7552-030-2.

ŠKOP, M.; MACHÁČ, P. *Základy právní nauky*. Praha: Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2011. ISBN 978-80-7357-709-4.

TARABRIN, E. *Nástin vývoje advokacie v zemích koruny české: (XIII.-XVIII. stol.)*. Praha: Jednota advokátů československých, 1936. Knihovna Jednoty advokátů československých v Praze; sv. 1.

TARABRIN, E. *Přehled osnovy advokátního řádu*. Česká advokacie. 1936.

VOJÁČEK, L.; KOLÁRIK, J.; GÁBRIŠ, T. *Československé právní dějiny (1918-1992): text a pramene*. Bratislava: Paneurópska vysoká škola, 2011. ISBN 978-80-89447-42-8.

VOJÁČEK, L.; SCHELLE, K.; KNOLL, V. *České právní dějiny*. 2. upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010. ISBN 978-80-7380-257-8.

VOJÁČEK, L.; SCHELLE, K. *České právní dějiny do roku 1945*. 1. vyd. Ostrava: Key Publishing, 2007. Právo. ISBN 978-80-87071-20-5.

VOJÁČEK, L.; SCHELLE, K. *Právní dějiny na území Slovenska*. 1. vyd. Ostrava: Key Publishing, 2007. Právo. ISBN 978-80-87071-43-4.

VOJÁČEK, L., SCHELLE, K. *Repetitorium českých právních dějin do roku 1945*. Ostrava: Key Publishing, 2008. ISBN 978-80-87071-69-4.

Zástupci advokátních spolků u pana ministra spravedlnosti. Česká advokacie, 1936-1937.

Elektronické zdroje

Advokátka Palacha u totalitního soudu je hvězdou filmu. ČAK. [online]. [cit. 24. 8. 2014].
Přístup z: <http://www.cak.cz/scripts/detail.php?id=8104>

Advokáti hledají podobiznu Jana Nepomuka Kaňky. ČAK. [online]. [3. 2. 2016] Přístup z:
<http://www.cak.cz/scripts/detail.php?id=6289>

Advokáti se po 70 letech omluvili za perzekuci Židů. ČAK. [online]. [8. 2. 2016] Přístup z:
<http://www.cak.cz/scripts/detail.php?id=2769>

Akční program KSČ, 5. dubna, 1968, Praha. Pražské jaro 1968. Ústav pro soudobé dějiny AV ČR. [online]. [cit. 6. 8. 2014]. Přístup z:
http://www.68.usd.cas.cz/files/dokumenty/edice/405_1.pdf

Alois Rašín. Vysoká škola ekonomická v Praze. [online]. [cit. 26. 8. 2014]. Přístup z:
<http://www.vse.cz/veda/rasin.php>

BALÍK, S. Advokacie. In BOBEK, M.; MOLEK, P.; ŠIMÍČEK, V. (eds.). *Komunistické právo v Československu: kapitoly z dějin bezpráví.* Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2009, s. 892-911. [online]. [cit. 15. 8. 2016]. Přístup z:
<http://www.komunistickepravo.cz>

BALÍK, S. *Advokáti - prvorepublikoví ministři.* Bulletin advokacie. Roč. 4, č. 4, 1994. [online]. [cit. 5. 6. 2014]. Přístup z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/>

BALÍK, S. *Osobnosti - Alois Stompfe (1868-1944).* Bulletin advokacie. Roč. 12, č. 2, 2002. [online]. [cit. 22. 8. 2014]. Přístup z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/>

BALÍK, S. *O starých psech a nových kouscích.* EPRAVO CZ DIGITAL. [online]. [2. 2. 2016] Přístup z: <http://www.epravo.cz/top/efocus/epravocz-digital-stanislav-balik-o-starych-psech-a-novych-kouscich-95203.html>

BALÍK, S.; POLEDNÍK, P. *Moravská advokátní komora a její prezidenti v letech 1868-1948.* Bulletin advokacie. Roč. 16, č. 6, 2006. [online]. [cit. 22. 8. 2014]. Přístup z: <http://www.cak.cz/assets/files/855/BA0606.pdf>

BALÍK, S. *Pokus o unifikaci advokátního řádu v první československé republice*. Ústavní soud ČR; Fakulta právnická ZČU, Česká republika. [online]. [cit. 5. 6. 2014]. Přístup z: <http://www.law.muni.cz/sborniky/dp08/files/pdf/historie/balik.pdf>

BALÍK, S. a kol. *Historie jednoty českých právníků*. [online]. [10. 2. 2016] Přístup z: <http://www.jednotaceskychpravniku.cz/>

Bulínova vila. Slavné vily Čech, Moravy a Slezska. [online]. [cit. 22. 8. 2014]. Přístup z: <http://www.slavnevily.cz/vily/jihomoravsky/bulinova-vila>

ČAK. [online]. [cit. 5. 6. 2014]. Přístup z: <http://www.cak.cz/>

ČAK. [online]. [cit. 16. 8. 2014]. Přístup z: <http://www.cak.cz/>

Česká advokátní komora. Iuridictum. Encyklopedie o právu. [online]. [cit. 16. 8. 2014].
Přístup z: http://iuridictum.pecina.cz/w/%C4%8Cesk%C3%A1_advok%C3%A1tn%C3%AD_komora

Česká advokátní komora. Wikipedie. Otevřená encyklopedie. [online]. [cit. 16. 8. 2014].
Přístup z: https://cs.wikipedia.org/wiki/%C4%8Cesk%C3%A1_advok%C3%A1tn%C3%AD_komora#P.C5.99edsedov.C3.A9_.C4.8Cesk.C3.A9_advok.C3.A1tn.C3.AD_komory_od_roku_1990

Dagmar Burešová: Zbabělost by měla být trestná. Reflex, 17. 1. 2013. [online]. [cit. 6. 8. 2014]. Přístup z: <http://www.reflex.cz/clanek/zpravy/49377/dagmar-buresova-zbabelost-by-mela-byt-trestna.html>

Historie advokacie v ČR. ČAK. [online]. [cit. 26. 8. 2014]. Přístup z: <http://www.cak.cz/scripts/detail.php?id=38>

Hynek Bulín (1906 – 1996). The European Society for History of Law. [online]. [cit. 22. 8. 2014]. Přístup z: <http://www.historyoflaw.eu/czech/Bulin-medajlonek.pdf>

Ivan Dérer. FDb.cz. [online]. [cit. 18. 8. 2016]. Přístup z: <http://www.fdb.cz/lidi-zivotopis-biografie/565007-ivan-derer.html>

KELLER, P. *Z Krkonoš do vězení. Odsouzení Jaroslava Šabaty v souvislosti se setkáním československých a polských disidentů na československo-polských hranicích v roce 1978*.

Webové stránky o dějinách Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných. [online]. [cit. 6. 8. 2014]. Přístup z: http://www.vons.cz/data/pdf/sbornik_vons_1/vons_keller.pdf

KERECMAN, P. *Kapitoly z dejin advokacie na Slovensku*. Košice: Agentúra Penelopa, 2005. [online]. [cit. 4. 2. 2016]. Přístup z: http://www.nasaadvokacia.sk/kniha_csr.html

Košický vládní program [online]. [cit. 4. 2. 2016]. Přístup z: http://www.totalita.cz/txt/txt_kv.pdf

LUJCOVÁ, D. *Reflexe názorů na právnické vzdělávání žen a jejich zapojení do praxe v letech 1918-1928 ve vybraných titulech dobového tisku a v poslanecké sněmovně*. Všehrd. [online]. [cit. 2. 12. 2016]. Přístup z:

<http://casopis.vsehrd.cz/2015/03/reflexe-nazoru-na-pravnicke-vzdelavani-zen-a-jejich-zapojeni-do-praxe-v-letech-1918-%e2%80%93-1928-ve-vybranych-titulech-doboveho-tisku-a-v-poslanecke-snemovne/>

Odešel Otakar Motejl. ČAK. [online]. [cit. 24. 8. 2014]. Přístup z: <http://www.cak.cz/scripts/detail.php?id=3361>

Oficiální výsledková listina Právník roku 2007. Právník roku 2014. [online]. [cit. 6. 8. 2014]. Přístup z: <http://www.pravnikroku.cz/pravnik-roku-2007.html>

POLEDNÍK, P. *Advokacie má konečně pobočku v Brně*. Bulletin advokacie. Roč. 16, č. 6, 2006. [online]. [cit. 22. 8. 2014]. Přístup z: <http://www.cak.cz/assets/files/855/BA0606.pdf>

POSLANECKÁ SNĚMOVNA PARLAMENTU ČESKÉ REPUBLIKY. [online]. [cit. 18. 8. 2016]. Přístup z: http://www.psp.cz/eknih/1948ns/tisky/t0176_00.htm

POSLANECKÁ SNĚMOVNA PARLAMENTU ČESKÉ REPUBLIKY. [online]. [cit. 20. 8. 2016]. Přístup z: <http://www.psp.cz/eknih/1948ns/stenprot/061schuz/s061001.htm>

Poslední rozhovor JUDr. Otakara Motejla. EPravo.cz. [online]. [cit. 24. 8. 2014]. Přístup z: <http://www.epravo.cz/top/clanky/posledni-rozhovor-judr-otakara-motejla-62436.html>

Právnická povolání a soudní síně. European justice. [online]. [cit. 16. 8. 2014]. Přístup z: https://e-justice.europa.eu/content_legal_professions-29-cs.do

SALOMON, R. *Pouňoroví kati – prokurátoři*. BlogIdnes.cz. [online]. [cit. 5. 7. 2014]. Přístup z: <http://salomon.blog.idnes.cz/c/402568/Pounorovi-kati-prokuratori.html>

SAMKOVÁ, K. *Reforma justice nebo reforma soudců?* Lawyers.cz. [online]. [cit. 2. 12. 2016]. Přístup z:

<http://www.lawyers.cz/czech/autorske-clanky/reforma-justice-nebo-reforma-soudcu.html>

UHLÍŘ, D. *K projevu prezidenta na sněmu: Advokáti za totalitního režimu.* Bulletin advokacie. [online]. [cit. 26. 8. 2014]. Přístup z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/k-projevu-prezidenta-na-snemu-advokati-za-totalitniho-rezimu>

Vývoj právní úpravy advokacie v ČR od r. 1990. ČAK. [online]. [cit. 24. 8. 2014]. Přístup z: <http://www.cak.cz/assets/doporucujeme/zakony-o-advokacii---legislativni-vyvoj-1990-2015.pdf>

Resumé

Development of advocacy in Czechoslovakia 1918-1989

The thesis described and analysed the historical development of advocacy on the territory of Czechoslovakia from 1918 to 1989. It took into account the previous historical period, thus the beginnings of advocacy in Roman law, the legal profession in our country till 1848 and the historical phase between 1848 and 1918, very important for Czechoslovakia, when the basic legal regulations were created which were first accepted by independent Czechoslovakia in an unchanged form and were modified over time. Along with the law of the Roman Empire, the Austria-Hungary law was crucial for the formation of the cornerstones of today's modern advocacy. The thesis also covered chapters that included the definition of basic and associated terms that relate to advocacy, and last but not least a description of the current legislation of advocacy as well.

The base of the thesis was represented by a historic period since the establishment of independent Czechoslovakia, through the second Czech-Slovak Republic, the Protectorate of Bohemia and Moravia, the short period after liberation and the communist regime from 1948 until after the revolutionary year of 1989, which, for the Czech advocacy, featured a return to democratic roots and First Republic's traditions of self-government. For advocacy First Czechoslovak Republic meant a very peaceful and stable period, which was however soon replaced by the hardships of war. The post-war era and the period of totalitarianism were very dismal in terms of advocacy. Litigator's profession did have neither a good position nor support in the law and in particular political cases were not decided in a fair judicial processes. This means that for a few exceptions it was not possible to completely fulfil the original mission of a litigator. The most difficult period was, of course, represented by the fifties and artificial political processes associated with this period, which had, by far, no parallel in Czech history. To attempt to express personal courage and at least to try to defend the accused at this time meant the end of one's career and long persecutions that oftentimes ended in imprisonment. In the sixties there was a brief easing of social relationships, which was reflected in the legal profession as well. Rehabilitation of some political prisoners took place and in the litigator's profession the need for its independence was discussed in public. This euphoria was interrupted by standardization which pushed advocacy and the right to a fair trial to the edge of the interests of society. The meaningless time of normalization and the

eighties, when the regime was already de facto in decay, however brought about many opportunities to commemorate that advocacy, its mission and traditions did not entirely disappear. People around Charter 77 and VONS (Committee for the Defense of the Unjustly Prosecuted) were looking for advocates as well as for means to defend the accused and led advocates to realize what the original advocate's mission lied in.

To ensure comprehensiveness of the thesis and to complete the description of the historical development of the legal profession during the twentieth century, we also introduced brief information on the statutory regulations of advocacy in the post-communist era.

In addition to the historical data and significant milestones of advocacy, attention was paid to the local government law as well, its development, structure and its leaders. Special subchapters dealt with Prague, Moravian as well as Silesian Bar Association. Brief details were also given on legal chambers in the Slovak Republic and in Ruthenia. In conclusion, we mentioned prominent personalities from the ranks of advocates and also further described the fates of such personalities like Alois Rašín, Ivan Dérer, Václav Bouček, Alois Stompfe and Hynek Bulín, who represent the First Republic advocates and Dagmar Burešová and Otakar Motejl, as representatives of advocates who exercised their occupation with dignity even in times of totalitarianism and who crowned their successful career already in a democratic state.

The aim of this thesis was description and analysis of the development of the legal profession on the territory of Czechoslovakia from 1918 to 1989. At this point it should be noted that this is a very long historical period, which, on one side, is closely interconnected with the historical period of Austria-Hungary, and on the other hand, features a certain overlap into the post-revolution period. Given the fact that the thesis dealt with legal history, it was additionally necessary to mention the context of Roman law and other important historical milestones. Moreover a description of historical events and legal history always requires thorough knowledge of facts and historical sources. These all are factors that limit the content of the thesis, its thoroughness and historical completeness. In fact it is not possible for one person to describe such a long historical stage without forgetting something important or omitting something. In this thesis we largely tried to work with the original, primary sources, in particular with legislation, but of course we did not manage to avoid the use of secondary sources, which often allowed us to state the ascertained information and data in historical context.

Klíčová slova: vývoj, advokacie, Československo

Keywords: development, advocacy, Czechoslovakia